Gåva av Härnösands stadsbibl. 22/8 1974. I.W.

Har tackat

Härnösands Folk-bibliotek.

Låntagare har rätt att samtidigt hava till låns 2 böcker, dock blott 1 av skönlitterärt innehåll.

Det åligger låntagare:

att aktsamt hantera lånta böcker;

att återställa dem inom 3 veckor eller, därest sådant medgives, förnya lånet;

att för var vecka, boklån behålles utöver bestämd tid, betala 10 öres böter;

att ersätta skadade eller förkomna böcker;

att ej till andra utlåna till låns erhållna böcker;

att anmäla ombyte av bostad;

att underrätta, om smittosam sjukdom utbryter i hemmet.

Då det ju för läsarens egen trevnad är av vikt, att böckerna hållas rena och hela, torde låntagare benäget anmäla, om någon bok befunnits försedd med obehöriga anteckningar eller ritningar, hava lösa blad eller eljest vara illa hanterad.

KVINNORNAS RÖSTRÄTT I SKILDA LÄNDER

AV

ALICE ZIMMERN

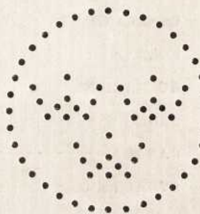
MED ETT FÖRORD AV

MRS CHAPMAN CATT
ORDFÖRANDE I DEN INTERNATIONELLA
KVINNORÖSTRÄTTSALLIANSEN

ÖVERSÄTTNING FRÅN ENGELSKAN

AV

HILDA SACHS

STOCKHOLM 1911
A.-B. LJUS FÖRLAG

INNEHÅLL

FÖRORD.

Utgivandet av denna lilla handbok, som ger en kort översikt över den kvinnliga rösträttsrörelsens historia och nuvarande läge i skilda länder, var en lycklig tanke av dess författare. Den lämnar i klar och redig form just de upplysningar, som de, vilka vilja studera frågan, behöva. Den kvinnliga rösträttsrörelsen har gått långsamt och så tyst och anspråkslöst sin väg framåt, att många icke ha märkt att den funnits till; nu talar hela världen om den och frågar om dess förflutna, dess närvarande och dess framtida mål. Denna lilla bok besvarar dessa frågor och flera därtill. Jag rekommenderar den av allt hjärta till spörjare och förkämpar i alla länder.

De, som läsa den, skola icke kunna undgå att ta intryck av den internationella karaktären hos kvinnornas rösträttsrörelse. Historien, endast med skillnad på scen och de stridande personligheterna, är faktiskt densamma överallt: en kamp mot samma vanor och traditioner, som hållit kvinnorna under allmänt förmyndareskap. Rörelsen företer ett kvinnornas vaknande över hela världen och en uppmaning till hela världen att erkänna, att kvinnor såväl som män äro människor med särskilda intressen att skydda, och att alla representativa styrelser äro rena vrångbilder av rättvisa, till dess de bevilja röstsedeln lika väl åt kvinnorna som åt männen.

Carrie Chapman Catt.

London, d. 7 april 1909.

FÖRETAL.

Min avsikt med utgivandet av denna lilla bok strax före öppnandet av Den internationella kvinnorösträttsalliansens fjärde kongress är att visa, hur vida utbredd den fordran på medbestämmanderätt i sitt lands styrelse är, som göres av kvinnor över hela världen. Ehuru jag endast behandlar tjugoen länder, finns det andra, t. ex. Spanien och Turkiet, där samma begäran framställes med större eller mindre ihärdighet. Då det var omöjligt att medtaga alla i detta arbete, har jag inskränkt mig till dem, i vilka det bland kvinnorna själva finnes en klar och organiserad fordran på rösträtten. Dessa äro till största delen medlemmar av Den internationella kvinnorösträttsalliansen.

Den första idén till denna allians kom från Förenta Staterna, där ombud från en del länder sammanträdde i Washington år 1902 för att diskutera kvinnornas rättsliga ställning och de försök, som gjorts för att vinna rösträtt. På den kongress, som Det internationella kvinnoförbundet höll i Berlin 1904, blev Den internationella kvinnorösträttsalliansen definitivt bildad. Den andra kongressen hölls i Köpenhamn 1906 och den tredje i Amsterdam 1908. Sexton länder tillhöra nu Alliansen: Australien, Bulgarien, Canada, Danmark, Finland, Tyskland, Storbrittanien, Ungern, Italien, Holland, Norge, Ryssland, Sydafrika, Sverige, Schweiz, Förenta Staterna. Ännu ett par tillslutningar väntas vid den stundande kongressen.

Materialet till denna bok är hämtat från så många

källor, att det är omöjligt att uppräkna dem alla. Dock måste jag tacksamt nämna "American History of Women's Suffrage", miss Blackburns "Record of Women's Suffrage", "Die moderne Frauenbewegung" av dr Käthe Schirmacher, "Le Féminisme" av madame Avril de Sainte Croix, "Katechismus der Frauenbewegung" av dr Karl Wollf och en liten förträfflig broshyr av Fräulein von Welczec. Många uppgifter äro hämtade ur redogörelserna för kongresserna i Köpenhamn och Amsterdam, rösträttstidningarna i skilda länder samt den lilla praktiska månadstidningen "Jus Suffragii."

Jag är även skyldig tacksamhet till de många vänner, kända och okända, som ha haft vänligheten genomläsa några av dessa kapitel, mrs Chapman Catt, fru Münter, madame Schmahl, madame Mirovitch och fröken Thorbjörn och särskilt fröken Kramers, för vars vänliga hjälp under de två senaste åren jag ber att här få framföra min tacksamhet. Sist men icke minst måste jag nämna den hjälp, som lämnats av min kusin Dorothy Zimmern genom ordnande av material, vilket möjliggjort att förvandla en mängd blandade fakta till något som liknar ett ordnat helt.

Alice Zimmern.

FÖRETAL TILL ANDRA UPPLAGAN.

Tio månader ha förflutit sedan denna lilla bok utgavs, månader fulla av förändringar och utveckling. I England ha vi sett flera kraftiga nya föreningar bildas samt en valrörelse, vid vilken rösträttskvinnorna gjort sig minst lika bemärkta som kandidaterna. I Sydafrika har Unionen ändrat rösträttsfrågans hela ställning och sammanfört kvinnorna i de fyra kolonierna till en förening för kvinnornas rösträtt; i Canada har rösträttsrörelsen fått ny livaktighet. I Frankrike har Rösträttsföreningarnas nationalförbund börjat ett kraftigt och hoppfullt fälttåg; i Danmark har regeringen väckt förslag om beviljandet av rösträtt åt kvinnorna; i Sverige har Andra kammaren enhälligt antagit ett dylikt förslag, och i Serbien har en rösträttsförening blivit bildad och införlivad med Den internationella alliansen.

Jag begagnar detta tillfälle för att tacka alla dem, som hjälpt mig med uppgifter och råd, särskilt madame Dangotte-Limbosch (Belgien), fru Münter (Danmark), fröken Signe Bergman (Sverige) och fröken Annie Furuhjelm (Finland). För val och behandling av material såväl som för de uttalade åsikterna bär jag ensam ansvaret.

Min bästa önskan för saken är, att även denna upplaga snart må visa sig vara gammalmodig.

Februari 1910. *Alice Zimmern.*

AMERIKAS FÖRENTA STATER.

Amerika, frihetens hem, kan med rätta kalla sig rösträttsrörelsens vagga, ty fröet till denna rörelse ligger i självständighetsförklaringen:

»Vi hålla för självklara dessa sanningar: att alla människor äro skapade till likar; att de av sin skapare äro begåvade med vissa oförytterliga rättigheter; att bland dessa äro liv, frihet och strävandet efter lycka; att regeringarna, vilkas rättvisa makt härleder sig från de styrdas medgivande, äro tillsatta för att försäkra dessa rättigheter.»

Om det någonsin funnits en ordalydelse, i vilken det engelska ordet »men» betytt människor, både män och kvinnor, så är det för visso denna. Och då en gång satsen om »regering genom de styrdas medgivande» var antagen, var det en handling av odrägligt tyranni att utesluta en del av människosläktet från delaktighet i rösträtten.

Då författningen skrevs år 1787 av representanter från de tretton staterna, var det på en fullt logisk och rättvis grund kvinnorna begärde medborgarrätt. I några av staterna hade de faktiskt redan utövat rätten att rösta. De begärde att denna skulle bli dem försäkrad i alla.

Deras anhållan vägrades. Ehuru kongressen alldeles icke var motståndare till kvinnornas rösträtt, bestämde den, att varje stat skulle ha frihet att skriva sin egen författning, och resultatet blev att ordet »man» inflöt i den nya redigeringen.

»Sålunda började vårt land sin bana såsom egen stat lastat med de revolutionära mödrarnas protester mot att komma under en styrelse utan sitt eget bifall. Alltifrån denna stund till våra dagar ha kvinnorna oavbrutet höjt sina röster mot det politiska tyranniet och fordrat jämlikhet i alla livets förhållanden.» — »Den kvinnliga rösträttens historia i Amerika »

Detta var troligen första gången detta krav framställdes. Sedan har det ofta skett: år 1789 under franska revolutionen, då »Människans rättigheter» glömde kvinnans rättigheter; år 1832, då engelska reformbillen berövade en del engelska kvinnor deras rösträtt; och i våra dagar i striden för männens rösträtt i Europa. Vid alla dessa tillfällen ha männen begagnat sin egen nya frihet till att beröva kvinnorna någon rätt, som dessa dittills åtnjutit. Hur sorgligt detta faktum än är, är det nödvändigt att ha det i minnet, ty det visar, att det var männen och icke kvinnorna, vilka började denna strid mellan könen, som då och då under särskilt spända förhållanden blossar upp med så stor bitterhet.

Vi se således, att kampen för kvinnornas rättigheter icke är något nytt. Det ögonblick deras rättigheter togos från dem var, då de började begära deras återställande; och sålunda daterar sig kvinnornas rösträttsrörelse historiskt sett från år 1787.

SLAVARNAS BEFRIANDE.

Den första impulsen till handling var kampen för slavarnas frigörelse, i vilken kvinnorna kastade sig in med liv och själ. Sarah och Angelina Grimke, döttrar till en rik plantageägare i Charleston i Syd-Karolina, skänkte sina slavar friheten 1828 och begåvo sig till de norra staterna för att hålla föredrag om det onda, som följde med slaveriet. Andra kvinnor förenade sig med dem, och man har dem att tacka för en icke ringa del av det arbete, som banade väg för emancipationen.

Då år 1840 en kvinna blev medlem av en kommitté vid en antislaverikongress, väckte detta först en viss förargelse, men en del av männen funno sig dock i förhållandet. Sålunda började de kvinnor, som stredo för den svarta mannens frihet, att försvara den vita kvinnans rätt till hennes plats i kampen för lika rättigheter, vilket i deras ögon betydde detsamma som hela mänsklighetens rätt utan avseende på kön eller ras.

Samma år hölls i London den stora världskongressen mot slaveriet. Bland de amerikanska ombuden funnos många kvinnor, några åtföljda av sina män. Den engelska fördomsfullheten, som var starkare än den amerikanska, satte sig emot deras närvaro. Efter ett oändligt diskuterande blevo de kvinnliga ombuden tvungna att dra sig tillbaka och åhöra förhandlingarna bakom ett förhänge, där till sin eviga ära William Lloyd Garrison för att protestera förenade sig med dem.

Detta engelsmännens tillvägagångssätt blev den andra starka drivfjädern till rösträttsrörelsen. Då mrs Mott och

mrs Cady Stanton voro på väg hem till sitt hotell, övervägde de den förolämpning, som riktad mot dem drabbat alla kvinnor, och beslöto, att när de kommit hem skulle de sammankalla en kongress, men dennas mål skulle vara att befria kvinnorna från slaveri.

De höllo ärligt ord. För slavarna kunde de med rätta hysa medkänsla, ty deras egen ställning inför lagen var icke mycket bättre. I Walkers »Inledning till Amerikas lag» läses:

»Vad de politiska rättigheterna angår utgöra kvinnorna ett avgjort undantag inför den allmänna satsen om jämlikhet. De ha ingen lott eller del i bildandet eller utövandet av styrelse. De kunna icke rösta eller mottaga mandat. Vi begära att de skola betala sin del av skatterna för att underhålla regeringen, men tillåta dem icke att rösta i denna fråga. Vi anse dem ansvariga inför lagarna, när dessa äro antagna, men tillåta dem icke att taga del i deras stiftande. Dessa ord tillämpade på män skulle vara en exakt definition på politiskt slaveri; då de tillämpas på kvinnor, lär oss gammal hävd att icke betrakta dem så.»

Det är lyckligt för oss, att kvinnans vaknande rättfärdighetskänsla har hjälpt henne glömma några av hävdens dåraktiga lärdomar!

DEN FÖRSTA KONGRESSEN.

År 1848, revolutionsåret, var vittne till den första kvinnokongressen. Den hölls den 19 och 20 juli i Wesleyanernas samlingshus i Seneca Falls i staten New York.

På denna kongress antogs en resolution grundad på den namnkunniga Independensförklaringen. Inledningen bibehölls med en lindrig ändring och förkunnade såsom självklart att »alla män och kvinnor är skapade till likar», och att »människosläktets historia är en historia om upprepade orättvisor och övergrepp från mannens sida gentemot kvinnan i det direkta syftet att grundlägga ett absolut tyranni över henne.» Härpå följer ett uppräknande av de anklagelser, som bevisa detta påstående, och en rad beslut sammanfallande med Independensförklaringen.

Detta är ett högst intressant dokument, väl värt att studeras även i våra dagar, ty det visar att Amerikas kvinnor vid sin första kongress fordrade allt, som blivit begärt av de längst gående medlemmarna av kvinnorörelsen: lika rätt till universiteten, till yrken och ämbeten; rätt att rösta, att få mottaga alla politiska sysslor, hedersplatser och inbringande poster; fullkomlig jämlikhet i äktenskapet; rätt till personlig frihet, egendom, avlöning, rätt över sina barn; rätt att ingå kontrakt; att låta åtala och att bli åtalad; att vittna vid domstol. Det fordrades nära sextio år för att vinna några av dessa förbättringar; de förnämsta äro ännu icke uppnådda.

RÖRELSEN SPRIDER SIG.

Ryktet om kongressen i New York spred sig snart till de övriga staterna, och det dröjde icke länge förrän den manade till efterföljd. Den första kongressen i Massachusetts hölls i Worcester år 1850 och är anmärknings-

värd på grund av den sympati den väckte även i grannstaterna. Nio stater voro representerade och inbjudningen var undertecknad av åttiotvå ledande män och kvinnor, bland vilka märkas Emerson, Channing, Wendell Phillips och William Lloyd Garrison.

Det var gott för dessa hjältemodiga kvinnor, att under de hårda strider och de ändlösa motgångar de hade att utstå under de år, som nu följde, landets bästa och ädlaste män voro på deras sida. Tolv år innan den första kongressen sammankallades, hade Lincoln, »den första amerikanen», yttrat:

»Jag anser att alla, som bidraga till att bära bördorna, skola dela regeringens privilegier; följaktligen anser jag, att alla vita, som betala skatt eller bära vapen, skola ha rösträtt, och kvinnorna ingalunda uteslutas.»

FÖREGÅNGSKVINNORNA.

Dessa de första stridsårens historia, så full av mänskligt liv och intresse, har blivit livligt skildrad i de fyra delar, som utgöra »Historien om kvinnans rösträtt i Amerika». På dess blad skymta inspirerande personligheter: Lucretia Mott, den blida kväkerskan; mrs Cady Stanton, som föreslog den första rösträttsresolutionen; Susan B. Anthony, »rörelsens Napoleon»; Lucy Stone, den första amerikanska unga flicka, som begärde att få studera vid en högskola och vilken blev en av de första i »det passiva motståndet». Det var hon, som då hennes barns vagga togs i mät för skatt, med barnet på sitt knä skrev

en glödande protest. Detta barn, nu en mogen kvinna, är en ivrig kämpe för samma stora sak. Vi lära känna dessa och många andra tappra och högsinta kvinnor, ärbara hustrur och mödrar, likgiltiga för löje och smädelser, alltid färdiga att offra sig för den sak, som är dem dyrbar, beslutna, enligt miss Anthonys ord, att »känna endast kvinnan och henne befriad».

NEGERNS DAG.

År 1861 bröt striden ut mellan nord- och sydstaterna. Vad kvinnorna uträttade under dessa förskräckliga år beskrives sålunda i »Historien»:

»Då han snörde sin ränsel och gick ut att besegra fienden, planlade hon de fälttåg, som skaffade nationen seger, kämpade med i leden då hon kunde göra det utan att bli upptäckt, gav råd åt sjukvårdskommittéerna, insamlade nödigt understöd åt den stora armén, försåg sjukhusen med sköterskor, tröstade de sjuka, slätade den döendes huvudkudde, skrev de sista hälsningarna till dem, som voro långt borta, och reste minnesmärken på de viloplatser, där de tappra männen fallit. Det arbete, som kvinnorna utförde, de mödor de fördrogo, den tid och de krafter de offrade för detta krig, som kallade tre miljoner män till vapen, allt detta kan aldrig till fullo uppskattas.»

Dessa års historia är ensam tillräcklig att en gång för alla tillbakavisa det s. k. krigsargumentet mot kvinnans rösträtt. Då kriget var slut och slavarna voro frigjorda, var nästa steg deras egen befrielse. Oupplostrade,

okunniga män av en främmande ras, oerfarna och oförmögna att påtaga sig ett så djupt ansvar, skulle nu hjälpa till att styra landet, under det att kvinnorna, som arbetat av alla sina krafter för att befrämja deras frigörelse, som burit sin fulla lott i stridens tunga och i erövrandet av segern, skulle träda tillbaka och lämna plats åt den svarte valmannen. Förgäves begärde de, att den ändring i författningen, som gav negrerna friheten, skulle få den lydelsen, att »varken ras eller kön» skulle vara ett hinder. De blevo tillsagda att vänta och icke pressa fram sina anspråk. »Detta är negerns dag», ropades från alla håll, »låt oss först göra vår plikt mot honom, kanske han en gång kan hjälpa er.»

Denna förolämpning mot Amerikas friborna och fosterlandsälskande kvinnor var den tredje kraftiga drivfjädern till kvinnornas rösträttsrörelse.

THE NATIONAL WOMEN'S SUFFRAGE ASSOCIATION.

Hittills hade målet för de flesta föreningarna och kongresserna varit ernåendet av lika rättigheter utan avseende på ras eller kön. Nu, medan negrernas befriande pågick, var det nödvändigt att kräva en ändring i författningen, som uttryckligt befriade kvinnorna, och att använda alla krafter för att nå detta mål. I enlighet härmed bildades år 1869 The National Women's Suffrage Association som en sammanslutning av de olika staternas föreningar för att arbeta för rösträtt och endast för rösträtt.

Det fjortonde tillägget till författningen, som blivit gjort för att befria negrerna, hade fått en så otydlig lydelse, att en del personer voro av den övertygelsen, att kvinnorna skulle kunna begagna sig av den för att göra anspråk på rösträtt. Det blev därför beslutat att göra ett försök. Miss Anthony var en av de kvinnor, som fordrade att få rösta. Tillsammans med fjorton vänner begav hon sig till valbyrån och lyckades att övertyga valförrättarna om sin lagliga rätt att avlägga sin röst. Följden blev att så väl valförrättarna som damerna blevo åtalade. Hur olaglig deras handling än må ha varit, var den ett intet i jämförelse med domarens beteende. Då han var rädd, att juryn icke skulle förklara de anklagade skyldiga, påtog han sig att ålägga den att göra detta utan att lämna den tid till överläggning. Miss Anthony blev dömd att betala 100 dollars böter och ersätta rättegångskostnaderna. »Jag kommer icke att betala en enda dollar av edra orättvisa böter», var hennes svar, »och jag kommer att allvarligt och ihärdigt fortfara att uppmana alla kvinnor att praktiskt bekänna sig till den gamla revolutionära satsen: Att stå emot tyranniet är att lyda Gud.» Det kan ha sitt intresse att påpeka, att miss Anthony aldrig betalade och heller aldrig avtjänade dessa böter.

DEN FÖRSTA RÖSTRÄTTSSTATEN.

Det fanns nu endast två vägar öppna, antingen att åstadkomma en ändring i författningen, som tydligt frigjorde kvinnorna, eller att förmå varje särskild stat att ändra

sin författning i denna riktning. Detta senare var icke lätt, men lyckligtvis var ett nytt territorium villigt att göra experimentet. Wyoming blev territorium 1869 och antog samma år ett lagförslag, som gav kvinnorna rösträtt. Denna paragraf har följande lydelse:

»Varje kvinna, som är tjuguett år gammal och bosatt i territoriet, kan vid varje lagligen ordnat val avlägga sin röst; och hennes rättighet att rösta och att mottaga mandat är lika inför territoriets vallagar med valmännens.»

På samma gång antogs en bestämmelse, som gav gift kvinna full rätt över sin egendom, samt en skollag, som förordnade, att »vid tillsättande av lärare skulle ingen skillnad göras på lönen vad de båda könen angick, om personerna hade samma meriter». I så nära förbindelse med varandra stå kvinnornas rösträtt och den rättvisa de få röna!

Vid denna tidpunkt kunde detta tyckas vara ett djärvt experiment, men händelserna ha visat, att det var viktigt att våga det. Sedan ett fjärdedels sekel förflutit, antogs av deputerade kammaren år 1893 enhälligt följande resolution:

»Innehavandet och utövandet av rösträtt, som Wyomings kvinnor åtnjutit ett fjärdedels århundrade, har icke åstadkommit någon skada, har tvärtom på många sätt haft en god inverkan, har kraftigt bidragit till att bannlysa brott, fattigdom och laster från staten, och detta utan någon våldsam och förtryckande lagstiftning, har befrämjat fredliga och ordentliga val, god styrelse och ett anmärkningsvärt höjande av civilisation och allmän ordning; och vi påvisa med stolthet det förhållandet, att efter

nära trettiotvå år, som kvinnorna haft rösträtt, finns ingen provins i Wyoming, som har ett fattighus, att våra fängelser nästan stå tomma, och att brott — undantagandes av främlingar — äro så gott som okända; och som resultat av försöket uppmana vi alla civiliserade samhällen på jorden att utan dröjsmål giva sina kvinnor rösträtt.»

Det är intressant att höra, att 1905 gingo 90 % av de kvinnliga valmännen till urnorna. År 1890 blev Wyoming stat, men den framgång den kvinnliga rösträtten haft var alltför väl fastställd, för att den skulle överges, och sålunda blev Wyoming den första rösträttsstaten.

Den nästa var Colorado, som gav sina kvinnor rösträtt 1893. Även här visade sig försöket ha goda följder. Lindsey, domare vid Denvers barndomstol, offentliggjorde år 1906 ett uttalande i saken, i vilket det heter:

»Den rösträtt kvinnorna sedan mer än tio år innehaft i Colorado, har visat sig vara mer än gynnsam. Ingen skulle våga att föreslå dess återtagande, och om något förslag om att återkalla den rätt, som givits kvinnorna, skulle framlämnas till statens män, skulle detta bli med övervägande majoritet förkastat. Många goda lagar ha blivit antagna i Colorado, som icke skulle ha blivit fastställda, om icke kvinnorna haft makt och myndighet.»

Uppmuntrade av framgången i Wyoming och Colorado följde Idaho och Utah deras exempel år 1896 och med samma goda resultat. Här närma sig också kvinnornas löner i statens tjänst dem, som männen åtnjuta, och lärare erhålla lika lön för lika arbete. Man behöver endast jämföra de kvinnliga lärarnas löner i rösträttsstaterna med

dem i Massachusetts för att se, vilket inflytande rösträtten har på löneförhållandena.

SPECIELLA HINDER FÖR RÖSTRÄTTEN.

Då försöket i dessa fyra stater vunnit så allmänt gillande, kan det tyckas egendomligt, att ingen av de andra ännu följt deras exempel. Det finns emellertid särskilda svårigheter i fråga om varje författningsändring i Amerika.

Det finns två sätt, på vilka en sådan kan genomföras: antingen genom ett tillägg till nationalförfattningen, vilket måste antagas med två tredjedels majoritet, eller genom lagstiftningen i varje särskild stat. Om trefjärdedelar av staterna antaga en ändring, blir den lag i hela Förenta staterna. Detta senare är ett svårt och besvärligt sätt. En förändring i en enskild stats författning skall antas av lagstiftningskommittén och underkastas ett referendum av folket. I denna process väcker den oföränderligt opposition från dem, som äro intresserade i rusdryckshanteringen, vilka ofta äro starka nog för att störta förslaget, ty de, som hålla utskänkning, se med rätta sina värsta fiender i kvinnorna. Ett dylikt förlopp fick saken i Oregon. Det enklare sättet, och det enda, som är allmänt antaget inom The National American Suffrage Association, är att petitionera om ett sextonde tillägg till författningen, som förbjöd berövandet av rösträtt på grund av kön.

I detta ändamål försäkrar sig The Association om en »hearing» vid varje förbundskongress inför kom-

mitterade av senaten och deputeradekammarn. Dessa vädjanden åtföljas av petitioner, och i våra dagar samlas underskrifter till en jättepetition, som kommer att bära minst en miljon namn.

Uppmaningar insändas också till staternas lagberedningar för att begära tillägg till deras författningar samt även för att begära rösträtt åt kvinnorna i fråga om skolor och skatter. Denna rätt kan beviljas av lagkommittén utan instämmande av alla lagmännen.

Ehuru det ännu endast är fyra stater, som ha full rösträtt, har dock saken gjort stora framsteg i flera andra. Ännu äro de amerikanska kvinnornas valrättigheter långt färre än i de flesta europeiska länder. I en stat ha kvinnorna kommunal rösträtt och i tjugutvå rösträtt i skolråd. De lagar, som behandlade den gifta kvinnan som ett barn, ha till största delen blivit askaffade, men i trettiofyra stater har en gift mor ingen laglig rätt över sina egna barn, så länge hon lever tillsammans med sin man.

Om de amerikanska kvinnorna åtnjuta färre politiska rättigheter än deras europeiska systrar, äro de dock friare i många andra avseenden. Alla banor äro öppna för dem, till och med den prästerliga. De kunna studera vid samma universitet som männen, och det finns även många universitet uteslutande för kvinnor; det ges vidare intet land, i vilket kvinnorna slagit in på så många olika yrken. Det är förmodligen detta, som gör, att man får det intrycket, att den amerikanska kvinnan är den friaste i världen; och en del personer, som icke känna till historien och icke inse, att det är rösträttsrörelsen, de ha att tacka för att de få studera vid högskolorna och att de

lärda yrkena blivit tillgängliga för dem, finna att de ha allt vad de personligen behöva och ha åstadkommit den s. k. Antirösträttsrörelsen. En återklang av denna har nått även till andra länder, och vi höra stundom talas om, att rösträttsrörelsen håller på att dö ut i Amerika. Ingenting kan vara mera stridande mot sanningen. Det finns rösträttsföreningar i trettiosex stater, och rörelsen sprider sig överallt med förvånande hastighet.

I Förenta staterna såväl som i Europa har det tjugonde århundradet bevittnat ett märkvärdigt återuppvaknande intresse för rösträttsrörelsen. Förkämparna för nykterheten ha insett, att den röstande kvinnan är deras bästa vän, och Kvinnornas kristliga nykterhetsförbund har nu en rösträttsavdelning i nästan varje stad. Många medlemmar av Kvinnoklubbarnas allmänna förening ha för kort tid sedan upptagit frågan med entusiasm. Tidningarna ha plötsligt börjat att vilja ha meddelanden om rösträtten, vilket betyder, att allmänheten är intresserad därav. En Högskolornas rösträttsförening har blivit bildad med presidenten i Bryn Mawr i spetsen. De gamla anhängarna äro trofasta och nya strömma till. Kvinnans rösträtt har upptagits på programmet av De amerikanska kvinnornas fackförenings förbund, Amerikanska arbetarförbundet, arbetarförbunden i nitton stater och hundratals enskilda fackföreningar. Arbetarna, såväl män som kvinnor, äro anhängare av saken, och detta måste betyda, att den inom en icke avlägsen tid skall segra.

Sextio år ha förflutit sedan det epokgörande mötet i Seneca Falls samlingshus, och 1908 firade The National American Suffrage Association i Buffalo fyrtioårsdagen

av sin tillvaro och sextioårsdagen efter Senaca Falls kongressen. Den gamla självständighetsförklaringen lästes upp, och man räknade de gångna årens vinst. Minnestal för »pioniärerna» höllos. »Andan från 1848» kallades fram, och vid samma tillfälle mottogs underrättelse om bildandet av en College Suffrage League med underavdelningar i femton stater. På detta sätt möttes det gamla och det nya. Förkunnandet av att en Männens förening bildats angav ett ännu större framsteg. »Där var», sades det i *Progress,* rösträttsföreningens organ, »en stämning av nytt liv över hela kongressen, en anda av enighet, en enighet i fråga om nya metoder och gamla, mellan unga och gamla människor, mellan män och kvinnor.» Där var dessutom en förändring i den ton, med vilken man framställde sina krav:

»Ena hälften av folket har undanhållit en rättighet för den andra hälften, och den andra hälften säger nu ett bestämt: »Giv oss det som är vårt.» Det är icke något högt rop som för femtio år sedan, icke heller något »om ni vill vara så god», som för tjugofem år sedan. Det är en fast röst med aktning för sig själv, som talar, och den kommer att bli hörd.»

ENGLAND.

Om självständighetsförklaringen gav första impulsen till den amerikanska rösträttsrörelsen, så kan reformbillen av 1832 kallas början till den brittiska agitationen. I båda fallen förlorade kvinnorna rättigheter, som de förut hade ägt. I den gamla saxiska tiden hade kvinnor, som

voro innehavare av fri egendom på landet eller av borgerskap i städer, rättighet att rösta liksom männen; under feodaltiden skickade slottsfrun sin representant till parlamentet, där hennes jämlikar sutto. Ända till de inbördes krigens tid voro kvinnor, som ägde de nödiga kvalifikationerna, berättigade att rösta vid valet av »parlamentsmän», och det finns ett uttryckligt protokoll om att de röstat på detta sätt år 1640. Detta var visserligen ett privilegium för några få, eftersom valrätten berodde på besittningen av jord, vilket i dessa tider uteslutande tillkom adeln. Icke heller var denna rätt av någon stor betydenhet.

Miss Blackburn säger i »Record of Women's Suffrage»:

»Frågan om vem, som var den riktiga personen till den riktiga platsen var huvudsakligen en bördsfråga. Den har nu blivit huvudsakligen en fråga om folkligt val, och det var i övergångsperioden från den tiden, då arvsrätt var det bestämmande, till den tid, då det folkliga valet är bestämmande, som kvinnans ansvarighet *som kvinna* började behandlas som ämnen öppna för diskussion.»

Ända till 1832 var antalet väljare mycket litet. De voro antingen fria besittare av land eller fria borgare i städerna. Det fanns ingenting, som uteslöt kvinnan från någondera klassen, och ordet i lagparagrafen var »personer» icke »män». Det tycks därför icke råda något tvivel, att före 1632 vederbörligen kvalificerade kvinnor hade rättighet att rösta, och olyckligtvis är det lika säkert, att under många år få, om ens någon, begagnat sig av denna rätt.

»Det har blivit olyckan för Englands kvinnor», säger miss Blackburn, »att under den tidrymd, då grundlinjerna i författningen voro föremål för skarpa parlamentsstrider, de själva levde i en atmosfär av modlöshet, som förlamade deras politiska existens.»

Men även då funnos, som vi veta, några få ropandes röster i öknen. År 1792 hade Mary Wollstonecraft utgivit sitt »Försvar för kvinnornas rättigheter». Det fanns mycket, som tydde på, att frågan låg i luften. År 1825 utgav mr William Thompson en

»protest från den ena hälften av människosläktet — kvinnorna — mot den andra hälftens — männens — anspråk att hålla dem i politiskt och därmed i rättsligt och husligt slaveri, ett svar på en paragraf i mr Mills bekanta artikel om regeringen.»

Denna skrift inrangerade kvinnorna bland de »individer, vilkas intressen onekligen inneslutas i andra individers», och vilka därför »utan olägenhet kunna uteslutas från politiska rättigheter». Det är egendomligt att dessa rader skrivits av James Mill, vars son fyrtio år därefter skrev det kraftigaste angrepp, som ännu blivit gjort mot »Kvinnans underordnade ställning».

Reformbillen 1832 gav rösträtt åt nya grupper i samhället, åt dem, som betalade 10 pund i hyra i köpingar, åt innehavare av 10 punds skattefrälse och arrendatorer, som betalade 50 pund på landet. Den gjorde också med berått mod kvinnorna politiskt ofria genom att rycka in ordet »manlig» framför »person». Det låg en ödets ironi däri, att det just var agitationen för reformbillen och de

politiska diskussioner, vilka genom den uppstodo i så många hem, som först hos många kvinnor väckte en önskan att själva ta verksam del i samhällets angelägenheter. Det reformerade parlamentets handlingar bidrogo i sanning också att öppna deras ögon. År 1835 insattes ordet »manlig» i paragrafen om kommunal rösträtt och berövade på detta sätt kvinnorna en rätt, som de innehaft på vissa orter. Ett annat lagförslag, som antogs samtidigt, berövade änka den lagliga rätten till tredjedelen av mannens jordägendom, som hon förut innehaft, och gav maken sålunda rätt, att om han behagade, testamentera bort all sin ägendom från sin hustru. En sådan lagstiftning var väl ägnad att få många kvinnor att inse nödvändigheten av en egen representation.

På det växande intresset för den kvinnliga rösträttsrörelsen sågos många bevis. Några av de broschyrer, som utgåvos denna tid, finnas ännu i behåll. En av dessa »Ett försvar för kvinnorna», som kom ut 1834, talar om det absurda i att vägra kvinnorna del i styrelsen i deras eget land, när de kvinnliga aktieägarne i Indiska kompaniet kunde rösta på ståthållare i Indien. Vid samma tid utkom en av de första broschyrerna angående kvinnans rösträtt.

»Aldrig», så yttrar sig denna broschyrs författare, »kommer jorden att få goda regeringar, förrän båda könen, likaväl som alla partier, bli rättvist representerade och ha inflytande, stämma och makt i fråga om antagande och handhavande av lagarna. Man borde kunna tänka sig, att den sorgliga vanskötseln av vårt eget lands angelägenheter skulle föra oss män till att i all ödmjukhet

tvivla på vår förmåga att styra en nation eller en stat ensamma och lära oss, att vi behöva andra egenskaper i våra offentliga församlingar, egenskaper, som måhända finnas hos den kvinnliga delen av vårt släkte.»

Även ekon från den amerikanska rörelsen nådde till England, och i en artikel i Westminster Review 1851 skildrades kongressen i Worcester 1850 av mrs John Stuart Mill. Samma år sändes den första petitionen av engelska kvinnor, som begärde rösträtt, till Överhuset från The Female Political Association i Sheffield, och fyra år därefter utkom en förträfflig broschyr av mrs Pochin, kallad »Kvinnornas rätt att rösta vid val».

Vad reformagitationen hade börjat fortsattes av rörelsen mot spannmålstullarna. Åt många engelska kvinnor gav denna samma väckelse, som striden mot slaveriet givit i Amerika. Den kom dem också att klart inse, i hur nära samband politiken stod med deras eget liv. Ledaren, mr Richard Cobden, var en ivrig försvarare för kvinnans likställighet, och hans dotter arbetar ännu för samma stora sak.

JOHN STUART MILL.

På flera håll fanns vid denna tid ett livligt intresse för kvinnans rösträtt. En sammanslutning för att ena de spridda krafterna behövdes, men vad som tarvades framför allt annat var en oegennyttig förkämpe. Denne blev funnen i John Stuart Mill, och rörelsens organisering började av en grupp damer, som strävade att förbättra flickornas uppfostran och öppna nya banor för kvinnligt arbete.

År 1865 blev mr Mill vald till riksdagsman för Westminster, och i sitt kandidattal berörde han kvinnornas rösträtt. En motion om utvidgning av rösträtten var framlagd, och ögonblicket syntes lämpligt att komma fram med kvinnornas krav. Den slutliga impulsen gavs genom ett tal av Disraeli, i vilket han yttrade: »Jag kan icke inse, då kvinnan har så mycket att göra med staten och kyrkan, på vad skäl, om ni tänka efter, hon icke skulle ha rätt att rösta.» En petition för kvinnornas rösträtt sattes genast i gång. På mindre än fjorton dagar fick den 1,499 underskrifter, och den 7 juni 1866 fördes den till underhuset av miss Emily Davies och miss Garrett. Båda dessa damer äro ännu ivriga arbetare för rösträttssaken, och kvinnorna stå även av andra orsaker i tacksamhetsskuld till dem: till miss Davies som en föregångare för kvinnornas universitetsstudier, till miss Garret, numera mrs Garrett Anderson, för att ha öppnat läkarbanan för kvinnor och för att hon nyligen mottagit utnämning som Englands första kvinnliga borgmästare. Miss Becker i Manchester, en av sakens äldsta och ivrigaste förkämpar, visste icke om petitionen, och har alltid beklagat, att icke hennes namn kom till för att höja antalet till 1,500.

DEN FÖRSTA RÖSTRÄTTSMOTIONEN.

Den 20 maj 1867 motionerade mr Mill om ett tillägg vid framläggandet av Folkbillen: »att utesluta ordet 'man' och insätta ordet 'person' i stället». Bland dem som talade för förslaget var mr Fawcett. Denna motion föll med 123

röster. Det bör måhända anmärkas, att det redan så långt tillbaka fanns 75 medlemmar, som röstade för bifall.

Kvinnornas rösträttsrörelse hade nu faktiskt startat. Föreningar hade bildats i flera städer och år 1867 sammanslötos dessa i The National Society for Women's Suffrage, som blev fröet till The National Union of Women's Suffrage Societes, som nu är införlivad med Den internationella rösträttsalliansen.

Reformakten av 1867 införde stora förändringar i fråga om valrätten. Dess mål var att utsträcka den i köpingar till alla skattebetalande hyresgäster och de som betalade 10 pund i hyra; på landet till familjeförsörjare, som betalade 12 pund i hyra och till arrendatorer, som betalade 40 shillings. Den insatte också ordet »män» i stället för »manliga personer» i lagen av 1832. Då ett annat parlamentsbeslut uttryckligen stadgade, att »i alla lagparagrafer ord, som innebära maskulint genus, skola anses och betraktas såsom inneslutande feminint, såvida icke motsatsen är uttryckt», var det tydligt, att så klart ord kunna uttrycka det, det nya förslaget också skänkte kvinnorna rösträtt. Vidare hade de undersökningar, som gjorts av en lagkunnig vän till saken, kastat ett betydande ljus över de rättigheter kvinnorna fordom åtnjutit, och vilka icke på något sätt blivit definitivt återtagna genom 1832 års lag, ehuru de nya valmän, som då kommo till, betecknades som »manliga personer». Det beslöts därför att göra några prov genom att införa vederbörligen kvalificerade kvinnors namn på röstlängderna och avvakta, om någon invändning gjordes. På detta sätt anhöllo 5,000 kvinnliga självbetalande hyresgäster i Manchester om rösträtt

på grund av den nya lagen, under det att en dam begärde denna rätt såsom innehavare av frälsejord enligt lagen av 1429, som aldrig blivit upphävd. Dessa anhållanden blevo naturligtvis förklarade ogiltiga. Det framkom, att om det gällt män, skulle granskaren av listorna icke haft någon rätt att utstryka namn, mot vilka intet fanns att invända, men en av domarna framkastade, att han skulle haft rätt att stryka namnet på en hund eller en häst från längderna, och han tycktes anse, att en kvinna kunde räknas till samma kategori. Domaren vägrade att lyssna till kvinnornas krav, då en kvinna icke innehar den appellationsrätt, som lagen om röstlängderna tillstädjer. Detta är ett prov på den behandling, som de rösträttslösa äro underkastade.

LAGFÖRSLAG OCH PETITIONER.

Eftersom det nu med rätt eller orätt blivit fastställt, att kvinnor icke ägde rätt att rösta under de nuvarande lagarna, blev det nödvändigt att arbeta för en ändring av dessa lagar. Olyckligtvis blev mr Mill icke omvald 1869, och rösträttskvinnorna förlorade därmed sin bästa och dugligaste förkämpe. Mr Jacob Bright intog hans plats, och då ett förslag framkom, som skulle ge kommunal rösträtt åt varje manlig hyresgäst, som bott ett år i staden eller köpingen, lyckades han genomföra en ändring, som uteslöt ordet »manlig». Vid novembervalen begärde en ansenlig mängd kvinnor att få rösta, och det intresse, som denna gång lades i dagen, har givit ett starkt stöd åt ivrarna för den politiska rösträtten.

Nu började en ihärdig agitation till förmån för det rösträttsförslag, som skulle framläggas följande session. Möten höllos i flera städer, petitioner voro i omlopp, vilka vunno icke mindre än 134,561 underskrifter. Vid ett allmänt möte, som hölls i London, talade mrs Fawcett första gången för den sak, åt vilken hon helgat större delen av sitt liv. Alla arbetade med god vilja, och mången trodde målet vara i sikte. Få kunde i denna strålande morgongryning ana, att de skulle anträda »den fyrtioåriga vandringen i öknen».

Den 4 maj 1870 motionerade mr Jacob Bright andra läsningen av förslaget om borttagande av de valbestämmelser, som uteslöto kvinnorna. Det gick igenom med 124 röster mot 91. Den 12 maj överlämnades det till lagkommittén och blev där förkastat på grund av premierministern mr Gladstones anförande.

Det fanns dock intet skäl att förlora modet. Det gällde att göra propaganda runtom i landet, och saken vann många nya vänner både i och utom parlamentet. Några motioner väcktes, men om antalet anhängare växte, så hade också motståndet nu blivit mera systematiskt. En liten uppmuntran skänktes genom händelserna på ön Man, som, så liten den än är, åtnjuter Home Rule-privilegiet. År 1880 antogs en lag, som gav kvinnorna rösträtt, och således blev House of Key, som öns lagstiftande församling kallas, den första i Europa, som valdes av medborgare av båda könen.

KVINNORNA KASTAS ÖVER BORD.

I början av åttitalet gav en ny reformbill ny fart åt rösträttsarbetet. Mr Gladstone satt åter vid makten, och hans avsikt var att utvidga hyresrösträtten till landet likaväl som till städerna. Detta var detsamma som att skänka rösträtt åt lantarbetarna, av vilka många nu, då endast fjorton år förflutit sedan lagen om folkundervisningen antagits, voro fullkomligt okunniga. Att ge dessa män rösträtt och utesluta alla kvinnor tycktes vara en alltför stor förolämpning, och för att avvärja den företogs ett kraftigt och entusiastiskt fälttåg över hela landet. Nio stora demonstrationer höllos i Manchester, London, Bristol, Birmingham, Bradford, Nottingham, Sheffield, Glasgow och Edinburg. Den största salen i varje stad var fylld ända till trängsel, och överallt antogos enhälligt resolutioner riktade till regeringen.

År 1883 hade ett betänkande, undertecknat av 110 parlamentsledamöter, framlämnats till mr Gladstone, vilket påpekade, att intet rösträttsförslag, som utlämnade kvinnorna, kunde vara tillfredsställande. Den allmänna meningen hade hastigt mognat för denna ändring. Under debatten om lagförslaget föreslogs en ändring till förmån för kvinnorna av en liberal parlamentsledamot och understöddes av en konservativ. Vännerna i båda partierna skulle troligtvis ha lyckats driva förslaget igenom, om icke de liberala fått en vink från sin ledare, att det icke tilläts dem att efter gottfinnande rösta på det. Den 10 juni förekom paragrafen, och mr Gladstone höll ett an-

förande, vars huvudpunkt lydde sålunda: »Farkosten är, enligt vår mening, så tungt lastad den kan vara, och lasten är jämt så stor, att den med säkerhet kan bäras.» På hans kommando bröto icke mindre än 104 erkända vänner till saken sina löften och hjälpte till att »kasta kvinnorna över bord». Så slutade andra akten i rösträttsdramat. Jordarbetarens frigörelse var det brittiska motstycket till negerns frigörelse. I båda fallen blevo kvinnorna tillsagda att stiga åt sidan och lämna plats åt män, som voro dem intellektuellt underlägsna.

MODLÖSHETENS ÅR.

Nu började en rad av slöa, gagnlösa år för rösträttskvinnorna.

»De hade uttömt», säger miss Blackburn, »varje lagligt och författningsenligt medel, som stod dem till buds, nu återstodo endast de andra... Icke en enda av de statsmän, som voro ansvariga för den nya rösträttsutvidgningen, hade ägnat någon tanke åt det faktum, att varje utvidgning av den politiska rösträtten bland männen försätter kvinnan i ännu större olikställighet än förut».

Ledarna stannade på sina platser, men mängden av kvinnor drogs mot de många nya tillfällena att göra sig nyttiga, som i senaste tid öppnats för dem. Sedan 1875 kunde de inväljas i fattigvården, och ett vidsträckt fält för nyttigt arbete var öppnat. År 1888 hade lant- och stadsråd bildats, och kvinnor hade rätt att rösta, ehuru de

icke blevo valbara förrän 1907. År 1894 blevo de även valbara i kyrkoråd och distriktsråd. Kvinnliga universitet hade bildats i Oxford och Cambridge, nya levnadsbanor hade öppnats för kvinnorna, och filantropiska och sociala arbeten kallade på många frivilliga. Sålunda hände det, att ehuru icke otrogna mot rösträtten, många av föregångskvinnorna funno nya utlopp för sin handlingskraft.

Ännu gjordes försök att inverka på lagstiftningen, ehuru med ringa framgång. I England har en motion väckt av en enskild parlamentsledamot föga hopp att gå igenom, såvida icke regeringen underlättar saken, och ingen regering var färdig att göra detta för någon kvinnlig rösträttsmotion. Ibland blev den utsatta dagen upptagen med något av regeringens ärenden, en annan gång förlängdes diskussionen över någon småsak ända tills det blev för sent att komma med rösträttsmotionen. Om alla dessa medel slogo fel, blev motionen »ihjältalad», d. v. s. en parlamentsledamot tog sig för att tala, ända till dess debatten skulle sluta, och det var för sent att rösta. Vid de sällsynta tillfällen, då den gick igenom i andra läsningen, drogs det försorg om, att den icke skulle komma vidare. Helt naturligt är den förändring, som innefattas i principen, alltför stor för att bli lag på initiativ av en privat medlem, och det alla rösträttsföreningar nu begära är ett regeringsförslag, som framlägger kvinnornas rösträtt ensam. Den vunna erfarenheten visar, att om något annat innefattas i förslaget, bli kvinnorna alltid kastade överbord.

Under sådana förhållanden kunde man vänta, att de,

som arbetat fyrtio år för saken, skulle tappa modet, och dock har det aldrig funnits större skäl till hopp än nu. Ty under de sista åren ha några nya, besynnerliga ljud nått deras öron, det är »ungdomen, som knackar på dörren». De strömma till från alla håll, de kvinnliga läkarna, som ha förkämparna att tacka för sin lärdom; de kvinnliga stundenterna, som vunno inträde vid universitetet genom deras ansträngningar; de kvinnor, som stodo i spetsen för de skolor rösträttskvinnorna grundat. Där komma också industriarbeterskor i tusental och de flitiga husmödrarna i de kooperativa föreningarna, allt det kraftiga nya livet i landet, för att samlas kring den gamla fanan och med sin unga, friska livskraft bära den framåt till seger.

DEN STRIDANDE FALANGEN.

Bland mängden av nykomna var det några, som knackade högre. Vi höra detta i en av deras ledares ord: »Denna nya skola skiljer sig från den gamla genom sin taktik, som är riktad mot regeringen, genom sin avsiktliga missaktning för det konventionella och genom att den på ett dramatiskt sätt väcker allmän uppmärksamhet.» De ansågo, att de fredliga metoderna hade misslyckats, och att de måste följa Chartisternas exempel, vilka voro nödsakade att tillgripa massdemonstrationer och öppen revolt.

»Yttrandefrihet, samvetsfrihet, tankefrihet, var och en har sin martyrroll. För varje mänsklig frihet, som vunnits, ha några män eller kvinnor måst lida. Det-

samma gäller i denna sak — innan kvinnornas frihet blir erövrad, måste några kvinnor lida. Noggrant och övertänkt planlade sålunda dessa kvinnor ett protestfälttåg mot regeringen och de lagar, i vilka de icke hade någon del.»

Sålunda talar mrs Billington-Greig, en av förkämparna för den rörelse, som nu kallas »suffragett-rörelsen» i sin lilla bok »Kvinnornas frihet» och de, som vilja förstå denna nya företeelse, böra studera den i denna skrift. Känslorna gå så höga i England angående vad som är klokt eller oklokt i den kämpande taktiken, att det troligen är lättare för andra nationer att fälla en dom än för oss. Angående en punkt måste dock alla vara eniga: den nya taktiken har varit verksam. Den har gjort den kvinnliga rösträtten till en fråga för dagen. Förut brydde tidningarna sig icke om den, nu hör den till de ämnen de helst behandla. Under flera månader voro alla åhörare uteslutna från debatterna i underhuset, på det att icke någon bångstyrig man eller kvinna skulle från läktarn ropa »Rösträtt åt kvinnor»; och när medlemmar av regeringen skulle tala på offentliga möten, bestämdes att inga kvinnor fingo vara närvarande. Innan suffragetterna framträtt, var kvinnans rösträtt knappast känd av massan. Nu är »mannen på gatan» den första, som hurrar för suffragetterna och önskar dem framgång. De ha gjort rösträtten till en fråga för dagen och åstadkommit, att utländska tidningar innehålla långa redogörelser för vad de engelska rösträttskvinnorna ta sig för.

Berättelsen om de senaste fyra åren skulle fylla en hel bok. Stora massmöten ha hållits, demonstrationer

ha genomtågat gatorna i London, Edinburg och Manchester, rösträtten har blivit en faktor, som man måste räkna med vid valen, en kvinna med akademisk grad har pläderat sin sak inför överhuset, det har varit »attacker» mot underhuset, basarer och försakelseveckor med förvånande resultat, rösträttspjäser på teatrarna, hungerstrejker i fängelserna, och läkarprotester mot grymheten att tvinga någon att intaga föda — en oupphörlig fäjd i handlingar och ord. Det kan icke ges någon bättre skildring av den närvarande situationen, än den, som den internationella ordföranden gav i sitt tal vid Amsterdamkongressen:

»Det har funnits skilda sammanslutningar, och de ha haft mycket olika metoder, men ingen tid har förspillts med att tvista om dessa, och målet har icke ett ögonblick förlorats ur sikte. De s. k. suffragetterna ha utvecklat en förvånande energi, ihärdighet och handlingskraft. Men den äldre och mera konservativa gruppen av arbetande har icke varit mindre värd uppmärksamhet. Den mänskliga naturen är så beskaffad, att de flesta ledare skulle ha vredgats i sina tält eller förenat sig med den allmänna stenkastningen på de nykomna, vilka förklarades »göra så att saken gick hundra år tillbaka». Dessa engelska ledare gjorde ingenting av allt detta: med en ihärdighet, som vi alla borde efterfölja, mångdubblade de endast sin egen verksamhet. Kvinnor av alla klasser, adelsdamer, arbeterskor, husmödrar och akademiskt bildade kvinnor, alla ha tagit del i fälttåget, och icke en man, en kvinna eller ett barn i hela England har haft lov att vara okunnig om, vad kvinnornas rösträtt är för något.»

Rösträttsföreningarna äro så många, att det är omöjligt att räkna upp dem. De flesta ha filialer i Skottland såväl som i England. Den äldsta The National Union of Women's Suffrage Societies, är spridd över hela Storbrittanien och bryter ständigt ny mark. Den tillhör icke något särskilt politiskt parti utan arbetar för de medlemmar i underhuset, som äro anhängare till saken, The Conservative and Unionist Women's Franchise Association är nybildad och sysselsätter sig huvudsakligen med att uppfostra de konservativa kvinnorna till att känna behov av rösträtten. Bland dess vice presidenter finnas en syster och en svägerska till den förre premierministern mr Balfour. The Social and Political Union har liknats vid en välordnad, disciplinerad armé, som är färdig till varje uppoffring för saken och för dess vördade ledare mrs Pankhurst och mrs Pethick Lawrence. De övriga stridande föreningarna äro The Women's Freedom League med mrs Despard som ordförande. The Liberal Women's Forward Suffrage Union är färdig att sätta rösträtten före partiet, om den liberala regeringen återigen skulle svika de kvinnors hopp, som hittills litat på dess ord. The Irish Society arbetar både för rösträtt och för landets egen regering, men en avdelning The Irish Women's Franchis League, företar en livligare rösträttskampanj. De tre yrkesföreningarna — skriftställarinnornas, skådespelerskornas och konstnärinnornas — arbeta var och en för sig och hjälpa alla de andra föreningarna var och en med sina talanger för den gemensamma saken. The Men's League bistår dessutom med en ridderlighet och ett ädelmod, som man knappast kan överskatta. Av de många

nybildade sammanslutningarna äro The Church League for Women's Suffrage och The Society of Younger Suffragists de intressantaste. I denna uppräkning kunna vi icke underlåta att nämna The Anti-Suffrage Society. Den har ofta gjort oss stora tjänster genom att bryta ny mark, varefter det blivit lätt att bilda en filial av en rösträttsförening. Dessutom äro dess medlemmar anhängare av den kommunala rösträtten och vilja icke förlora några rättigheter, som de redan äga: de kunna således kanske bli försonade, om de mot sin vilja skulle vinna några nya. De ha hjälpt oss att pröva vår ställning och kraftigare betona rösträttsskälen. Och slutligen bevisar deras tillvaro, att rösträttskvinnorna äro starka nog att bli fruktade.

SVERIGE.

Om frihetens frön först såddes i de anglosaxiska länderna, så var det i inga de föllo i bättre jord, än i de skandinaviska. Frihetsälskande av naturen och utan den föreställningen, att friheten är en välsignelse, som endast bör åtnjutas av några få, tyckas männen här vara villigare än annorstädes att behandla kvinnorna som sina jämlikar och att gilla deras rätt till yrken och deltagande i landets styrelse.

FREDRIKA BREMER.

Kvinnornas frihetsrörelse spred sig från Förenta staterna till Sverige, och det var den kända författarinnan Fredrika Bremer, som har äran av att vara fackelbärerskan. Hennes besök i Amerika 1845, då antislaverirörelsen var som livligast och den gryende rösträttsrörelsen började ta form, övertygade och eldade henne. Med ett sinne, vaket för kvinnornas behov, vände hon åter till Sverige och ägnade sina krafter åt att förbättra sina landsmaninnors ställning. Att få en bättre undervisning var vid denna tid vad Sveriges unga flickor bäst behövde, och åt detta mål ägnade sig Fredrika Bremer och en liten grupp av hennes vänner med största intresse. Med rätta anses hon som den svenska kvinnorörelsens grundläggarinna, och våra dagars rösträttskvinnor erkänna, att det är av henne de fått sin första väckelse.

En orsak till den hastiga framgången i Sverige måste ha varit, att de rättigheter, som en gång givits, aldrig tyckas ha gått förlorade. Det synes som om år 1700 alla kvinnor, som besutto jord hade rätt att deltaga i prästval, och denna frihet har aldrig blivit »bortreformerad», utan utsträcktes i stället 1841 till alla självförsörjande kvinnor, som betalade skatt. År 1845 fingo söner och döttrar lika arvsrätt. Redan så tidigt som 1862 fingo kvinnor, som fyllt tjuguett år och som betalade en skatt av 500 kronor kommunal rösträtt, vilket först nu fyrti år senare kommit Danmarks kvinnor till del. Det är svårt för dem, som se en sak på avstånd, att förstå de skäl, som inverka på

männens nycker i de olika länderna. I Sverige har den kommunala rösträtten en särskild betydelse därigenom, att den skänker indirekt valrätt till första kammaren, vars medlemmar väljas av landstingen och stadsfullmäktige.

Vid denna tid fanns det dock icke någon andra kammare tillsatt genom direkt val, ty det var först 1866, som den gamla riksdagsordningen med de fyra stånden efterträddes av ett modernt parlament. Man måste undra, om kvinnorna verkligen från början skulle ha blivit uteslutna från att välja till den nysammansatta riksdagen, i fall de, då de redan innehade kommunal rösträtt, hade förstått att värdera denna.

Som det nu var, hade emellertid de svenska kvinnornas uppvaknande knappast börjat. År 1887 var det endast omkring 4,000 av de 62,000, som voro upptagna på röstlistorna, som gjorde sig besvär att använda sin valrätt, och 1866 var proportionen säkert ännu mindre. Vid denna tid voro de knappast vad uppfostran och erfarenhet angår mäktiga att utöva den fulla rösträtten.

ETT REKORD I FRAMSTEG.

Det första steget var att ge flickorna bättre undervisning och att skaffa dem tillträde till universitetet. Detta senare gavs dem 1870. Därefter bildades en förening, till stor del genom föranstaltande av friherrinnan Adlersparre, för att avskaffa några av oegentligheterna i den gifta kvinnans ställning.

Då några fördelar vunnits, började detta sällskap

arbeta även i andra riktningar, bl. a. i att söka ge politisk uppfostran åt de kvinnliga väljarna. År 1884 bildades Fredrika Bremerförbundet, som blev fröet till rörelsen i Sverige. Efter denna tid vunnos många förbättringar i kvinnornas ställning. De kunde väljas in i skolråd och i fattigvårdsstyrelser. En ny lag bestämde, att en gift kvinna, som själv förvaltade sin enskilda förmögenhet, skulle ha särskild debetsedel, vilket gav henne rätt att utöva sin kommunala rösträtt. De svenska kvinnornas utmärkta arbete i det offentligas tjänst har mötts med fullt erkännande. De ha nyligen blivit valbara i styrelsen för de kommunala arbetsbyråerna i Stockholm samt kunna även utnämnas till inspektörer vid bostadsinspektionen och vid barnavården.

År 1907 antogs en lag, som bekräftades 1909, vilken gav kvinnor, som avlagt doktorsgrad, rätt att såsom läkare och lärare inneha statstjänst vid universiteten samt vid konst- och högskolor. Den gav dem också valbarhet till alla kommunala nämnder och råd i städer och på landet utom till landstingen.

DEN SVENSKA KVINNAN BEGÄR RÖSTRÄTT.

I ett land, där kvinnans arbete blivit så hastigt och så fullständigt erkänt, kan det tyckas, som om den politiska rösträtten icke borde vara svår att erövra. Olyckligtvis råkade frågan om den kvinnliga rösträtten, som det så ofta skett, i konflikt med en begäran om utvidgning av männens rösträtt. Förut hade endast fastighetsägare och

de, som betalade en viss skatt, haft valrätt, och det skulle ha varit lättare att vinna rätten även för kvinnorna på denna grundval än på den allmänna rösträttens, som i praktiken vanligen bestämmes endast till männens rösträtt. Den första motionen om rösträtt för kvinnor väcktes i riksdagen redan 1884 och belönades med det åtlöje, som överallt kommer de första förkämparna till del. Vid denna tid var kvinnan ännu icke mogen för den, och det var icke förrän 1902, som kampen för rösträtten började på allvar. Detta år föreslog hr Carl Lindhagen, medlem av andra kammaren, att riksdagen skulle begära, att regeringen lät göra en undersökning angående den kvinnliga rösträtten. Samtidigt hölls diskussionsmöten i frågan, och Föreningen för kvinnans politiska rösträtt i Stockholm bildades. Till riksdagen inlämnades en petition, som på fjorton dagar fått 5,641 underskrifter. Motionen blev dock förkastad med 111 röster mot 64 i andra kammarn och kom aldrig till omröstning i den första. År 1904 inlämnade hr Lindhagen en andra motion, som fick 93 röster mot 115. Nästa år väcktes motionen på nytt, och förkastades av 67 riksdagsledamöter. Båda kamrarna upptogo den till votering. I den första förkastades den med 89 röster mot 3, i den andra med 109 mot 88. Saken gick sålunda ständigt framåt, och utanför riksdagen var verksamheten icke mindre livlig. Rösträttsföreningar växte upp överallt i landet, och alla ingingo i Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt, som fortfar att växa med otrolig hastighet och för närvarande räknar icke mindre än 150 olika föreningar.

År 1905 bildades en ny liberal ministär, och frågan

om en rösträttsutvidgning väcktes åter i landet. Möten höllos, resolutioner antogos, och icke mindre än trettio petitioner inlämnades till regeringen. Kvinnornas krav tillbakakastades med det gamla ordet om att »skeppet var fullastat», och man bad dem vänta, till dess alla män fått rösträtt och kunde få tillfälle att få göra något för kvinnorna. Resultatet blev en ökad agitation överallt i landet. I januari 1906 inlämnades trettisex petitioner, och i riksdagen väcktes fyra motioner för kvinnornas rösträtt. Lagkommittén, som äger att behandla alla förslag om ändring i författningen, förkastade dem alla, men uppmanade riksdagen att begära, att regeringen skulle göra en utredning angående den kvinnliga rösträtten. Denna motion antogs i första kammaren med 69 röster mot 60 och i andra med 127 mot 100. Inom fyra år efter rörelsens början hade således en parlamentsseger vunnits. Regeringens rösträttsförslag förkastades, och den liberala ministären avgick i maj 1906 och efterträddes av en konservativ.

På hösten mottog statsministern en deputation av 49 ombud med fröken Anna Whitlock, ordförande för Landsföreningen, i spetsen. Ministern lovade att ta saken i övervägande, men påpekade, att det först vore nödvändigt, att utredningskommittén slutat sitt arbete. Några få dagar därefter mottogs deputationen av den nu avlidne kung Oscar, som uttryckte sin sympati för frågan men icke kunde lova något, förrän männens rösträttsfråga blivit avgjord. Kvinnorna ansågo, att om icke uppfyllandet av deras krav skulle bli utdraget i det oändliga, borde de handla genast. De började samla underskrifter till en

masspetition, och i februari 1907 insändes denna undertecknad med 142,128 namn, ett ansenligt antal i ett land, vars hela befolkning knappast uppgår till fem miljoner.

Dessa ansträngningar blevo icke obelönade. Arbetarpartiet beslöt att ta upp kvinnornas krav på sin rösträttsmotion. Även andra motioner för deras sak väcktes, men alla blevo förkastade av den särskilt tillsatta rösträttskommittén. En enda kom under omröstning i första kammaren och avslogs med 133 röster mot 91. Detta beslut följdes av ökad agitation i landet och i pressen, vilken i Sverige alltid behandlat frågan allvarligt och öppnat sina spalter för diskussion om den. På hösten 1907 satte även liberalerna kvinnornas rösträtt på sitt program. När två av oppositionsgrupperna nu upptagit den, hade man hoppats, att regeringen skulle ta saken om hand, men denna förhoppning slog fel. År 1908 — för första gången i historien — vidrördes kvinnans rösträtt i det kungliga trontalet, och om det också endast var med den antydan, att ingenting kunde göras åt den under denna session, var dock detta blotta angivande av frågans vikt en vinst för saken. Enskilda motioner väcktes naturligtvis och blevo som vanligt förkastade.

EN LIVLIG VALKAMPANJ.

Vid höstens val kastade sig medlemmarna av rösträttsföreningarna med största iver in i arbetet att värva röster. Aldrig förr hade de svenska kvinnorna visat sådant sinne för politik. Deras taktik var nu att utestänga

de konservativa, ty det var den avgående konservativa regeringen kvinnorna hade att bekämpa. De blevo ofta uppmanade att tala på liberala möten, och till och med då de icke voro inbjudna kunde de alltid räkna på att bli hövligt hörda.

En dam skildrar på följande sätt sina erfarenheter:

»För min del har jag mött den största artighet både på konservativa och liberala möten. Endast en gång, och det var snarare en lustig erfarenhet, tycktes den herre, som var ordförande alldeles bragt ur fattningen, när jag lämnade mitt kort för att begära ordet. Han glömde i sin förvirring att begära de närvarandes tillstånd, varför jag måste göra det själv under mitt anförande, och mitt lilla tal mottogs med livliga applåder.»

De svenska kvinnornas energi och entusiasm äro i sanning förvånande. En dam har gjort en propagandavandring och gått till fots över 1,600 kilometer för att predika rösträtt för män och kvinnor. Det är icke underligt, att såväl män som kvinnor ha väckts till intresse för saken. Resultaten av valen blevo i det hela fördelaktiga.

KUNGEN SKÄNKER RÖSTRÄTTEN SIN SYMPATI.

Efter mycket uppskjutande blev slutligen en ny rösträttslag antagen. Det är icke någon fullständig allmän rösträtt för män, ty dess utövande ges under vissa vilkor. Valmännen måste ha fyllt tjugofyra år, ha betalt sina utskylder och gjort sin värnplikt. Ett försök gjordes att

även få kvinnorna inneslutna i förslaget, men som man kunde vänta utan framgång.

De hade emellertid vunnit andra kammarens sympatier. Rösträttsmotioner väcktes av två partier och av en enskild riksdagsman i första kammaren, och dessa antogos av lagkommittén. I april 1909 antogs en motion om kvinnans rösträtt enhälligt i andra kammaren utan diskussion. Samtidigt förkastades en liknande motion i första kammaren med 104 röster mot 25 efter en fem timmars debatt.

Detta resultat är i hög grad uppmuntrande. Det enda hinder man ännu har att övervinna är första kammarens motstånd; och som denna kammare väljes genom elektorer, och den nya rösträttslagen ger kvinnorna ett mera direkt inflytande på valen, riktar Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt sin energi på erövrandet av denna sista förskansning. På sin konungs sympati kunna de svenska kvinnorna redan räkna. I början av år 1909 mottog han mycket välvilligt en deputation av 35 medlemmar av Landsföreningens, Centralstyrelse, förklarade sin sympati för saken och hoppades att landet snart skulle komma i den ställning, att det mera direkt tillgodogjorde sig kvinnans välgörande inflytande. För sin del skulle han göra vad han kunde för att leda saken till en lycklig utgång.

NORGE.

Det är en uppfriskande förändring, att då vi vända oss till kvinnorna i detta lilla företagsamma land icke behöva fråga: »Huru går striden?» utan: »Huru vunno ni segern?» Ty de norska kvinnorna ha fått rösträtt och även valbarhet, och i oktober 1909 utövade de för första gången sina nya rättigheter. Vi önska dem lycka, och må vi lära av dem, huru vi snart skola kunna följa i deras fotspår!

ETT FRIHETENS LAND.

När man blickar tillbaka på kvinnosakens framsteg i Norge, tycks det som om händelserna gått fortare där än överallt annanstädes. Det land, som skänkt oss Ibsen och Björnson, bör naturligtvis vara frihetens hemort, ett ställe, där skenet och en overksam förnöjsamhet med »allting sådant det är» icke väcker mycket bifall. Dessutom finns här mindre invecklade förhållanden. Befolkningen är mindre än invånarantalet i London, och frånvaro av all aristokrati gör, att här icke finns några bjärta motsatser mellan rik och fattig, drönare och arbetare; inga rika, lättjefulla kvinnor, som själva ha allt vad de behöva och anse, att deras systrar kunna vara nöjda med sin lott. Kvinnans arbete värderas måhända mera i ett sparsamt befolkat land, där den bittra konkurrensen icke märkes

så mycket. I varje fall kvarstår det faktum, att Norges kvinnor icke blott ha tillträde till universitetet utan också till alla yrken, även advokatyrket. De äro medlemmar i jury och inneha tjänster i många statsämbeten. Gifta kvinnor förvalta sin egen förmögenhet, och detta är måhända det enda europeiska land, där de icke på sin bröllopsdag lova att lyda sin man. Till och med den ogifta modern har vissa rättigheter, och fadern är ålagd att bära bördan tillsammans med henne.

Rösträttsrörelsen säges datera sig från början av trettiotalet, då frågan först började diskuteras; men icke förrän 1869 hölls något offentligt möte, där den avhandlades. År 1884 bildades Norsk Kvindesagsforening, och 1885 grundade fröken Gina Krog en förening i Kristiania, vars förnämsta syfte var att skaffa kvinnorna kommunal rösträtt.

Från denna tid vunnos ständiga framgångar, och rörelsen spreds landet runt. Offentliga möten och föreläsningar höllos, petitioner underskrevos, och allt gjordes för att hålla intresset vid liv. År 1889 erhöllo kvinnor, som hade barn, valrätt till skolråd och även rätt att inväljas i sådana.

År 1893 uppnådde verkligen ett rösträttsförslag majoritet, men icke den tvåtredjedels majoritet, som är nödvändig för en författningsändring. Detta var dock en stor uppmuntran för sakens förkämpar, och år 1895 bildades en Kvindestemmeretsforening, vilken tre år därefter ombildades till Landskvindestemmeretsforeningen. Samma år fingo männen allmän rösträtt.

År 1899 trycktes en petition underskriven av 12,000 kvinnor, och ett exemplar lades i Stortinget framför varje medlems plats. Detta gjorde mycket intryck, och saken överlämnades till regeringen för vidare mått och steg. Då år 1901 ett förslag väcktes att utvidga männens kommunala rösträtt, ingav Kvinnornas rösträttsförening sin protest mot någon vidare ökning av de manliga väljarnas antal utan ett motsvarande tillägg i kvinnornas rösträtt. Förslaget väckte uppmärksamhet, och den kommunala rösträtten jämte valbarhet tilldelades de kvinnor, som betala skatt.

NITTIO KVINNOR STADSFULLMÄKTIGE.

Detta var ett stort steg framåt, och kvinnorna visade snart, att de satte värde på sina nya rättigheter. Vid första valet röstade de till stort antal; nittio kvinnliga stadsfullmäktige valdes och därjämte 160 suppleanter, så kallas de närmaste kandidaterna på listan, vilka skola ersätta medlemmarna i händelse av sjukdom eller dödsfall.

Rösträttsföreningen fortsatte nu sitt arbete med ännu större iver. En uppmaning utsändes till alla kvinnliga valmän att låta inskriva sina namn på röstlängderna, och föredrag höllos i städerna och på landet. 70,000 dylika upprop utsändes och mottogos överallt med varmt bifall.

DE NORSKA KVINNORNA SÅSOM FOSTERLANDS-VÄNNER.

Så inföll året 1905, året för skilsmässan med Sverige. Då det verkställdes en omröstning av hela den manliga befolkningen, utelämnades kvinnorna från all tillfrågan, som om nationalitetsspörsmålet vore av mindre vikt för kvinnor än för män. Förgäves anhöll Kvindestemmeretsforeningen hos stortinget, att kvinnorna måtte få taga del i denna folkomröstning, och denna tillåtelse kunde lätt ha givits,, då omröstningen låg utanför författningsområdet. Denna anhållan blev helt enkelt lämnad utan avseende.

Då beslöto kvinnorna att själva ordna sin omröstning. Rösträttsföreningen samlade 300,000 underskrifter av kvinnor, vilket ville säga alla myndiga kvinnor, som uttryckte sitt bifall till sjundejuniresolutionen. Denna framlämnades till stortinget åtföljd av en adress. Ordföranden mottog den med tack, och då han på aftonsammanträdet offentligt kungav saken, reste sig alla stortingsmännen och åhörde meddelandet stående. Detta aktningsbevis uttryckte ett erkännande av kvinnorna som medborgare och fosterlandsvänner. Härefter måste de intaga en plats i det återupprättade norska kungariket. Hösten 1906 ägde valen rum. Rösträttsföreningen hade arbetat ända sedan januari i avsikt att få rösträttskandidater valda. Till alla möten, där de olika partierna diskuterade sina program, sände föreningen en vädjan att också taga med kvinnornas rösträtt.

Det liberala och det socialistiska partiet upptogo kvinnornas krav. Agrarerna och de konservativa förkastade förslaget med en mycket liten minoritet. I det demokratiska partiet, i nykterhetspartiet och i den liberala centern höjdes endast få röster till dess förmån. Föreningen uppgav dock aldrig sina ansträngningar. Den försökte att få frågan upptagen på varje politiskt möte, och uppmanade enskilda kandidater att innesluta den i sina programtal.

VERKNINGARNA AV DEN INTERNATIONELLA KONGRESSEN.

Just vid denna vändpunkt hölls lyckligtvis Köpenhamnskongressen. Den ådrog sig mycken uppmärksamhet i Norge och föranledde ett omslag i pressen, vilken hittills varit sakens svåraste motståndare.

»Kongressen», sade fru Qvam i Amsterdam, »har för vår sak erövrat en så stark världsställning, att ingen längre kan behandla den med föraktfull nedlåtenhet. Efter den har det blivit möjligt för en man att försvara vår sak utan att förstöra sitt rykte.»

Vid valen voro de båda partier, som gynnade kvinnorna, i majoritet, men framgången var dock icke given, ty överallt visa sig kandidatlöften vara de bräckligaste av alla löften. Det blev nödvändigt att göra en sista ansträngning. Resolutioner sändes till stortinget från alla de femtio lokalföreningarna, såväl som från offentliga möten och från andra kvinnoföreningar. Ingen kunde

undskylla sig med okunnighet om frågan eller tvivel på kvinnornas önskningar.

SEGER.

Från januari till juni 1907 fingo kvinnorna sväva i ovisshet. Slutligen den 14 juni framfördes motionen av hr Bryggessen, som trots det, att han var svårt sjuk, begav sig till folktinget och talade för att hjälpa sina landsmaninnor. Efter en debatt på endast två timmar segrade kvinnornas rösträtt med 96 röster mot 23. Den utsträcktes till alla kvinnor, gifta eller ogifta, som betala skatt av 400 kronor i städer eller 300 kronor på landet, i det hela omkring 300,000 kvinnor.

När vi se tillbaka på dessa händelsers förlopp, kunna vi på avstånd vara frestade att kalla det en lätt vunnen seger. Kvinnorna, som vunno den, ha dock något annat att berätta. Segern var en triumf, vunnen av entusiasm, organiserade ansträngningar och oavlåtligt arbete. Fru Qvams ord på Amsterdamkongressen kunna tjäna till att inspirera kvinnor i alla land:

»Utan skryt kan jag säga, att vi icke skulle stå där vi nu stå, om vi icke hade haft vår Landskvindestemmeretsforening och dess organisation, som gör det möjligt att praktiskt nå kvinnor över hela landet.

Enligt min mening ha petitionerna och resolutionerna riktade till stortinget varit av den allra största vikt för vår sak. De voro nyttiga för att övertyga lagstiftarna och kvinnorna själva... Det är genom samverkan av vår

saks anhängare utan att fästa avseende vid andra meningar, som vi ha uppnått det nuvarande resultatet. Vår tjuguåriga erfarenhet har lärt oss, att ett enda parti icke kunde utföra vår sak; det finns alltid i alla partier ett så stort antal motståndare, att den för ändringar i vår författning nödvändiga tvåtredjedelsmajoriteten icke kan erhållas genom ett enda parti.»

Det är glädjande att få tillägga, att hösten 1909 röstade de norska kvinnorna i stor mängd och med mycken entusiasm, och att ehuru ingen av de kvinnliga kandidaterna vunnit säte i stortinget, blev dock en dam, en representant för teckningsundervisningen, vald som »ersättare» för en av Kristianiastortingsmännen.

DANMARK.

År 1849 utkom en liten bok med titel »Breve fra Clara Rafael» som i kort sammanfattning innehöll fröet till kvinnorörelsen i Danmark. Författarinnan var en nitton års flicka, som märkvärdigt modigt uttalade åsikter långt före hennes ålder. Vad som är ännu märkvärdigare är, att de av sig själva vuxit upp i hennes sinne, utan ingivelse från något annat land eller någon annan människa. Dessa tolv brev väckte fullkomlig sensation. De lästes och diskuterades överallt, i sällskapslivet, i dagspressen och i tidskrifter. Författarinnan klandrades och försvarades med lika mycken häftighet, och det danska samfundet delades i två läger, för eller emot Clara Rafael. Hennes lilla bok innehöll idéer, som falla sig helt

naturliga i våra dagar, men den tiden var deras verkan överväldigande. Hon blev själv förfärad över den eld hon tänt; och då falska vänner förrådde hennes anonymitet, gömde hon sig på landet, där hon blev den första kvinnliga telegrafisten i Danmark. I denna ställning var hennes röst förstummad, och under många år var rörelsen i Danmark försänkt i djup sömn.

År 1871 bildades en internationell förening i Génève, och en dansk man, som då bodde där, satte sig i förbindelse med likasinnade i hemlandet i avsikt att bilda en dansk underavdelning. Denna dansk var Frederik Bajer, den store fredsaposteln, som fick Nobelpriset 1908. Det var meningen, att man möjligen skulle grunda en fristående Nationalförening, och i slutet av år 1871 bildades Dansk Kvindesamfund, med förbättrande av kvinnornas ställning till sitt huvudsakliga syftemål.

Det första rösträttsarbetet utfördes av denna förening. År 1888 skickade den en petition till regeringen med anhållan, att kommunal rösträtt skulle beviljas alla självförsörjande ogifta kvinnor. En motion i detta syfte väcktes också och gick igenom i Folketinget, men föll igenom i Landstinget.

ÅTTIOTALETS KVINNOR.

Under åttiotalet gingo de politiska vågorna högt i Danmark och kvinnorna rönte också inflytande härav. En mera radikal sammanslutning Kvindelig Fremskridtsforening hade bildats 1885 av fru Lene Luplan, fru Mathilde

Bajer och fru Johanne Meyer. Under sin femtonåriga tillvaro utvecklade den en livlig verksamhet, skickade petitioner och deputationer till Folketinget och till kommunalråden. Den grundade också en skola för sociala och politiska studier, som blev mycket besökt av arbetsklassens kvinnor.

År 1888 hölls en skandinavisk utställning i Köpenhamn och Kvindelig Fremskridtsförening begagnade tillfället att anordna en utomordentligt lyckad kvinnokongress. Året därpå bildades den första rösträttsföreningen i Danmark. De båda föreningarna utvecklade fortfarande en livlig verksamhet och utgåvo bland annat en tidskrift »Vad vi vil».

Under valmötena bestego kvinnorna talarstolen och interpellerade kandidaterna angående deras åsikter om kvinnornas krav. Vid ett tillfälle blev en kvinna bortvisad av polisen. Hon ingav en klagan, och domen utföll till hennes förmån med den motiveringen, att det fins ingenting i den danska författningen, som förbjuder en kvinna att likaväl som en man få ställa frågor till en kandidat.

RÖRELSEN VÄXER.

Det finns många drag värda att minnas från dessa års agitation. En del fackföreningar hade bildats under fru Norlunds ledarskap, och år 1899 bildades en rösträttsförening, i vilken medlemmar från en mängd andra föreningar inträdde. År 1904 i Berlin anslöt den sig till

Den internationella rösträttsalliansen. Samma år lämnade Dansk Kvindesamfund föreningen och arbetade självständigt för rösträtten; men efter Köpenhamnskongressen blevo de åter förenade och vunno ett stort antal nya medlemmar. Samma år omdanades en gren av den politiska kvinnoföreningen till ett nytt Landsförbund for Kvinders Valgret som bildade underavdelningar över hela landet och tillväxte med förvånande hastighet under fru Elna Munchs duktiga ledning.

År 1908 bildades en ny förening, vars mål är

»att på grundvalen av den kristna tron uppmuntra män och kvinnor att ta livlig del i arbetet för kvinnornas politiska rösträtt, och genom föredrag, läsesällskap m. m. uppmuntra kvinnorna att när de fått rösträtt använda den i rätt riktning.»

Denna förening införde frågan i nya kretsar. Många av dess medlemmar arbeta i inre och yttre missions- och i nykterhetsföreningar. De ha kommit att inse, i hur hög grad det sociala arbetet hålles tillbaka genom att kvinnorna sakna inflytande i staten.

Redan före denna tid hade kvinnornas ställning blivit förbättrad på många sätt. Universitetet hade öppnats för dem, de hade fått tillstånd att utöva läkarpraktik och kunde anställas som yrkesinspektörer samt vid post och telegraf. År 1903 erhöllo de stämma i kyrkoråden, vilka nu äro avskaffade. År 1907 blevo de valbara till de nya understödsbyråerna, vilka efterträdde det gamla fattigvårdssystemet. Redan vid första valet invaldes flera kvinnor.

DEN KOMMUNALA RÖSTRÄTTEN.

Nästa steg var den kommunala rösträtten, och som bekant blev denna förvärvad år 1908. Ett förslag att utsträcka männens rösträtt samt att även bevilja sådan åt kvinnorna hade varit under övervägande ända sedan 1903. Den internationella kongressen i Köpenhamn år 1906 hade icke endast verkat liv och rörelse bland kvinnorna i Danmark, den hade också kommit pressen och regeringen att inse sakens vikt och huru livligt den omfattas i hela världen. Så småningom nedlade alla partier sin opposition mot den kommunala rösträtten. I trots av allt motstånd den förut rönt, visade det sig, när det tycktes säkert att rösträtten skulle genomföras, att det icke fanns ett enda parti, som var emot den. Alla önskade stödet av de kvinnliga rösterna och förklarade sig, gynnsamt stämda — ett nytt bevis för, att det finns ingenting som skänker så mycket framgång som framgången.

Rösträtten medförde även valbarhet, och den gör män och kvinnor fullkomligt likställda. De danska kvinnorna kunna i följd därav numera väljas till kommunalråd, församlingsråd och staden Köpenhamns borgarrepresentation. Rösträtt ha alla, som betala skatt och vars inkomst går upp till 800 kronor i Köpenhamn och något mindre i landsorten, ha bott i samhället i över ett år, äro trettiofem år gamla och ha oförvitligt rykte. Då mannen betalat skatt för sin och hustruns gemensamma egendom, ha båda rösträtt. Även tjänstfolk äro berättigade att

rösta, emedan kost och husrum, som de åtnjuta av husbonden, beräknas som inkomst. De första valen med den nya rösträtten ägde rum i mars 1909. Man hade icke låtit väntetiden gå onyttigt förbi. Möten och föredrag hade hållits över hela landet, och allt hade gjorts för att uppfostra de nya väljarna till det nya ansvaret. Det är uppfriskande att läsa om den allmänna entusiasmen. »En anda av livligt intresse för de kommunala angelägenheterna har uppstått bland kvinnorna, som är högst intressant att iakttaga», skriver fru Münter, sekreterare för den danska rösträttsföreningen.

Rösträttens beviljande firades med en stor fest, till vilken 1,200 kvinnor samlades i Köpenhamns rådhus och där lyckönskningstalen åtföljdes av en supé. Under aftonens lopp avsändes ett tacksägelsetelegram till konungen, som gav ett vänligt svar, i vilket han uttryckte sin förhoppning, att landet skulle få nytta av kvinnornas deltagande i det kommunala arbetet. En allmän tillfredsställelse tycks råda med den nya lagen, och valresultaten äro i högsta grad glädjande. I Köpenhamn äro sju av de valda kommunalrådsledamöterna kvinnor, och i landsorten ha två kvinnor blivit valda. Kvinnorna röstade med stor entusiasm, och det är glädjande att höra berättas om en lång rad av män och kvinnor, som i den tidiga morgonstunden gingo tillsammans och avlämnade sina röster. Säkerligen kommer denna gemensamhet i intressen att verka mera harmoni än tvedräkt i hemmet.

LYCKLIGA FÖREBUD.

Där intresset för allmänna angelägenheter är så allmänt och så praktiskt, kan det icke bli svårt att ta det nästa slaget, den politiska rösträtten. Men detta kan endast göras genom ett tillägg till grundlagen. Detta tillägg skall gå igenom i både Folketinget och Landstinget, och sedan läggas inför landet till nästa val. Om det sedan på nytt går igenom, införlivas det med författningen.

Den ökade befolkningen i en del valkretsar nödvändiggör också en ny indelning av dessa, och det är föreslaget att båda frågorna skola behandlas gemensamt. Ett förslag om ändring av valkretsindelningen och om rösträtt för kvinnor har nyligen väckts i Folketinget av konseljpresidenten Zahle, och alla partier, utom de konservativa, tyckas vara gynnsamt stämda för detsamma. Men det har ännu mer än ett enda eldprov att gå igenom: omröstningen i båda tingen i två på varandra följande riksdagsperioder och slutligen folkomröstningen. Det är för tidigt att tala om den vissa segern, men förebuden äro gynnsamma, och det finns all orsak till hopp. Rösträttskvinnor i alla land förena sig i att önska framgång åt sina danska systrar.

ISLAND.

Bland de nya samfund, som snart skola ansluta sig till Den internationella kvinnorösträttsalliansen, utgöres ett av de isländska kvinnornas förening. Detta lilla nordliga lands döttrar ha duktiga verk bakom sig, och likt forntidens krigiska ungmör äro de ännu »segergiverskorna», ehuru i en fridfull tävlan vid valurna och med röstsedlar i stället för med gamla dagars glänsande stål och blixtrande hjälm.

I många avseenden stå Islands kvinnor redan framför sina systrar i alla länder. Redan så tidigt som 1850 antogs en lag, som gav lika arvsrätt åt söner och döttrar, en rättfärdighetsåtgärd, om vilken Englands kvinnor ännu förgäves anhållit. Vid denna tid bekymrade sig emellertid isländskorna föga om allmänna angelägenheter. Deras sympati och entusiasm väcktes först av de politiska händelserna strax före och efter 1870, vilka kulminerade i att ön fick rätt till självstyrelse 1874, då Althinget blev förklarat oberoende i allt som berörde Island. Kvinnor såväl som män livades av en ny fosterlandsanda och av begär att dela arbetet för sitt lands välfärd.

Innan isländskorna kunde intaga sin rätta plats som medborgare, var en bättre uppfostran nödvändig. Folkskolor funnos, men elementarläroverken voro stängda för flickor. En grupp damer i Rejkiavik insamlade därför medel för att grundlägga högre skolor för flickor och vidtogo även andra mått och steg för att förbättra deras uppfostran. Resultatet blev, att det icke dröjde länge

förrän elementar- och latinskolorna öppnades för flickor, och de fingo även tillåtelse att studera medicin och praktisera såsom läkare.

Althinget visade sig gynnsamt stämt mot kvinnornas krav. År 1881 gav det dem deras första medborgarrätt. Valrätt till församlingsråd, till kommunalråd och kyrkoråd beviljades ogifta kvinnor och änkor, som fyllt tjugutem år, och som antingen voro fastighetsägare eller familjeförsörjare eller som levde helt och hållet på inkomsten av sitt eget arbete. Dessa kvinnors antal var icke stort, dock var lagen ett medgivande åt det faktum, som man så ofta med vilja håller sig okunnig om, nämligen att kvinnor äro familjeförsörjare och icke allesammans underhållna av manliga släktingar.

År 1895 bildades De isländska kvinnornas förening, som har till ändamål att förbättra kvinnornas ställning i allmänhet. Redan från början riktades dess arbete kraftigt på utvidgning av den redan existerande rösträtten och erhållande av den politiska, eftersom denna måste vara grundvalen för framåtskridande i ett demokratiskt land. Den första petitionen, som inlämnades till Althinget, hade 3,000 underskrifter. Den blev emellertid lämnad utan avseende, vilket förmodligen är alla första petitioners öde.

EN TROFAST VÄN.

De isländska rösträttskvinnorna tyckas alltid haft den lyckan att äga pålitliga vänner. De understödjas icke endast av två kvinnotidskrifter utan också av en politisk

tidning »Pjodriljinn», som under Althingsmedlemmen Skuli Thoroddsens upplysta redaktörskap har främjat saken både i pressen och riksdagen. Han åstadkom att två viktiga motioner blevo väckta och antagna: den ena 1899 gav gift kvinna rätt att förvalta sin egen förmögenhet, och den andra 1902 gjorde myndiga kvinnor valbara till alla de församlingar, till vilka de redan hade rösträtt. Detta var ett stort steg framåt, ehuru antalet av de kvinnor, som hade tillräckligt stora inkomster för att uppnå rätten, icke var betydande.

DEN FÖRSTA SEGERN.

Rörelsen fick ett starkt uppsving genom Köpenhamnskongressen 1906, till vilken ombud skickades från den isländska kvinnoföreningen. I början av året därpå grundades en kvinnlig rösträttsförening i Rejkiavik under ordförande av fru Briet Asmundsson. Genom dess verksamhet samlades 12,000 namn under en petition, som insändes och som blev väl mottagen. Olyckligtvis stötte den ihop med en rörelse till förmån för männens rösträtt, och ehuru oppositionen bifogade ett tillägg om kvinnornas rösträtt till det andra förslaget, var det avgjort, att detta icke skulle bli antaget, och det enda man kunde hoppas något av var en särskild motion längre fram. Rösträttsmotionens behandling uppsköts emellertid till nästkommande riksdag, men en annan, som utvidgade den kommunala rösträtten i de två förnämsta städerna, gick igenom.

Resultatet av denna var, att män och kvinnor, gifta såväl som ogifta, som betalade skatt, huru liten denna än var, eller bidrogo till de fattigas underhåll, blevo berättigade att rösta och förklarades valbara.

Denna seger väckte mycken entusiasm bland kvinnorna, och det dröjde icke länge, innan de kallades till utövande av sina nya plikter. Enligt den nya lagen skulle till de förutvarande medlemmarna i Rejkiaviks stadsfullmäktige inväljas femton nya medlemmar. Ingen möda sparades för att uppfostra de nya väljarna. Föreläsningskurser anordnades i ämnen, som rörde kvinnans rättsliga ställning, proportionell valmetod och kommunalpolitik. Det kunde knappast väntas, att ett dylikt program skulle locka någon stor publik, men här visade det sig, att kvinnor av alla klasser ägde tillräcklig medborgaranda för att önska att skaffa sig insikter till fyllandet av sina nya plikter. Den största salen i Rejkiavik befanns vara för liten för att rymma de åhörare, som tillströmmade. Icke ens den stränga nordiska vintern kunde skrämma dem. En afton rådde en så stark snöstorm, att de, som anordnat föredraget, ämnade inställa det. Till deras överraskning infunno sig dock kvinnorna. De voro vana vid svårt väder, sade de, och de ansågo, att föredraget var värt det obehag de utsatte sig för.

Resultatet belönade de gjorda ansträngningarna. Ehuru endast tjugotre dagar förflutit mellan lagens genomförande och valen, var det icke någon svårighet att finna kvinnliga kandidater. Fyra valdes, en hade blivit satt i spetsen för rösträkningen. Totalsumman av väljarna var 2,850, av dessa voro 1,220 kvinnor. Här om någonsin är

det omöjligt att använda påståendet att kvinnorna äro likgiltiga för de rättigheter de äga, till förevändning för att neka dem nya.

Med den anda av hänförelse, som livade alla klssser, fortsattes kampen för rösträtten under gynnsamma förebud. Förberedelser gjordes till Althingets nästa session. I början av det följande året vände sig rösträttsföreningen till sina anhängare i de olika valkretsarna och begärde, att frågan skulle diskuteras på de förberedande tingmötena samt att de skulle övertyga sina valmän om nödvändigheten av att i Althinget påskynda uppfyllandet av kvinnornas fordringar.

Sommarmånaderna användes till en ihärdig propaganda. Fru Asmundsson företog till häst en färd kring hela ön. Hon använde två hela månader med att färdas från den ena orten till den andra, väcka intresset och bilda föreningar. Resultatet blev, att fem organisationer grundades endast på de fem större orterna.

I Althinget lovades, att kvinnornas rösträtt skulle komma under övervägande, när författningen skall ändras, vilket troligen blir 1911. Utsikterna äro således hoppgivande; och det ser ut som om Island skulle bli det första land, som följer Norges exempel. Den största faran är den, att såsom det ofta hänt, genomförandet av en männens rösträttsreform skall göra, att man sedan kallsinnigt vänder kvinnan ryggen.

ISLANDS KVINNOR BEHÖVA RÖSTRATT.

En sak finns det åtminstone, som är omöjlig att påstå, och det är, att kvinnorna icke skulle önska rösträtt. Och samma entusiasm, som besjälar Islands kvinnor, besjälar också deras landsmaninnor i det avlägsna Kanada. Genom sin tidning »Freyja» sände dessa i mars 1908 hälsningar och lyckönskningar till systrarna i hemlandet:

»Den första Föreningen för kvinnans politiska rösträtt, bildad av isländska kvinnor i Amerika gläder sig, liksom alla sanna vänner av mänsklig rättvisa, med er och lyckönskar er till er vunna rätt och den seger ni vunnit i det nyligen hållna valet. Vi äro övertygade om, att de isländska kvinnornas ära är i säkert förvar i edra deputerades händer och att de skola lyckas i att övertyga det isländska folket om, att ni icke blott förtjäna en förbättring av den lagliga ställning ni redan ernått och som ni redan begagna så väl, utan också den fullkomliga likställighet med männen, som tillkommer alla ert lands kvinnor.

Må den med snaraste beviljas alla Islands kvinnor till landets ära och framgång!

Islands skyddsgudinna skall gråta glädjetårar och välsigna sina barn, när hennes söner fullkomligt betalat till sina systrar den rättmätiga delen av deras moders arvedel.»

FINLAND.

Troligen finns det i våra dagar icke något land så intressant för rösträttskvinnor som Finland, ty kvinnorna ha där samma politiska rättigheter som männen och rösta icke endast till lantdagen utan ta också som medlemmar däri del i lagstiftningen. Tyvärr måste våra lyckönskningar till våra finska systrar till denna jämlikhetsseger blandas med sorgebeklagelser. Finlands frihet är ännu en lekboll för Rysslands envåldsmakt; och på mindre än ett år ha två lantdagar blivit plötsligt upplösta. Icke heller kan det sägas, att utsikterna för verkligt självstyre nu äro ljusa.

Det är jämt hundra år sedan Finland genom freden i Tilsit av Sverige överlämnades till Ryssland. Men landet uppgick icke i det ryska kejsardömet. Under ett par generationer höllo tsarerna Alexander I:s löfte att vörda författningen och lagarna. Det var som storhertig av Finland de innehade den högsta makten, men de styrande myndigheterna utsågos av senaten, för vilken generalguvernören stod i spetsen. Under Alexander III:s regering med dess slavofiliska tendenser utfärdades en mängd dekret till Finlands russificering. År 1899 kom det slutliga slaget. Kejserliga dekret utfärdades, som förändrade militärsystemet, inskränkte lantdagens rättigheter och avskaffade provinsernas självstyre samt förstärkte de repressiva åtgärderna, såsom indragning av tidningar och utförvisning av misshagliga personer.

JÄMLIKHET I LIDANDE.

Nu följde sex år av tyranni och förtryck, år i vilka kvinnorna stodo på samma fot som männen i den fullkomliga rättslösheten. Det är sannolikt, att det var de finska männens egna lidanden under dessa sex år, som lärde dem förstå de förtryckta kvinnornas ställning, eftersom

»Blott paddan under harven vet
Precis var varje pinne bet».

»Vårt språk, vår religion, våra seder, allt, som var oss heligt, trampades under fötterna.» (Jag hämtar detta ur Annie Furuhjelms tal på Köpenhamnskongressen). »Likt ett stridsrop flög lösenordet 'det passiva motståndet' mot varje olagligt mått och steg över landet. Flertalet av landets invånare samlades under detta banér: »Att motstå, icke med vapen utan passivt, genom att neka att se genom fingrarna med några olagliga tilltag.» Hundratals, ja tusentals kvinnor av alla klasser, som kanske ända hittills aldrig skänkt en tanke åt sina rättigheter eller rättare sin brist på rättigheter, trädde in i oppositionens led och erbjödo sin hjälp. Och våra män mottogo kvinnornas erbjudande med hänförelse.»

En hemlig organisation bildades över hela landet, och en förening av kvinnor började en insamling för politiska ändamål samt hjälpte att insmuggla en tidning »Fria ord», som skrevs och trycktes i Sverige av finska patrioter, som blivit utvisade av ryska regeringen.

Sålunda arbetade män och kvinnor sida vid sida i bedrövelsens dagar. Men detta kunde icke ha skett, om

icke jordmånen förut blivit beredd därför. Det var flera orsaker, som bidrogo till att göra det möjligt.

LIKHET I UPPFOSTRAN.

För det första hade män och kvinnor blivit vana att vara kamrater i skolan och vid universitetet. Ända sedan 1883 hade samskolor varit det vanliga, och kvinnor lett undervisningen lika väl som män. Redan 1870 hade universitetet i Helsingfors öppnats för kvinnliga studenter, och 1879 avlade den första finska dam doktorsgraden. Kvinnorna tillätos att vara advokater; och i post- och telegraftjänst fingo de lika lön för lika arbete. År 1863 hade ogifta kvinnor, som försörjde sig själva eller betalade skatt, fått kommunal rösträtt, och på landet kunde de även få sitta i kommunalnämnderna. År 1891 och 1893 hade rösträtt beviljats till fattigvårdsstyrelser och skolråd. På så sätt hade den gamla fördomen, att kunskaper och ämbeten uteslutande tillhöra männens område, upphört att härska i Finland.

KVINNORNA SAMMANSLUTA SIG.

Men här, så väl som överallt annorstädes, var det nödvändigt att uppfostra kvinnorna till att begära och begagna sina rättigheter. Två stora föreningar voro i arbete — Finsk Kvinnoförening, som bildades år 1886, och Kvinnosaksföreningen Unionen. Den senare bildades 1892, »för

att främja flickors och unga kvinnors uppfostran, vidga kvinnornas arbetsfält och förbättra kvinnornas ställning i familjen och staten genom att förena män och kvinnor till gemensamt arbete för förverkligandet av kvinnornas krav». Vid denna tid var arbetet för kvinnornas politiska rösträtt omöjligt på grund av de politiska förhållandena, men i princip upptogs det av föreningen.

Redan 1889 hade Lucina Hagman, ordförande i Finsk Kvinnoförening skrivit en broschyr om »Kvinnans rösträtt», och år 1897 försvarade Ida Molander valbarheten lika väl som valrätten. Ännu funno dessa åsikter intet gensvar hos den stora allmänheten. En större styrka än den rena logikens var nödvändig för att elda massan. Detta skedde genom undertryckandet av författningen år 1899. Upprorsandan, som livades av det politiska förtrycket, bidrog att utveckla den säd, kvinnornas föreningar sått under de senaste tjugo åren. Det var just i de mörkaste timmarna före daggryningen, som Finlands kvinnor inbjödos att sända ombud till Det internationella kvinnoförbundets kongress i Berlin 1904; och de ingivelser, som väcktes under denna kongress jämte exemplen av kvinnorna från alla länder gav ny impuls åt rörelsen i Finland. I november samma år höll Kvinnosaksföreningen Unionen sitt första möte för kvinnornas politiska rösträtt.

Just vid denna tid hade man nått till en vändpunkt i Finlands öde. Det var mycket, som ingav hopp åt fosterlandsvännerna. Ögonblicket var väl valt för att väcka rösträttsfrågan. Mötet var talrikt besökt, och många fingo vända om. Två resolutioner fattades:

1. »Den politiska rösträtten bör utsträckas till alla

medborgare av båda könen utan avseende på ställning och förmögenhet.»

2. »En petition skall inlämnas till lantdagen för att begära full politisk medborgarrätt åt kvinnorna.» Häri inbegrep man valbarheten.

Fyrtiosju sympatiadresser insändes till mötet från kvinnor i olika delar av Finland.

Från denna tid ägnade föreningen alla sina krafter åt rösträttsarbetet.

FRIHETEN ÅTERSTÄLLES.

Följande året kom det till en kris. Generalstrejken i Ryssland spred sig till Finland. Massmöten höllos överallt i landet för att begära återinförande av författningen. Man begärde den ryske guvernörens och den ryske statssekreterarens återkallande och att lantdagen skulle sammankallas för att överlägga om införande av allmän rösträtt och bildandet av en ansvarig finsk ministär. Händelserna i Ryssland gjorde Finlands återupprättande nödvändigt. Ett kejserligt manifest av den 5 november beviljade alla Finlands önskningar, återkallade de senaste sex årens lagbestämmelser och gav Finland en ansvarig styrelse. Den 23 december öppnades lantdagen. Tsarens tal tillkännagav, att han ville framlägga till ståndens övervägande ett förslag om en ändring av den finska folkrepresentationen på den allmänna rösträttens grund.

Detta var ett lyckligt ögonblick för kvinnorna, och de försummade icke att begagna det. Den 7 december

hade de hållit ett offentligt möte, vid vilket en Centralkommitté för kvinnornas rösträtt blivit tillsatt. Till denna slöto sig ombud från andra möten, hållna den föregående veckan överallt i landet. Under den största hänförelse antogs en resolution för politisk rösträtt åt varje finsk medborgare, som fyllt tjugofyra år utan avseende på kön.

I maj året därpå framlades ett förslag om representationsförändring utarbetat av senaten och gillat av tsaren. Det antogs utan en enda meningsskiljaktighet. Då tsaren förut hade uttalat sina tvivel om det kloka i detta steg, hade senator Mechelin, som stod i spetsen för styrelsen, svarat: »Nationens mening fordrar det, och det finns intet skäl att frukta att kvinnorna icke skola begagna sin rösträtt med samma ansvarskänsla som männen.»

Helt visst ha hans ord blivit besannade. Redan från början ha kvinnorna icke endast begagnat sin rösträtt utan också omsorgsfullt studerat politik och ordnat kurser och föreläsningar, även fingerade valmöten, för att undervisa den stora mängden av kvinnliga väljare i deras nya plikter. Genom pressen gjorde Kvinnoförbundet ett upprop till alla kvinnliga väljare att begagna sina röster till att gynna kvinnointressena genom uppsättande av kvinnliga kandidater. Med all säkerhet ha de lyckats häri.

KVINNOR I LANTDAGEN.

I den första lantdagen, som valdes 1907, funnos nitton kvinnliga medlemmar på ett antal av 200. De tillhörde alla partier och alla klaser. Men i några frågor voro de eniga, särskilt i förbättrandet av kvinnornas ställ-

ning och bättre skydd för barn. De väckte motioner för att främja dessa syften, men den första lantdagens korta tillvaro gjorde ett hastigt slut på många lagförslag. Tre av kvinnomotionerna ha dock gått igenom: en om ansättande av barnmorskor, en om hushållsskolor för flickor och en, som höjde kvinnors äktenskapsålder från femton till sjutton år. Motioner om avskaffande av mannens målsmanskap över hustrun och ordnandet av gift kvinnas äganderätt hade blivit väckta och hänskjutits till en särskild beredningskommitté, då lantdagens plötsliga upplösning i april 1908 gjorde slut på allt parlamentariskt arbete.

Den nya finska lantdagen blev icke blott hindrad i sitt arbete genom att man nödgades göra nya val, utan dess rättigheter blevo också i hög grad kringskurna. Nya bestämmelser infördes, enligt vilka det nya ryska ministerrådet fick makt att behandla varje finskt lagförslag, som kan anses beröra kejsardömets intressen. Detta leder naturligtvis till ett återupplivande av de gamla misshälligheterna.

Vid det andra valet 1908 invaldes tjugofem kvinnor. Liksom förut gingo deras ansträngningar ut på en reform av de föråldrade äktenskapslagarna, och de understöddes av petitioner och resolutioner från kvinnor överallt i landet. På grund av viktiga regeringsärenden hade endast föga framsteg blivit gjorda, när lantdagen den 31 oktober blev framskjuten till februari. Knappt hade lantdagen sammanträtt, förrän den åter blev upplöst.

Vid det tredje valet 1909 blevo 21 kvinnor valda. Men även denna lantdag blev upplöst innan några åtgär-

der blivit genomförda. I dessa dagar har återinförandet av tyranniet i Finland skjutit allt annat åt sidan; och ännu en gång är detta hjältemodiga lilla land invecklat i en kamp för sin blotta tillvaro. Allt, som kan sägas på förhand är detta, att i den kommande striden män och kvinnor skola kämpa sida vid sida, att vid varje val skola de gå tillsammans till urnorna och att så länge det finns ett finskt parlament skola kvinnorna samverka med männen i deras överläggningar, samt att, antingen tyranniet lägger sin skugga över landet, eller friheten ler emot det, skall ingen i detta land längre tvivla på

»Att kvinnans sak är mannens: segra, falla,
Allt är gemensamt, träldom eller frihet».

HOLLAND.

Tanken på detta lilla företagsamma land manar genast fram syner av mod och frihet. Av dess historia är det, som vi andra länder känna bäst, den tappra striden mot tyranniet, av vilken Motley har givit en så fängslande skildring. Vi kunna heller icke vänta att finna kvinnorna mindre tappra och frihetsälskande än männen. Det vore förvånande, om det icke funnes någon rösträttsrörelse i Holland, och om där icke funnes en, som hoppfullt blickade mot framgång i en icke alltför avlägsen tid.

I många avseenden stå de holländska kvinnorna framför kvinnor i andra länder. För mer än trettio år sedan

gav en liberal statsminister rättighet åt en kvinna att studera vid universitetet i Groeningen, och kort tid därefter öppnades även de andra universiteten för kvinnor. Den juridiska och medicinska fakulteten står dem öppen, och sedan 1898 äro kvinnliga yrkesinspektörer anställda i landet. Men reformer tarvas i de lagar, som röra den gifta kvinnan, ty dessa äro ännu kopior av Code Napoléons trångbröstade bestämmelser, lika väl som i fråga om uppfostran och på det ekonomiska området, och dessa reformer kunna endast genomföras genom direkt samarbete med kvinnorna. Vad det därför framförallt nu gäller är att förvärva rösträtten.

EN NY STATSFÖRFATTNING UTESLUTER KVINNORNA.

Det var doktor Aletta Jacobs, som nu är Kvinnornas rösträttsförenings ärade ordförande, som tog initiativet till rösträttsrörelsen i Holland. År 1883 anhöll hon att i egenskap av skattebetalare bli upptagen på röstlistorna till de kommunala valen och sände också en petition till generalstaterna och begärde, att den politiska rösträtten skulle ges åt kvinnorna. Svaret blev detsamma som alltid, när en dylik anhållan göres första gången: ett avgjort nekande. En direkt följd blev insättandet av ordet »man» i den nya statsförfattning, som antogs 1887. Senare år 1897 uppfördes ytterligare 200,000 män på röstlistorna. Denna utvidgning av den manliga rösträtten gjorde naturligtvis kvinnornas ställning ännu sämre än förut.

Emellertid hade intresset blivit väckt, och år 1894 bildades en kvinnlig rösträttsförening, och kvinnor från alla trakter i landet slöto sig till den. Mycken propaganda måste göras, innan den holländska rösträttsrörelsen kunde beträda den praktiska politikens fält.

DEN FÖRSTA VALKAMPANJEN.

Tillfället yppade sig slutligen i form av en föreslagen revision av författningen, vilken bildade utgångspunkten för valen 1905. Medlemmar av rösträttsföreningen, som hittills tagit del i valen i spridda grupper, sammanslöto sig nu till ett ihärdigt fälttåg. I Amsterdam bildades en särskild arbetskommitté med en mycket fullständig organisation. I spetsen stod en »kapten», och de övriga arbetande delades i grupper på två eller tre, färdiga att gå varthelst kaptenen sände dem. En medlem hade sig ålagt att fråga kandidaterna om deras åsikter angående kvinnornas rösträtt, de andra följde med henne för att ge sitt moraliska understöd. Alla buro vita band med »Rösträtt för kvinnor» i svarta bokstäver. Så besynnerligt det än kan låta för engelska parlamentsledamöter förhjälpte dem detta till tillträde, när sådant vägrades andra. Ett annat propagandamedel var att avlägga besök hos valmän. För att försäkra sig om att man var välkommen sändes på förhand små cirkulär till familjens överhuvud, vilka meddelade att visit skulle göras, såvida man icke hade något däremot. Om man föredrog att icke mottaga detta besök, ombads man att sätta i fönstret ett litet kort, på vilket var tryckt: »Besök med anledning av valen mottagas ej.»

KVINNORNAS LAGTILLAGG.

Med anledning av den tillämnade författningsrevisionen utsåg regeringen en kommitté för att framlägga ett betänkande. Då ingen kvinna insattes i denna, beslöt rösträttsföreningen att själv utarbeta ett eget betänkande. När detta var färdigt 1906, anhölls om företräde hos drottningen, och ett exemplar överräcktes henne med anhållan att hon, såsom varande kvinna och vars namn skulle fästas vid den nya författningen, skulle ta saken i välvilligt betraktande. Kvinnorna sökte också och erhöllo en audiens hos premierministern. Betänkandet trycktes, spreds i vida kretsar och mottogs gynnsamt av pressen. Kvinnornas huvudfordringar voro:

1. Införandet av en ny artikel i författningen, uttryckande, att där ordet »holländare» förekom, det också skulle betyda »holländska».

2. Att i de artiklar, som bestämde rösträtt och valrätt, orden »man och kvinna» eller »manlig och kvinnlig» skulle insättas efter ordet »medborgare», så att när någonsin rösträtt beviljades i framtiden, kvinnorna icke kunde bli uteslutna.

Den vanliga invändningen, att kvinnorna icke gjorde krigstjänst, berördes också. Enligt artikel 180 i författningen »skall varje holländare, som är duglig därtill, försvara sitt land och bidraga till att upprätthålla dess oberoende».

Artikel 181 säger: »Med hänsyn till landets försvar bestämma lagarna vad som tillkommer dem, som icke

tillhöra armén eller flottan.» Dessas plikter äro inkvartering av soldater, att vårda de sjuka och sårade soldaterna i hemmet eller på slagfältet, betala extra pålagor m. m.

I anseende till detta bestämde kvinnornas betänkande följande:

»Vi äro icke endast villiga att uppfylla dessa plikter, utan vi önska anses skyldiga att utöva dem, ty holländska kvinnor protestera lika mycket mot orättvisa privilegier som mot orättvisa inskränkningar i rätt gentemot dem. De vilja likhet inför lagen.»

ETT GYNNSAMT UTLÅTANDE.

I början av år 1907 avgav den statskommitté, som var tillsatt att revidera författningen, sitt utlåtande. Sex av de sju medlemmarna förordade kvinnors valbarhet till alla styrande församlingar. Men artikel 80 i författningen, som handlar om den politiska rösträtten, uteslöts från betänkandets område och överlämnades till regeringens avgörande. Den 12 oktober kungjorde kabinettet ett utkast till de föreslagna förändringarna. Artikel 80 skulle få följande lydelse: »Andra Kammarens medlemmar skola väljas genom direkt val av de valmän, som lagen bestämmer». Rösträttsföreningen föreslog att »män och kvinnor» skulle inflyta i stället för »valmän», och ehuru denna formulering icke antogs av regeringen, infördes i de förklarande anmärkningarna livliga förord för kvinnornas rösträtt.

Detta gav ny fart åt rörelsen och tvingade pres-

sen att överge sin föraktfulla tystnad och taga parti för eller emot. Till propagandans framgång bidrog i hög grad en politisk broschyr av S. van Houten, en inflytelserik medlem av det fria liberala partiet. Ehuru han själv var upphovet till den gällande lagen om rösträttsbestämmelserna, gillade han nu en ändring av lagen till förmån för kvinnorna. »De, som erkänna, att männen hittills orättvist ha försummat det kvinnliga släktet, äro skyldiga att gripa första tillfälle till en ändring. Det är orättvist och ologiskt att beröva kvinnorna allt insteg till den tid, då frågan skall bli löst, antingen den dörr för män, genom vilken redan över 750,000 ha gått in och omkring 100,000 till kanske komma att gå, skall öppnas mera eller icke».

Dessa ord från en man i en sådan ställning kunde man icke helt och hållet ignorera.

Föreningen för kvinnornas rösträtt beslöt att dra fördel av det vaknande intresset för att utge en liten bok: »Material för studiet av kvinnornas rösträtt», som sändes till deputerade av alla partier. Även drottningen biföll att ta emot ett exemplar.

Allt tycktes gå väl, och kvinnorna voro fulla av hopp, då ett nytt hinder uppträdde i form av en ministerkris. Det liberala kabinettet avgick och efterträddes av ett med mera konservativa böjelser.

DEN INTERNATIONELLA KONGRESSEN.

En ny impuls till handling gavs emellertid genom den annalkande internationella rösträttskongressen, som skulle hållas i Amsterdam i juni 1908. De holländska rösträtts-

kvinnorna kastade all sin energi på förberedelserna härför, och som vi alla veta, blev kongressen en lysande succès. Den verkan den hade på den stora allmänheten var till och med större, än man förutsett. De fem förnämsta dagliga tidningarna avgåvo detaljerade referat, och veckotidningar och tidskrifter innehöllo långa redogörelser. Mellan januari och den adertonde juli inskrevos nya avdelningar i föreningen. Och det kan knappast ha varit ett blott tillfälligt sammanträffande, att den lutherska kyrkans synod just vid denna tid beslöt att ge kvinnorna stämmorätt i kyrkliga angelägenheter.

Ett mycket viktigt resultat av kongressen var bildandet av en Männens förening för kvinnans politiska rösträtt, till vilken många framstående män på det vetenskapliga och litterära området slöto sig. En annan följd var socialisternas ändrade hållning. De hade hittills begärt rösträtt endast för männen, nu ändrades deras program till rösträtt för fullvuxna personer.

FYRA PARTIER FÖRKLARA SIG FÖR KVINNANS RÖSTRÄTT.

En missräkning fanns dock i beredskap för alla rösträttens vänner. När parlamentet åter öppnades i september 1908, innehöll drottningens trontal icke något omnämnande av den föreslagna författningsändringen. Två stora möten till förmån för den allmänna rösträtten höllos. Det ena var anordnat av socialisterna och fackföreningarna, och på mötet följde en demonstration av 15,000

män och kvinnor, vilka buro 800 fanor. Det andra mötet, som var ordnat av det radikala partiet, antog en resolution, som uttryckte missnöje med att rösträttsfrågan blivit utesluten från drottningens trontal.

Ämnet upptogs också vid budgetdebatten, då ledarna av fyra av de sju politiska partierna, de fria liberalerna, unionliberalerna, radikalerna och socialisterna, ivrigt förklarade sig hylla kvinnornas rösträtt.

Utsikterna i Holland äro därför långt ifrån nedslående. Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt fortfar att tillväxa i antal och inflytande, och en ny förening, som bildades 1907, Kvinnliga rösträttsförbundet, utför ett gott uppfostrande arbete genom föredrag och annan propaganda, så att rörelsen blir känd i nya kretsar. Medlemmarna i Männens förening ha också visat sig vara verksamma medhjälpare, och vid valen sistlidne juni interpellerade de alla kandidaterna angående deras ställning till rösträtten. Valresultatet var en majoritet för de förenade klerikala partierna, vilket icke bådar gott för någon författningsreform. De holländska kvinnorna måste därför troligen vänta ännu fyra år på någon utsikt till rösträtt. Skulle så bli förhållandet, skola de helt säkert begagna mellantiden till att bearbeta den allmänna opinionen, så att den övergår på deras sida. Om de lyckas i detta, kan segern icke vara långt borta.

TYSKLAND.

I Tyskland är agitationen för rösträtten tämligen ny, måhända delvis på grund därav, att kvinnorörelsen här följt evolutionens naturliga och logiska gång. Kvinnans ställning som hemdanerska och *Hausfrau* var så oryggligt fastställd, mannens intellektuella överlägsenhet och absoluta herravälde så fullkomligt erkända av båda könen, att den blotta önskan att revoltera mot den underordnade ställningen icke skulle ha varit tillräcklig att entusiasmera någon större massa av de tyska kvinnorna. Det var en praktisk nödvändighet, som först väckte en önskan om reform; och rörelsen i Tyskland har ständigt troget följt de tre agitationslinjerna — den ekonomiska, den pedagogiska och den politiska.

DEN UNDERBETALDA KVINNAN.

Den ekonomiska utvecklingen i Tyskland är i de flesta avseenden densamma som den i andra länder. Utbredandet av maskintekniken och hemarbetets ersättande med industriarbete berövade en stor mängd kvinnor deras arbete i hemmet, under det att de ständigt hårdare levnadsvillkoren tvingade stora massor ut på arbetsmarknaden, äktenskapen ingingos senare och det tillika blev nödvändigt att kvinnorna såsom gifta fortsatte sitt förvärvs-

arbete. Det finns faktiskt få länder, i vilka så många gifta kvinnor äro sysselsatta i industrien. År 1909 förtjänade hälften av Tysklands kvinnor — d. v. s. $9^1/_2$ miljoner — något, som man, om man vill vara artig, kan kalla deras uppehälle, eftersom lönerna i medeltal uppgingo till hälften eller två tredjedelar av det, som männen förtjänade på samma arbete. Orsakerna till denna låga betalning äro de vanliga: det stora antalet kvinnor, som trängas på samma arbetsfält, den ringa yrkesskicklighet, som vanligen fordras, och den låga levnadsstandard, med vilken de nöja sig. Detta sakernas tillstånd inverkade naturligtvis ofördelaktigt på männens löner, och detta blev återigen märkbart för de kvinnor, som de hjälpte till att försörja.

Sådant var det tillstånd, som kvinnosakens förkämpar sökte att förbättra. Deras första ansträngningar gingo ut på att skaffa de arbetande bättre teknisk utbildning och att öppna nya arbetsområden. Med dessa mål för ögonen bildades 1865 *Allgemeine deutsche Frauenverein* av en grupp damer i Leipzig, av vilka alla varit mer eller mindre intresserade i revolutionen 1848. Deras mål voro ekonomiska förbättringar och en bättre uppfostran; de begärde för kvinnorna klassisk bildning, rätt till arbete och frihet i val av yrke.

Ungefär samtidigt bildades *Letteverein* i Berlin, vars mål var att förbättra kvinnornas praktiska utbildning. Det huvudsakliga behovet för ögonblicket var, att flickornas uppfostran inom medelklassen höjdes, ty den hölls av staten nere på ett lågt och gammalmodigt stadium. En av de förnämsta pionjärerna i denna kamp var Helene

Lange, aom ännu står i stridens första led och som haft den glädjen att under de senaste åren få bevittna genomförandet av många av de reformer, åt vilka hon helgat sitt liv. Alltsedan 1890 har *Allgemeine deutsche Lehrerinnenverein* ägnat sina krafter åt en bättre undervisning, och i samarbete med en annan förening, *Frauenbildungsreform* — numera kallad *Frauenbildung und Frauenstudium* — har den genomfört reformen av högre skolor för flickor och kvinnors tillträde till universitetet. Detta var första steget; öppnandet av alla banor kommer att bli den naturliga följden, och det politiska målet hölls först i bakgrunden såsom underlägset de andra.

År 1894 sammanslöto sig trettiofyra kvinnoföreningar till *Bund deutscher Frauenverein*. Denna sammanslutning tycks ha motsvarat ett verkligt behov, ty dess tillväxt både i fråga om antal och inflytande var högst anmärkningsvärd. År 1908 innefattade den tjugutvå stater eller lokalförbund med omkring 500 särskilda föreningar, som voro mer eller mindre direkt representerade. Dess organ är *Centralblatt des Bundes deutscher Frauenvereine*, som redigeras av Frau Marie Stritt. Under namn av Tyska kvinnornas nationalförbund har det sedan 1897 varit upptaget i Det internationella kvinnoförbundet. Sammanslutningen med kvinnor i andra länder och den betydelsefulla framgång, som vanns av den internationella kongressen i Berlin 1904, gav ett kraftigare liv åt den fordran på politisk frihet, i vilken alla sammanslutningar inom kvinnorörelsen i Tyskland nu förena sig.

KRAVET PÅ POLITISK FRIHET.

Under tiden hade en grupp kvinnor i Berlin redan satt i gång en mera framskriden rörelse och begärde politisk såväl som intellektuell frihet för fäderneslandets döttrar. Medelpunkten i denna grupp var fru Minna Cauer, som ännu leder dess arbete och redigerar dess organ *Die Frauenbewegung*.

Redan 1902 hade en tysk förening för kvinnornas rösträtt bildats. Den var en följd av framstegsgruppens arbete, och propagandan fortsattes i *Die Frauenbewegung* alltifrån dess grundande 1895. Men som den nya föreningen var ansluten både till Framstegsföreningarnas förbund och De tyska kvinnoföreningarnas förbund, utövade den ett visst inflytande på rörelsens båda grenar; och från denna tid upptog De tyska kvinnornas nationalförbund rösträtten som en av paragraferna på sitt program, dock snarare som ett slutmål på sina krav, än som ett första steg, på vilket alla de andra bero. Rösträttsföreningen höll sitt första offentliga möte den 12 februari 1902. Det beslöts att man skulle anhålla hos rikskansleren greve von Bülow, att han ville mottaga en deputation. Den 20 mars gav han audiens åt trettiofyra kvinnor, representanter från alla delar av riket och för alla klasser och yrken. De tyska kvinnornas huvudfordringar framlämnades skriftligt och rörde sig om föreningslagarna i vad som angick kvinnor, kvinnors inskrivning vid universiteten, nödvändigheten av kvinnors medverkan vid flickskolereformen samt ordnandet av obliga-

toriska fortsättningsskolor för flickor. Med några få ändringar ha alla dessa fordringar blivit beviljade under de senaste sex åren.

Ehuru Tyskland icke formellt var representerat vid rösträttskongressen i Washington, blevo kort därefter tyska representanter invalda i den internationella kommittén; och vid den andra kongressen, som hölls i Berlin 1904 inträdde Tyskland i Den internationella rösträttsalliansen, som då bildades. Vid detta tillfälle blev det dr Anita Augspurg, representant för den yngsta rösträttsföreningen, som hälsade representanten för den äldsta, miss Susan B. Anthony, veteranen i arbetet för kvinnans frihet.

EN LYCKAD KONGRESS.

Berlinkongressen och det intresse den väckte i pressen och bland allmänheten gav ett kraftigt uppsving åt rörelsen i Tyskland, och rösträttsföreningen blev nu ombildad i syfte att bringa den i enighet med de övriga föreningar, som tillhörde Den internationella alliansen. Hamburg utsågs till dess huvudkvarter, eftersom denna fria stad var oberörd av de föreningslagar, som lade hinder för kvinnosakens framgång, isynnerhet i Peussen. Dess arbete riktades på att skaffa kvinnorna kyrklig, kommunal och annan rösträtt såväl som den politiska, och skilda grupper deltogo också i valarbetet, understödde de kandidater, som voro välvilliga mot deras sak, interpellerade dem skriftligen och på möten. Föreningen avhöll sig från att sälla sig till något visst parti, men strävade att hjälpa

de män av alla partier, som voro gynnsamt stämda mot kvinnorna. Detta hjälpte att hålla frågan uppe inför allmänheten, men något större intresse väcktes först vid kvinnornas rösträttskongress i Frankfurt 1907. Det märktes tydligt av pressens ton, att rörelsen togs på allvar av både vänner och fiender, och vid det allmänna möte, som hölls i Saalbau, den största konsertsalen i staden, som rymmer 3,0C0 personer, fanns där icke en tom plats. Vid detta tillfälle väckte några engelska ombud, mrs Pethrick Lawrence och miss Annie Kenny, den största entusiasm; och det är anmärkningsvärt, att en av stadens tidningar redogjorde för det stridande partiets i England metoder och anmärkte, att sådana ytterligheter skulle man icke bli nödtvungen att gripa till i Tyskland, där den allmänna meningen var mera benägen att antaga nya idéer än i England. För några av oss kan detta synas en smula överraskande; men då man tar de två senaste årens händelser i betraktande, kan det måhända vara riktigt.

FÖRENINGSLAGEN.

I alla händelser var nu rösträttstanken spridd runt om i tyska riket. Det bestämdes, att varje stat skulle bilda sin egen rösträttsförening med filialer i olika städer; och alla dessa statsföreningar skulle sammanslutas i De tyska rösträttsföreningarnas nationalförbund. År 1906 hade föreningar grundats i Sachsen och Baden samt i ett stort antal städer. Bildandet av statsföreningarna

försvårades dock i hög grad av de föråldrade föreningslagarna, vilka i många stater, framförallt i Preussen och Bayern, förbjödo kvinnor att stifta politiska föreningar och bevista offentliga möten. Ehuru dessa lagar icke alltid tillämpades, överlämnade de kvinnornas hela offentliga verksamhet åt den lokala polismaktens godtycke, och alla framsteg hindrades av bristen på enhetliga lagar för hela Tyskland. En strid mot dessa föreningslagar öppnades av Nationalförbundet såväl som av Framstegsföreningarnas förbund. Under flera år har ämnet diskuterats. Än har det förefallit som om något skulle göras, än har det åter blivit uppskjutet. Till slut väcktes dock en motion i riksdagen, och den 15 maj 1908 blev den nya lagen antagen. Ehuru i några avseenden mera inskränkande än de, som förut rådde i några av de mindre staterna, har den dock två avgjorda förtjänster: den gör män och kvinnor likställda, och den är enhetlig för hela tyska riket. Av måhända ännu mera betydelse för de tyska kvinnorna än lagen själv, var den anda, ur vilken den framgick. Motionens inledning är ett synnerligen intressant dokument. Efter att några av den gamla lagens oegentligheter blivit uppräknade förklaras, att den nya kommer att utplåna all olikhet i bestämmelser för de skilda staterna,

»i enlighet med den önskan, som uttryckts inom stora grupper av befolkningen och i synnerhet av kvinnorna. Under de sista tiotalen ha kvinnorna i allt större antal tagit del i offentliga angelägenheter, och deras verksamhet är i ständig tillväxt, icke endast i handel, yrken och industri, utan också inom det offentliga livet. Som en

följd av den ökade verksamheten, vilken i många fall medför oberoende och ansvar, bli kvinnor ofta kallade till utövande av offentliga plikter. Det skulle därför icke längre vara lämpligt eller rätt att vidmakthålla de lagliga inskränkningar, som hindra dem att avhandla sina intressen och önskningar i allmänna ämnen genom att bilda föreningar och bevista möten ... Kvinnor, som äro beroende av sin arbetsförtjänst till sitt livsuppehälle, äga politiska såväl som ekonomiska intressen och måste ha tillfälle att verka för dessa medels föreningar och möten».

En naturlig följd av detta offentliga erkännande av kvinnornas ställning i staten var beviljandet av kraven på undervisning, om vilka alla föreningarna hade sammanslutit sig. Redan förut hade kvinnor inbjudits att bli ledamöter i kommittén för ombildningen av de preussiska skolorna, och de nya bestämmelser, som offentliggjordes i höstas, föreskriver tydligt flickors yrkesutbildning och deras förberedelser till universitetsstudier. På samma gång beviljade de preussiska universiteten, vid vilka sedan ett stort antal kvinnor studerat, för första gången rättighet för kvinner att bli inskrivna. Sedan 1899 hade de haft rätt att avlägga medicinska examina, och kvinnliga läkare få till och med inneha statstjänster; men som studenter ha de hittills haft ett slags undantagsställning, något liknande den, som de kvinnliga studerandena vid Oxford och Cambridge intaga.

NY KRAFT I RÖSTRÄTTSARBETET.

Det ser ut som om dessa förändringar skulle ge stark fart åt rösträttsarbetet i Tyskland. Den logiska följden av statens erkännande av kvinnans arbete borde i grunden vara rösträtten, och logik är en stark sida i den tyska karaktären. Men innan den politiska rösträtten kan beviljas, finnas en del hinder att övervinna. Det är ännu endast få stater, som ge kvinnorna kommunal rösträtt. På några få ställen ha de rätt att rösta på kyrkoråd. Överallt i Tyskland ha kvinnor rösträtt och äro valbara till nämnder för sjuk- och invaliditetsförsäkring. I några städer kunna de bli medlemmar av fattigvården och ännu oftare av barnavårdsnämnder, och vid spridda tillfällen kunna de få tillträde till skolråd, men dessa poster tillsättas icke genom val. Ett viktigt nytt framsteg är anställandet av kvinnor som »försvarare» vid barndomstolarna.

Rösträttsrörelsen i Tyskland är naturligtvis i hög grad komplicerad genom landets indelning i de olika staterna, vilka ännu uppgå till tjugofem. Rösträtten måste beviljas i varje stat särskilt. Och utsikterna äro mycket olika. Under det att riksdagen utses av manliga väljare, härskar i Preussen ett föråldrat indirekt valsystem, vilket skänker särskilda förmåner åt de förmögna. I den starka rörelsen till förmån för en hemlig, direkt, allmän rösträtt, som nu pågår i Preussen, deltaga kvinnorna och begära, att rösträtten skall bli verkligt allmän och icke tilldelas endast det ena könet. I de fall, där de manliga förenin-

garna icke vilja upptaga kvinnornas begäran, vägrar den preussiska föreningen att stödja dem vid valen.

Rösträtt till riksdagen kommer troligen att bli den sista rättighet, som ges de tyska kvinnorna. Det har nu mer och mer erkänts, att detta kvinnorörelsens slutliga mål också är slutstenen i all framgång, den verkliga frihetens enda skydd. Och i Tyskland ha grundvalarna visligen blivit lagda på en så bred basis, att man ej behöver frukta någon tillbakagång, när nu äntligen kravet på rösträtt är allmänt upptaget av landets tänkande kvinnor. »Den tyska kvinnan», säger Fräulein von Welczeck, »som hittills troget och oavlåtligt arbetat för landets bästa, har insett, att hon, som skänker staten dess medborgare, också bör begära medborgarrätt. Den tyska kvinnan höjer sin röst, emedan hon känner, att hon har rätt att göra sig hörd där, varest beslut tagas angående hennes lands välfärd, hennes eget köns och hennes barns väl eller ve; och hon kommer icke att tystna, förrän hon har vunnit sin rätt.»

ÖSTERRIKE.

Det komplicerade politiska system, som bildar det österrikiska kejsardömet, erbjuder en del svårigheter för andra länders inbyggare. Det är icke lätt för oss att fatta och värdesätta fyra skilda rasers önskningar och behov. I hög grad förvillande är dessutom systemet med de olika parlamenten, det kejserliga (Reichsrat) och pro-

vinsernas riksdagar (Landtage), varje församling med sin särskilda konstitution och rösträtt, av vilka de flesta just nu hålla på att ändras. Från vår synpunkt finnas där dock två framträdande fakta: det krav på rösträtt, som höjes av kvinnor av alla nationaliteter, och de hinder, som läggas i dess väg genom rösträttens demokratisering, vilket berövar dem rättigheter, som de hittills ägt. Vi veta, att detta hände i England 1832 och i Frankrike efter revolutionen; men det var svårt att fatta, att vi i våra dagar verkligen skola bevittna ett dylikt avhändande av rösträtt i frihetens namn. Det är dock just detta, som nu sker i Österrike.

Det österrikiska parlamentet (Reichstag) består av ett överhus och ett underhus. Det förra bildas av prinsarna i den kejserliga familjen, adelsmän, biskopar och 105 medlemmar på livstid, vilka utnämnas av kejsaren. Underhuset räknar 353 medlemmar, vilka till för omkring två år sedan utsågos av valmän från varje land, ordnade i fyra klasser av stora jordägare, städer, handel samt lantdistrikt. I de första tre klasserna är rösträtten direkt, i den senare indirekt. I den första klassen, som är ett slags feodal rösträtt, ha några kvinnor sedan 1873 räknats med. Några få valrättigheter tillhörde dem. Sedan 1849 ha kvinnliga skattebetalare utövat kommunal rösträtt i de flesta provinserna, och sedan 1861 ha de i några röstat till lantdagen.

När rörelsen för allmän rösträtt började 1905, togo kvinnorna del i den i syfte att utvidga sina rättigheter. En Kvinnornas rösträttskommitté organiserades och började sitt arbete med att framlämna en petition till premier-

ministern och parlamentets överhus och underhus, i vilken begärdes rösträtt på samma villkor, som den skulle beviljas männen.

TVÅ ALLVARLIGA HINDER.

Olyckligtvis möttes de österrikiska kvinnorna redan från början av två allvarliga hinder: socialisternas motstånd och de föråldrade föreningslagarna.

De socialistiska kvinnorna vägrade att ansluta sig till en begäran om rösträtt på den grund, att det skulle hindra männen i deras strävan för en rösträttsutvidgning. De hade otvivelaktigt rätt i sin mening, att det är icke lätt att utföra två ting på en gång, men helt säkert hade de orätt i att icke fatta vikten av kvinnornas krav. Vad männen angår koncentrerades alla deras ansträngningar på deras egna fordringar. När de själva hade fått rösträtt, sade de, skulle de kunna tänka på kvinnorna.

Ett kanske ännu större hinder var föreningslagen, vilken här, liksom i Tyskland, lade hinder i vägen för kvinnornas verksamhet. Lagen förbjöd utlänningar, minderåriga och kvinnor att vara medlemmar av politiska föreningar, bilda avdelningar eller grupper av politiska samfund, samt att stå i förbindelse med andra föreningar och bära föreningsmärken. Lagen kunde åberopas för att förbjuda kvinnorna att bilda en rösträttsförening, ty var icke en önskan att taga del i politiken i sig själv en politisk manifestation? Kommittén vände sig förgäves till inrikesministern och framlade till och med saken för

den kejserliga domstolen. Från båda hållen fick den avböjande svar.

Det återstod endast två utvägar. Att agitera för borttagandet av den mest hindrande paragrafen, paragraf 30 i föreningslagen, och att söka vinna vänner i parlamentet för kvinnornas sak. Båda antogos.

I maj 1907 skulle de första valen enligt den nya rösträtten hållas. Rösträttskvinnorna i Wien begagnade tillfället att försöka vinna parlamentskandidaternas välvilja. De anordnade möten i en del valkretsar och inbjödo kandidaterna att komma och uttala sina åsikter i frågan om rösträtten. Som villkor för att hjälpa till under valstriden fordrade de ett avgjort löfte att arbeta för borttagande av paragraf 30. Fastän de insågo det bräckliga i svävande sympatiuttalanden under en valstrid, sparade dock Wiens kvinnor varken tid eller pengar för att hjälpa dem, som voro sakens verkliga vänner.

DE ÖSTERRIKISKA KVINNORNA DEMONSTRERA.

Liknande möten höllos även i andra delar av Österrike. I en demonstration, som ordnades av de tjeckiska kvinnorna i Prag, deltogo tre tusen personer. Representanter för några av de politiska partierna deltogo, och av 100 interpellerade kandidater gåvo 54 gynnsamma svar.

Möten höllos också i Brunn och Troppau samt av polska kvinnor i Krakau. Synbarligen räknades dessa möten icke in under föreningslagen, eller också gjorde

man, såsom man ofta gör, när den allmänna opinionen är före lagstiftningen: man låtsade icke att man såg dem.

Denna taktik hade den allra största framgång. Sakens vänner i parlamentet voro visserligen icke talrika, men de visade sig trofasta. Redan under sessionens första vecka uppfylldes några av löftena. En motion väcktes av socialisterna om rösträtt för alla personer över tjugoett år, i stället för som nu endast för män över tjugofyra. De föreslogo även, att alla personer utan avseende på kön, vilka under de senaste tre åren varit medborgare i kejsardömet Österrike och fyllt trettio år, skulle vara valbara till parlamentet. Det fanns naturligtvis icke någon utsikt, att en sådan motion skulle gå igenom; och ingen tycks ha tänkt på att väcka den motion, som var verkligen nödvändig, den, som endast rörde kvinnornas rösträtt.

I trots av alla dessa felslagna förhoppningar fortsatte emellertid rösträttskommittéerna sitt arbete, naturligtvis alltid med risk att bli upplösta, eller att se sina möten upplösta. De arbetade bland annat på att få väckt det nya lagförslag, som skulle ge kvinnorna rätt att vittna, att vara förmyndare och att verka i fattigvården. De socialistiska kvinnorna började också att bli mindre lydiga, då de sågo det sätt, på vilket deras fordringar, om de också i teorien gillades av partiet, alltid blevo skjutna åt sidan till förmån för andra frågor. Påskdagen 1908 höllo de ett massmöte till förmån för den verkliga allmänna rösträtten och uppmanade de socialistiska männen att vidtaga mått och steg för att hålla sina löften. Men utsikterna äro icke ljusa.

DE ÖSTERRIKISKA LANTDAGARNA.

Ehuru varje provins i Österrike har sin egen konstitution, är rösträtten överallt grundad på det gamla klass-systemet; och det var därför naturligt, att en ändring av det kejserliga parlamentet skulle följas av liknande ändringar i rösträttsvillkoren runtom i provinserna. I flera av dessa ha kvinnliga skattebetalare rösträtt, ehuru de endast kunna rösta genom ombud. Sedan de förlorat sin rösträtt i det kejserliga parlamentet, var det av yttersta vikt, att inga flera av de rättigheter de innehade ginge förlorade, och överallt voro kvinnornas rösträttskommittéer vaksamma för att bevara dessa rättigheter.

NEDRE ÖSTERRIKE.

Kronlandet Österrike, i vilket Wien och de flesta stora städerna ligga, var först färdigt med sin rösträttsrevision. Det nya systemet hade helt hastigt blivit behandlat i lantdagen på ett par veckors tid. Tydligen för att tillfredsställa det härskande partiets behov hade ett särskilt slags rösträtt inrättats för Wien, ett annat för de övriga städerna, och ett tredje för lantdistrikten. I en punkt voro de dock alla lika: de togo bort rösträtten från de kvinnor, som haft den i över trettio år. Rösträttskommittén i Wien vädjade förgäves till lantdagen för bibehållandet av dessa rättigheter och insände en petition

med 24,000 underskrifter, vilka samlats endast i denna stad. Det var lätt nog att förbise kvinnornas krav, de inrangerades ju bland främlingar och minderåriga.

BÖHMEN.

Den fråga, som man så summariskt avgjorde i Nedre Österrike, är ännu oavgjord i Böhmen. Här äga kvinnorna icke endast rätt att rösta till lantdagen, utan de äro även valbara till den. Denna sista rättighet hade genom glömska nästan fallit ur bruk men nu hade Böhmens kvinnor vaknat, och det var icke troligt, att de genom försumlighet skulle låta flera privilegier tagas ifrån sig. Då i februari 1908 nya val skulle göras till lantdagen, beslöt den böhmiska rösträttskommittén att pröva ställningen genom att sätta upp några kvinnliga kandidater.

KVINNLIGA KANDIDATER VID PARLAMENTSVAL.

Genom vad man kan kalla en egendomlig tillfällighet har Böhmen, med undantag av Prag, aldrig gått igenom det så kallade reformstadiet, vilket så ofta berövar kvinnorna den rösträtt de ägt. Vallagen av 1861 ger alla, som ha kommunal rösträtt, också politisk samt valbarhet till böhmiska lantdagen, såvida de ha uppnått trettio års ålder och betala skatt eller inneha lärda yrken. Denna lag hade länge legat i glömska, men nu, när så många gamla rättigheter gått förlorade, beslöt den böhmiska

rösträttskommittén att icke lämna denna rätt ifrån sig, utan att uppställa kvinnor till kandidater till lantdagen. Den första svårigheten var att övertyga de ledande politikerna om, att kvinnor verkligen voro valbara. När detta slutligen icke längre kunde förnekas, anhölls hos alla politiska partier, att de skulle utnämna åtminstone en kvinna. Detta nekades, i trots av vänskapsförsäkringar, som många kandidater gjort under de förra valen. Då begärde kommittén, att åtminstone i en av valkretsarna en kvinna skulle bli uppsatt efter överenskommelse mellan alla partierna. Då även detta nekades, bestämde sig kommittén för att uppsätta en egen kandidat. Senare uppställde det socialdemokratiska partiet en kvinnlig kandidat för en krets i Prag. En tredje kvinna uppsattes av det böhmiska radikala partiet, men hon vägrade att mottaga valet.

Naturligtvis blev ingen av dessa kvinnor vald, men båda samlade ett stort antal röster. De oberoende kvinnorna voro uppsatta mot tre andra kandidater: stadens borgmästare som tillhörde regeringspartiet, en liberal och en socialist. I den första kretsen utföllo rösterna sålunda: för regeringskandidaten 592, för liberalen 4, för socialisten 30 och för fröken Tumova 144, av vilka 80 eller 90 avgåvos av manliga väljare. Den andra kvinnliga kandidaten var uppsatt i Prag, där kvinnorna icke hade någon rösträtt. Att kunna samla 20 % av rösterna, där det fanns fem motkandidater, måste därför räknas som något mycket nära en seger.

Men den förnämsta vinsten var det återupplivade intresset för rösträttssaken överallt i landet. I juli 1908

begagnade sig rösträttskommittén av tillfället vid ett fyllnadsval och försäkrade sig om, att kandidaten avgjort lovade att främja deras sak i riksdagen.

På hösten, när landet ivrigt väntade den nya rösträttslagen i den böhmiska riksdagen, deltogo de tjeckiska kvinnorna i några av de socialistiska demonstrationerna till förmån för en verkligt demokratisk rösträtt. De höllo också själva ett massmöte, vid vilket resolutioner togos till förmån för allmän, direkt rösträtt med slutna sedlar, eller också, i händelse det gamla klassystemet skulle bibehållas, absolut likställighet mellan män och kvinnor i alla klasser. En petition i detta syfte inlämnades också till riksdagen.

EN REAKTIONÄR RÖSTRÄTTSMOTION.

Den 9 oktober väcktes det nya förslaget. Långt ifrån att uppfylla kvinnornas önskningar tog det i stället bort den rätt till valbarhet de förut ägt; och som ett tillägg till de tre klasserna av skattebetalare, som redan funnos, inrättades en fjärde klass, som skulle bestå av *män*, vilka icke innefattats i någon av de förra. Inga kvinnor kommo med i den. Det var även tydligt uttryckt, att endast män äro valbara till riksdagen.

DE TJECKISKA KVINNORNA PROTESTERA.

Nu gåvo de böhmiska kvinnorna uttryck åt sin länge undertryckta harm. Redan följande dag lästes deras protester i de ledande tidningarna, och den 13 oktober hölls ett stort möte för att uttrycka deras indignation. Det bevistades av män och kvinnor av alla partier, och en deputation av tolv personer utsågs att följande dag bringa den skrivna protesten till alla klubbarna och till regeringens representanter.

På grund av riksdagens plötsliga upplösning blev intet vidare gjort angående motionen. Kvinnorna drogo fördel av uppskovet, förstärkte sin organisation och fortsatte sin propaganda, och i maj 1909 gav dem ett fyllnadsval, som kom väl tillpass, tillfälle att åter sätta upp en kvinnlig kandidat och på så sätt förekomma att deras gamla rättigheter föllo ur bruk. Deras kandidat blev naturligtvis icke vald, ehuru hon erhöll rätt många röster.

Det väntas, att motion om en ny vallag snart skall väckas, och man hoppas livligt, att denna skall visa sig mindre småsinnad än den av 1908. I det hela äro utsikterna goda. Majoriteten av de tjeckiska deputerandena ha givit löfte att understödja kvinnornas rösträtt, under det att liberalerna och independenterna arbeta för rösträtt åt alla myndiga. Den största faran är, att här liksom i det kejserliga parlamentet, rättigheter skola tas från kvinnorna med den ena handen och skänkas åt männen med den andra, under det att, till dess könstecknet är bort-

taget, varje utsträckning av den manliga rösträtten reser ett nytt hinder för kvinnans frigörelse.

GALIZIEN.

I Galizien, Österrikes polska provins, pågår en ändring i rösträttslagen. Här, liksom i många av de österrikiska provinserna, har en liten grupp kvinnor rättighet att rösta. Men det är icke osannolikt, att ett nytt rösträttsförslag kan beröva dem de få rättigheter de nu äga. Provinsernas förenade kvinnosaksföreningar göra allt vad som står i deras makt för att hindra detta, och en petition med en mängd underskrifter har blivit inlämnad till riksdagen för att begära både politisk och kommunal rösträtt. Det tycks finnas lust hos alla partier att bevilja denna senare, men »för att förkorta den långa vägen mellan teori och praktik», ha de galiziska rösträttskvinnorna satt i gång en verksam propaganda. Må den vinna framgång!

VIDARE UTVECKLING.

Under det att några av de österrikiska provinserna varit upptagna av »gången baklänges», är det intressant att anteckna framåtskridandet i ett litet distrikt. Vorarlberg, vilket, ehuru dess område utgör en del av Tyrolen, har sin egen lantdag, har givit rätt att rösta personligen och icke genom ombud åt ogifta, skattebetalande kvinnor såväl i städer som på landsbygden.

I det österrikiska Schlesien har bildats en kvinnlig rösträttskommitté, och det är sannolikt, att exemplet följes i många andra provinser.

UNGERN.

I Ungern, liksom i Österrike, finns det en verksam rösträttsrörelse. Huru olika de båda länderna än äro i fråga om ras och nationallynne, ha de dock många likheter. I båda ha vissa rester av feodalism härskat tills för kort tid sedan, och kvinnor, som ägde stora jordegendomar, åtnjöto en del politiska rättigheter, vilka, i en mer demokratisk tidsålder opartiskt vägras kvinnor av alla klasser.

Här och var kan man finna tecken, som tyda på, att kvinnofrågan i Ungern liksom på andra håll går tillbaka åtminstone så långt, som till tiden för franska revolutionen. Att döma av några små flygblad, som nyligen blivit uppgrävda av fröken Rosika Schwimmer, skulle könskonflikten, som så många påstå är en sorglig produkt av det tjugonde århundradet, icke ha varit okänd i det adertonde. En av dessa skrifter, som utgavs 1783 av någon kvinnohatare och som heter »Äro kvinnorna mänskliga varelser?» söker visa, att de icke äro detta. Den besvarades två år senare av en dam, som framlade ett mycket gott försvar för sitt köns »mänsklighet». Ett folk, som så lojalt kunde understödja Maria Teresias an-

språk på tronen, kan icke i grunden ha haft någon låg syn på kvinnornas duglighet.

DE UNGERSKA MÖDRARNA.

Viktigare i sina konsekvenser är ett dokument, som förskriver sig från 1790, en tid då Ungern stred hårt för sin frihet. Detta är »De ungerska mödrarnas» böneskrift, i vilken dessa anhöllo om tillåtetse att få bevista sessionerna i riksförsamlingen, som då efter många års förlopp åter fått tillstånd att sammanträda. Kvinnorna förklarade, att de önskade begagna den kunskap de på detta sätt skulle förvärva till nytta för sitt land. Kvinnor kunde göra lika mycket som män för att bevara eller förstöra landets frihet, och intet vapen kunde vara skadligare, än kvinnors hemliga indirekta inflytande. »Vi kunna icke tillåta att det säges, att landets angelägenheter icke angå kvinnorna.» Och »att utesluta dem från allvarliga intressen är att driva dem till att finna ersättning i tanklösa sysselsättningar».

Sålunda talade »De ungerska mödrarna» för sin sak, och det länder till de ungerska fädernas beröm, att de beviljade deras begäran och gåvo tillträde åt damerna, icke i en bur bakom ett galler, utan på den öppna läktare, som var ämnad åt åhörare.

År 1867, som bevittnade överenskommelsen med Österrike, är också den tid, då en förbättring i kvinnornas ställning börjar visa sig. En förening bildades med mål att arbeta på en högre undervisning för flickor. Skolor

och högskolor grundades, och förberedelser gjordes för yrkesundervisningen. År 1895 öppnades universiteten delvis, och det tycks som om inga svårigheter lades i vägen för dem, som önskade ägna sig åt studier.

Rösträttsrörelsen började dock icke förrän 1903, då den sammanföll med en rörelse för att införa en mer demokratisk rösträtt i stället för det gamla klass-systemet, som ännu härskade i Österrike och Ungern. Det oberoende partiet under ledning av Frans Kossuth, son av den kände fosterlandsvännen, var vänligt stämt mot idén, vilken gjorde anspråk på att stå i samklang med de ungerska frihetstraditionerna. Olyckligtvis följde snart en ministerkris med det resultat, att rösträttsmotionen lades å sido.

Det var på visst sätt olyckligt, att rösträttsrörelsens början i Ungern sammanföll med en begäran från socialisterna om vidgad rösträtt för män. Det nu rådande rösträttssystemet är ett mycket egendomligt och högst komplicerat system. Det råder en skala för de fria städerna och för några stycken andra, en annan för det återstående landet med undantag av Siebenbürgen, som har en egen skala; det finns särskilda villkor för olika klasser och yrken, t. ex. för de lärda yrkena, köpmän, industriidkare etc. Hantverkare, som betala minst 22 kronor i skatt, ha en röst. Hustruns förmögenhet räknas också som en kvalifikation, ehuru den, mycket ologiskt, skänker mannen en röst. Soldater och sjömän äro uttryckligen uteslutna, och krigsargumentet mot kvinnornas rösträtt kan således icke användas i Ungern.

Ehuru Österrikes och Ungerns riksförsamlingar äro

fullkomligt skilda, återverkar dock naturligtvis vad, som tilldrager sig i den ena, på den andra, och den fordran på en mer demokratisk rösträtt, som visade sig ha framgång i Österrike, hade blivit väckt några år förut av de ungerska socialisterna. Tvärtemot alla trosförklaringar och tvärtemot besluten på den internationella socialistkongressen i Stuttgart, satte dessa upp den manliga rösträtten till sitt förnämsta mål och ha hittills visat sig vara de bittraste motståndarna mot kvinnornas sak.

DUBBELT MOTSTÅND.

De ungerska kvinnornas rösträttsförening hade vid denna tid bildats under inflytande av Den internationella rösträttsalliansen, och år 1905 sändes två petitioner till riksförsamlingen. En livlig propaganda genom föredrag, möten och flygskrifter sattes i gång, och 1906 under de nya valen lät kvinnornas förening sätta upp många tusen anslag med inskrift »Allmän rösträtt måste också ge rösträtt åt kvinnorna». Till alla kandidater skickades brev med begäran, att de skulle uppta kvinnornas rösträtt på sitt program och nämna den i sina tal. Kvinnor talade även på möten och togo en livlig del i valstriden genom att hjälpa de kandidater, som lovat att understödja deras sak. Av nio deputerade, som valdes i Budapest, uttalade sig fem till deras förmån.

Av arbetarna i landet, både män och kvinnor, ställde sig stora skaror på deras sida, och i synnerhet vunnos många anhängare bland lantbefolkningens kvinnor. Ut-

ländska rösträttsledares besök väckte uppmärksamhet på frågan och styrkte dem, som kämpade för den.

Det var en tvåfaldig opposition, som dessa hade att strida emot — de gamla massorna av fördom och konservatism och därtill den själviska demokratiens nya krigsmakter. Den radikala regeringen framlade ett rösträttsförslag, som uttryckligen uteslöt kvinnorna.

Den 10 oktober 1907 hade socialisterna anordnat en massdemonstration för den allmänna rösträtten. Möten höllos och demonstrationståg företogos i de förnämsta städerna, och rösträttskvinnorna begagnade tillfället att utdela flygblad till hopen, vilka påminte arbetsklassens män, att de voro moraliskt förbundna att taga med kvinnorna i sina fordringar. Dessa flygblad lydde sålunda:

»*Män och kvinnor av arbetarklassen.* Ni demonstrera i dag för allmän rösträtt. Ni begära rättvisa, rätt och likställighet. Glömmen icke, att för att vara allmän, måste rösträtten också innesluta kvinnorna. Därför blir er fordran rättfärdig, först när den göres för kvinnorna även.

Kvinnan såsom arbeterska, som moder, som skattebetalande medborgare, delar varje börda, som tynger på samhället, och är följaktligen berättigad att kräva varje rätt, som tillkommer en mänsklig varelse, vilken arbetar och uppfyller sina plikter.

Arbetare! När ni begära rättvisa och likställighet för er själva, böra ni begära samma förmåner också för edra arbetande systrar!

Arbeterskor! Ni dela männens arbete och plikter, ni uppfylla varje plikt mot staten; därför böra ni erhålla er rätt!»

Tusentals arbeterskor och arbetarhustrur gingo i processionen, och i den deputation, som var utsedd att framföra begäran om allmän rösträtt, fanns också en kvinna. Men redan följande dag syntes en artikel i en socialistisk tidning, i vilken man uppmanade kvinnorna att stiga åt sidan. »För närvarande», lästes där, »måste vi använda all vår kraft att avtvinga klassparlamentet våra människorättigheter.»

Efter detta skall det bli ljusa utsikter för kvinnorna. Det är att hoppas, att andra länders erfarenhet skall hindra Ungerns kvinnor att låta narra sig av denna sofism.

Det nästa viktiga steget i rörelsen var en deputation till riksdagen i mars 1908. Vilka svårigheter kvinnorna än ha att räkna med här, äro de dock säkra på att bli åhörda med hövlighet och få försvara sin sak inför sitt eget lands parlament. Omkring fyrtio damer tillätos att på ett offentligt möte interpellera riksdagens president Julius Justh inför en stor mängd deputerade.

Långt ifrån att sticka sig undan skockade sig medlemmarna i riksdagen kring damerna för att höra dem och hälsade dem med bifallsrop. Ordföranden fru Klotilde Szabados yttrade, att frågan om kvinnornas rösträtt hade i våra dagar blivit en aktuell politisk fråga, som det ålåge regeringen att ta i övervägande. Hon påminde presidenten om hans egna ord i ämnet:

»Jag anser det självklart, att varje försvarare av allmän rösträtt också måste understödja kvinnornas rösträtt; hos många raser ha kvinnorna mer intelligens än männen, och om vi beteckna medborgerliga rättigheter som medfödda rättigheter, äga kvinnorna dem naturligtvis lika väl

som männen. Om de icke få dem, är det på grund av männens tyranni och egoism.»

Han hade vidare yttrat, att så länge kvinnorna förde ett uteslutande husligt liv, fanns det någon ursäkt för att utestänga dem från rösträtten, men nu då de innehade lärda yrken och togo del i det allmänna livet, var undanhållandet av deras rättigheter en orättvisa.

Emedan han själv uttalat dessa åsikter, vände sig kvinnorna till honom i den tron, att han skulle vara villig att hjälpa dem att nedriva de stängsel, som uteslöto dem från det politiska livet.

Presidentens svar var i det hela taget välvilligt. Han sade, att då landet stod inför en valreform vore det nödvändigt att ta i betraktande, huruvida icke de ungerska kvinnorna, som i intelligens, kunskaper, förstånd och fosterlandskärlek icke i minsta mån stode männen efter, borde ha andel i ledningen av de allmänna angelägenheterna. Ehuru avgörandet icke vilade på honom, lovade han att behålla sin välvilliga hållning. Han bad dem att lita på regeringen, den skulle säkert finna bästa sättet att lösa frågan.

Deputationen uppvaktade därefter inrikesministern greve Andrassy. Här förde Rosika Schwimmer ordet. Svaret var artigt men avvisande. Personligen var ministern icke gynnsamt stämd mot att bevilja kvinnorna rösträtt nu. Han grundade sitt resonemang på de gamla utslitna och hundra gånger tillbakavisade invändningarna om att dra kvinnorna in på den politiska arenan.

Till slut begärde kvinnorna en intervju med premierministern Wekerle. Han skickade utan alla formaliteter

det svaret, att ehuru han icke själv var motståndare till saken, var det icke lämpligt för honom att desavouera greve Andrassys åsikter.

Deputationen hade uppnått den önskade effekten att vinna uppmärksamhet åt frågan, och *Pester Lloyd* anmärkte fullt riktigt: »Hurudant än resultatet av dessa uppvaktningar var, ha de med säkerhet lyckats att intressera pressen och allmänna opinionen för kvinnornas rösträttsfråga.»

I oktober 1908 framkom Andrassys rösträttsförslag. Detta uteslöt kvinnorna, och icke nog därmed, det var icke heller beräknat på att behaga socialisterna. Långt ifrån att ge allmän rösträtt eller rösträtt åt alla män, indelades valmännen i fyra klasser, av vilka några skulle ha en tiondels röst, andra en, åter andra två, ännu andra tre var. Förmögenhet och kunskaper gynnades särskilt. Då den icke läskunniga klassen är mycket talrik i Ungern, 40 % av hela antalet valmän, bestämdes det, att dessa skulle utse personer för att rösta i deras ställe på så sätt, att en man avgav röst för tio väljare. Däremot skulle kvinnor, som avlagt akademiska examina eller innehade ett offentligt ämbete icke ens erhålla den minsta lilla del av en röst. I inledningen till förslaget uteslöts kvinnorna uttryckligen av det dubbla skälet, att »den ideala uppfattningen av deras mission nödvändiggjorde, att de stannade utanför det politiska livets strider», och det faktum, att det nya rösträttssystemet infört så många nya element, att det skulle vara en galenskap att förstora risken genom att även ge kvinnorna rösträtt. Med ett

ord, kvinnorna voro både för goda och för dåliga för att ha rösträtt.

Detta lagförslag var en stor missräkning för kvinnorna, och de gåvo luft åt sin harm på ett protestmöte den 14 november. Många vänner samlades till deras bistånd, och 150 deputerade förklarade sig färdiga att bilda en de deputerades rösträttsförening. Förslagets återkallande och en rad politiska kriser ha skapat en välbehövlig frist, som av suffragisterna begagnas till propaganda och agitation. Ett betydelsefullt tecken på framgång är, att de ungerska kvinnornas nationalförbund slutit sig till saken och bildat en rösträttskommitté. All denna verksamhet och entusiasm måste bära frukt, när tiden i en icke avlägsen framtid är inne för handling.

FRANKRIKE.

Man kan nästan påstå, att i Frankrike under revolutionstiden började både en utvidgning och en inskränkning av kvinnornas rättigheter. Innan dess ägde män och kvinnor samma frihet, eller rättare, den stora massan av män och kvinnor ägde inga rättigheter alls. Under feodaltiden hade, här som annanstädes, slottsfrun och abedissan haft privilegier och makt, adliga damer innehade bördens företräden, och hantverksgillena erkände kvinnliga likaväl som manliga mästare. De kvinnliga voro naturligtvis endast några få, men även bland män-

nen voro de, som åtnjöto rättigheter och privilegier endast ett fåtal. I Frankrike fick feodalismen långt liv och försvann med ett häftigt brak. Kvinnorna förlorade de få förmåner de ägt samtidigt med att männens rättigheter för första gången antogos. Och dock var det i dessa dagar feminismen föddes. Varje kvinna fanns färdig att stå vid männens sida och färdig att, även hon, kämpa och lida för den frihet, av vilken alla män i Frankrike nu njuta. Men kvinnorna höstade liten vinst av den skörd de varit med om att utså. »Männens rättigheter» blevo icke människosläktets rättigheter, och revolutionsmännen gjorde sig förtjänta av förebråelsen att vara »slavar, som bryta fjättrar endast för egen sak».

Det var förgäves som Olympe de Gouges 1793 gav ut »Förklaring av kvinnornas och medborgarinnornas rättigheter», där hon utvecklade, att »kvinnorna äro födda fria och ha samma rättigheter som männen». Revolutionens män önskade icke befria kvinnorna, antingen emedan de, ehuru de sökte frihet för sig själva, dock i hjärtat voro tyranner, eller också, som så ofta hänt sedan, när män eftersträvat utsträckning av rösträtten, emedan de ville, att kvinnorna skulle hjälpa dem att erövra friheten, för att de själva därefter, om det befunnes lämpligt, skulle utsträcka privilegiet till det andra könet. Vilket som än kan ha varit förhållandet, gjorde Napoleons mellankomst ett för tidigt slut på alla förhoppningar kvinnorna möjligen närt. Den krigiska erövraren kunde icke fatta någon annan grundval för rätten än styrkan, och andan i den ryktbara »Code Napoleon» var maskulin i ordets brutalaste mening. »I hans ögon», säger madame Avril

de Sainte Croix, »var familjen ett krigsläger, i vilket mannen ensam ägde rätt att befalla, ja, till och med var den ende, som hade rätt att höja sin röst och uttala sina önskningar. I hans ögon var kvinnan en tjänare eller ett redskap för njutning, vars mening icke hade någon betydelse och som icke kunde ha någon fordran på rättvisa.»

Och de franska kvinnorna kämpa ännu för att få denna lagboks mest barbariska föreskrifter avskaffade.

Efter restaurationen tillväxte långsamt kvinnornas frihet. Föreningar bildades och tidskrifter utgåvos, men för det mesta hade de ett kort liv. Revolutionen 1848 blåste en ny fläkt in i rörelsen, ehuru den snart följdes av det andra kejsardömet, vars frivola atmosfär icke var gynnsam för någon högre syn på kvinnan. Nederlaget vid Sedan var en seger för den franska friheten, och bland de många läxor det gav var också nödvändigheten av kunskaper åt kvinnorna, såväl som åt männen, om hela nationen ville vara stark och frisk.

I landets pånyttfödda friheter ha kvinnorna haft en viss andel. Grundandet av högre flickskolor, öppnandet av universiteten och av många yrken för kvinnorna beteckna ett stort framsteg, ty kvinnornas högre uppfostran har överallt varit det första steget till deras emancipation. Samtidigt lades grunden till den moderna kvinnorörelsen.

FÖREGÅNGSKVINNORNA.

En av de första kämparna för kvinnornas sak var Jeanne Deroin, som 1851, då hon satt i fängelse för en politisk förbrytelse, protesterade genom två deputerade, Schoelcher och Cremieux, mot en motion, som var väckt i kammaren, om att beröva kvinnorna rätt att petitionera, den enda rättighet de ägde och det enda medlet de hade för att göra sin röst hörd. Tack vare hennes mellankomst fingo kvinnorna behålla denna rättighet.

Maria Deraisme var en av de ledande krafterna i den nya rörelsen. Från 1870 till sin död 1891 var hon ordförande i *Societé pour l'Amélioration du Sort de la Femme.* Den första avgjorda rösträttsföreningen var *l'Association pour l'Emancipation de la Femme,* vars mål var att erhålla rösträtt för ogifta kvinnor och änkor, som betalade skatt. Denna förening var bildad av m:lle Julie Daubie, den första kvinna, som erhållit diplom av Bachelier-ès-Lettres.

År 1878 grundades föreningen *Le droit de la femme* av madame Hubertine Aucler, som kan anses som Frankrikes första stridande suffragist. År 1880 nekade hon att betala skatt och fullföljde rättegången på egen bekostnad i alla instanser ända till den högsta, *Le Conseil d'Etat.* Härigenom väckte hon uppmärksamhet på saken och vann också mycken allmän sympati, som uttalades i pressen av några bland de förnämsta skriftställarna. År 1881 grundades en veckotidning *La Citoyenne,* som sedan

under madame Maria Martins redaktörskap ändrades till *Le Journal des Femmes*, under vilket namn den ännu kommer ut en gång i månaden. Andra kvinnosaksföreningar, som grundades vid samma tid, voro *L'Egalité* och *La Solidarité*.

År 1878 hölls den första kvinnosakskongressen i Paris, och 1885 ombestyrdes den första rösträttspetitionen av madame Auclert. Liksom förut visade den allmäna opinionen föga intresse för rörelsen, men vägen var dock röjd för vidare framsteg. Under Parisutställningen 1889 höllos två viktiga kongresser, den ena angående sociala och filantropiska institutioner, den andra om kvinnornas rättigheter. Dessa bevistades av Bright, Stansfield och andra framstående engelsmän. Det var då, säger madame de Sainte Croix i sin lilla intressanta bok »Le Féminisme», som »den franska kvinnosaken vann sin medborgarrätt». Även några av medelklassens kvinnor började nu att fatta intresse för frågan. Den var icke längre en vurm hos några få.

År 1896 hölls en mycket lyckad kongress, som betecknar ett betydande framsteg i rörelsen. Den var ordnad av madame Marie Pognon, ordförande i *La Ligue Française pour le Droit des Femmes,* som grundats av m. Leon Richer, en trofast vän till saken. Hans egna åsikter hade uttalats i *La Femme Libre*, som kom ut 1877: »Kvinnorna böra vara fria såsom vi äro, och på samma grund, emedan de liksom vi äro medvetna, självbestämmande individer.»

Grundandet av *La Fronde* år 1897, denna ryktbara tidning, som skrevs, sattes och trycktes endast av kvinnor,

gav ännu kraftigare fart åt saken, och dess redaktris madame Durand gjorde en storartad tjänst åt kvinnorörelsen. Ehuru den var bestämd till ett kort liv, var det märkvärdigt, att en daglig tidning, som uteslutande ägnade sig åt de allvarliga kvinnointressena, kunde leva i sex års tid.

MOTSÄGELSER I LAGEN.

Det finns troligen icke något europeiskt land, i vilket kvinnans ställning inrymmer så mycken motsägelse, som i Frankrike. Kvinnorna ha förträffliga tillfällen till högre undervisning; universiteten stå dem öppna; de få praktisera som läkare och advokater, och en kvinna innehar en professorsstol i Sorbonne. Det är allmänt erkänt, att fransyskorna ha ett utvecklat sinne för handel, och de stå ofta i spetsen för stora affärsfirmor. Men i lagens ögon äro de dock fortfarande barn, och ända till för tre år sedan hade mannen laglig rätt till hustruns hela arbetsförtjänst. Det fordrades tretti års agitation för att få ändring i denna orättvisa bestämmelse, och för denna reform har man att tacka det sällskap, som bär namnet *l'Avant-Courrière* och dess energiska ordförande madame Jeanne Schmahl.

Ehuru några av de värsta skamfläckarna i Code Napoléon, blivit borttagna, har det blivit klart, att dess slutliga omdaning och kvinnornas verkliga frigörelse endast kan fullbordas, när de bli medborgarinnor i verkligheten så väl som till namnet.

Den största svårigheten för att vinna framgång var bristen på ett gemensamt handlingscentrum. De franska feministerna voro splittrade i de protestantiska, de katolska och de socialistiska föreningarna, och var och en av dessa partier var uppdelat i olika grupper, som arbetade för någon enstaka reform. Det fordrades ett enande inflytande för att arbetet skulle bli verksamt. Detta uppnåddes 1900 genom två viktiga kongresser, som höllos i Paris, *Le Congrès des Oeuvres et Institutions Féminines* och *Le Congrès de la Condition et des Droits des Femmes.* Detta följdes av ett närmande mellan de protestantiska och de socialistiska grupperna och bildandet av ett franskt Kvinnornas nationalförbund vilket år 1901 anslöt sig till Det internationella kvinnoförbundet.

Trettiofem föreningar trädde in i denna sammanslutning. Många av dessa voro yrkesföreningar, bildade till skydd för det kvinnliga arbetet. Andra voro ägnade åt undervisningen eller åt de lagar, som röra kvinnor och barn. Ännu hade man icke tagit rösträtten med, och arbetet för densamma utfördes av fristående grupper, sådana som *Le Suffrage des Femmes, L'Egalité, La Solidarité, Le Groupe d'Etudes Féministes.* Deras strävan gick i hög grad ut på att vinna vänner i parlamentet, och år 1901 väcktes den första motionen om kvinnornas rösträtt av m. Gautret. I sitt anförande påminte han om uttrycket »allmän rösträtt» såsom ytterligt vilseledande i ett land, där endast halva befolkningen ägde rätt att rösta. Under de nuvarande villkoren, sade han, voro »frihet, jämlikhet, broderskap» uteslutande manliga företrädesrättigheter.

»Åt kvinnorna bevilja vi undergivenhet, beroende, lydnad för lagar, som vi stiftat och naturligt nog till vår egen förmån; oundviklig olikställighet; en könsstrid i stället för en klasskamp.»

Motionen föll utan diskussion, ty liksom förr voro fransmännen i allmänhet nöjda med sin ensidiga frihet.

Ett förslag, som väcktes 1906 av m. Dussaussoy om kommunal rösträtt för kvinnor, hade samma öde.

FRAMGÅNG.

Just år 1906 rönte rösträttsrörelsen i Frankrike en stark väckelse genom anslutningen till Det internationella kvinnoförbundet. Detta berodde till en del på beröringen med andra länders kvinnor och Den internationella rösträttsalliansens inflytande, bildandet av sammanslutning för rösträtten kunde dock endast ha blivit en tidsfråga. Hur oroliga än de damer, som sysselsätta sig med välgörenhet, äro för att bli indragna i politikens tumult, finna de dock alltid sina strävanden att förbättra kvinnornas och barnens levnadsförhållanden korsade av de orättfärdiga lagar, som bestämma deras ställning, och de komma härigenom att inse, att den enda vägen att inverka på lagstiftningen är att erhålla direkt stämma i stiftandet eller avskaffandet av dessa lagar.

Från denna tid började rörelsen vinna allmänt erkännande. Då Det internationella kvinnoförbundets styrelse samlades i Paris, beviljade staden en penningsumma för att sätta fransyskorna i stånd att motta sina systrar

från andra länder på ett värdigare sätt. Pressen ägnade ett ansenligt utrymme åt refererande av sammanträdena, och av dess ton märktes tydligt, att kvinnorörelsen i Frankrike avgjort slagit igenom.

År 1907 igångsatte rösträttssektionen i Nationalförbundet en petition till kammarn, vilken erhöll en stor mängd underskrifter och varmt understöddes av *la Ligue des Droits de l'Homme* med dess 73,000 medlemmar. En parlamentarisk grupp till förmån för rösträtten var således bildad. För att utöva tryck på försvararna organiserade dr Madeleine Pelletier ett demonstrationståg av kvinnor, som begärde en intervju med m. Clemenceau. Emedan han var frånvarande, mottogos de av m. Jaurès, som lovade att framföra deras önskningar till deputerade kammaren.

Den enda parlamentariska vinst man ännu uppnått är dock beviljandet av valrätt och valbarhet till *les Conseils des Prudhommes*, en skiljedomstol bestående av representanter för arbetsgivare och anställda. En kvinna har redan blivit invald. För att pröva kvinnans valbarhet till kommunalrådet, vilken icke är tydligt förbjuden i lagen, uppsattes år 1908 en kvinnlig kandidat i en krets i Paris. Hennes kanditatur tilläts, och hon fick rätt många röster. Tillfället begagnades av några av det stridande partiet till en gatudemonstration. Några stycken kvinnor blevo anhållna men släpptes efter ett par timmar. Den franska regeringen tycks icke vara ivrig att fylla fängelserna med suffragetter.

År 1908 bevittnade ett annat steg framåt. I juni hölls en fransk kongress för kvinnornas medborgerliga

rättigheter och rösträtt i Paris. Ordförandena understöddes av en »hederskommitté» bestående av deputerade och senatorer, som tillhörde den feministiska gruppen i parlamentet.

SAMMANSLUTNING.

Kongressen visade hur många vänner saken hade vunnit, och året därpå ledde några artiklar i *la Française*, en veckotidning för kvinnornas alla intressen, vilka artiklar buro titeln »Propos d'une Suffragiste» till bildande av en Fransk landsförening för kvinnornas rösträtt, som i London anslöts till Den internationella alliansen. Sedan dess ha händelserna följt raskt på varandra. En vädjan av advokaten madame Maria Vérone på Nationalförbundets vägnar har ställts till kammarn; m. Buisson har beslutat att åter väcka förslag om Loi Dussaussoy, och i en intervju med premierministern har föreningens ordförande madame Schmahl påvisat vikten av kvinnans kommunala rösträtt och valbarhet. Sympati och intresse spridas överallt.

Fransmännen, som fordom ha kämpat och lidit för friheten, skola säkert komma sina systrar till hjälp och sålunda till slut fullända det verk, som de lämnade ofullbordat för hundra år sedan!

ITALIEN.

Italien, det äldsta och yngsta av alla länder, måste i förhållande till vårt ämne räknas till de nya nationerna, emedan den parlamentariska styrelsen i detta land förskriver sig från ett så sent årtal som 1861, och det förenade konungariket Italien från 1870. För att förstå de italienska kvinnorna och det för dem egendomliga själslivet måste vi gå så långt tillbaka som till trettonde och fjortonde århundradena, då kvinnor kunde inneha professorsstolar och universitetens dörrar stodo öppna utan avseende på kön. Den italienska renässansens sköna och lärda damer ha blivit firade genom tiderna; men man kommer icke alltid ihåg, att det moderna Italien räknar bland sina döttrar många, som icke äro ovärdiga ättlingar av äldre dagars ryktbara kvinnor. Endast då och då, när någon stor olycka, såsom den nyligen timade jordbävningen, kastar ett skarpt blixtljus över det vackra landet i södern, fånga vi en glimt av de italienska kvinnornas underbara organisationstalang och förmåga att hjälpa, och vi förstå då, vilken slumrande kraft, som nu börjar vakna över hela landet.

I den revolution, som skänkte Italien dess enhet, togo kvinnorna del likaväl som männen. Då den politiska friheten var vunnen, och landet, som var utarmat av krig och partistrider, måste återvinna ordning i sitt finansväsen och tillika sätta i gång en kraftig kamp mot okunnighet och fattigdom, trädde de italienska kvinnorna fram och togo på sig sin del av arbetet. På det sociala och

filantropiska arbetets fält stå de icke efter några kvinnor i Europa; och det är på detta område de förvärvat och övat sig i organisationens och samarbetets konst, som kommer dem så väl till pass nu, när de träda fram och fordra sin bestämda plats i sitt lands medborgarskap.

I ett avseende ha i sanning Italiens döttrar varit lyckligare än deras systrar i England och Tyskland. Intet hinder har lagts i vägen för deras förvärvande av kunskaper. Det kan sägas, att det nya Italiens politik, som söker frigöra dess män och kvinnor från prästväldets bojor, också underlättar förvärvandet av kunskaper för alla, som bry sig om att dra fördel därav. Det verk, som förelåg Italiens nydanare var icke lätt. Då det första parlamentet sammanträdde 1861, visade statistiken, att 65 % av de manliga och 81 % av de kvinnliga invånarna varken kunde läsa eller skriva. Nu är folkskoleundervisningen obligatorisk och allmän för båda könen, och den högre undervisningen göres ständigt allt lättare tillgänglig. I många städer, där det icke finns högre skolor för flickor, vinna dessa inträde i gosskolorna, och universitetens dörrar äro fullständigt öppna för kvinnorna.

De italienska kvinnorna ha liksom sina franska systrar lidit under Code Napoléons nedsättande lagbud. Men lyckligtvis för dem inföll den italienska revolutionen i en mera upplyst tid än den franska, och 1877 avskaffade eller mildrade en liberal regering några av de mest sårande bestämmelserna.

Bland de svåraste kränkningarna, som ännu återstå, är förbudet mot *la recherche de la paternité* och förlusten av den egna nationaliteten vid giftermål, en be-

synnerlig bestämmelse, som ännu härskar även i England och i ännu några andra länder. Mot dessa lagar protestera nu de italienska kvinnorna livligt. Den kraftiga romanen *Una donna* har bidragit att belysa en hustrus olyckliga ställning under den italienska lagen.

RÖSTRÄTTSRÖRELSEN.

Rörelsen för erhållande av medborgarrätt är av tämligen nytt ursprung, kanske emedan önskan om den också är ny. Vi äro i sanning frestade att undra, om icke kvinnorna, såvida de verkligen önskat rösträtten, skulle ha kunnat vinna den under de allra första dagarna av landets återuppbyggande. Men i betraktande av det stadium, på vilket de befunno sig med hänsyn till politik och kunskaper, kan man knappast klandra deputeradekammaren för att den 1877 förkastade ett förslag, som då väcktes om att ge kvinnorna rösträtt.

De orsaker, som slutligen banade väg för rösträttsrörelsen, voro av två slag. Bland aristokratien och medelklassen var det utvecklingen av välgörenhetsföreningarna, som så småningom uppfostrade de kvinnor, som arbetade därinom, till att förstå vikten av medborgerliga rättigheter. Den arbetande klassens kvinnor åter inspirerades av socialismen, som i Italien uppsatt ett bestämt krav på den verkliga rösträtten på sitt program; och det länder till de italienska socialisternas heder, att de lojalt bistått sina kvinnliga kamrater och både understött och tagit initiativ till företag, som kunna gynna deras emancipation.

Det är först de senaste åren, som de två rörelserna mötts i en förening *Comitato Nazionale per il Suffragio Femminile*, som i Köpenhamn anslöts till Den internationella rösträttsalliansen.

Åren 1880, 1883 och 1888 gjordes försök i deputerade kammaren att erhålla kommunal rösträtt för kvinnor, och ehuru dessa försök icke rönte någon framgång, gjordes kvinnorna år 1890 valbara till fattigvårdsstyrelserna och 1893 till handelsdomstolarna.

Samtidigt vann agitationen för den politiska rösträtten fast mark. I Italien innehas rösträtt av alla medborgare, som äro myndiga, kunna läsa och skriva och betala 20 lire i direkt skatt. Då i lagen ingenting är nämnt angående kvinnor, varken om de räknas med eller äro uteslutna, var det möjligt att påstå, att de verkligen ägde rätt att rösta enligt samma princip, som den de skotska kvinnor, som avlagt akademiska examina, nyligen pläderat. De skilda rösträttsföreningar, som så småningom bildats i de italienska städerna, beslöto att få saken avgjord genom att göra några försök. År 1906 lyckades flera hundra kvinnor få sina namn upptagna på röstlängderna till största delen i städer, där det socialistiska intresset var härskande. Domstolarna på platsen gillade kravet, men sedermera hänvisades avgörandet till en högre domstol, delvis på grund därav, att den politiska rösträtten också medförde den kommunala, från vilken kvinnor uttryckligen voro uteslutna. Den diskussion detta uppväckte under den närmaste tiden drog den allmänna uppmärksamheten till frågan; och i februari 1907 förde en petition om rösträtt, som framlämnades av fyra damer, till en stor dis-

kussion i kammaren. Förslaget möttes med aktningsfullt allvar, men det märktes tydligt, att den kommunala rösträtten skulle utgöra det första steget, och till slut överlämnades petitionen till inrikesministern. En kommitté tillsattes för att göra en utredning angående kvinnor sysselsatta i barmhärtighetsverk och i yrken, kvinnor, som betalade skatt och som röstade indirekt genom fullmakt till kommunalråden i enlighet med den bestående lagen, samt med avseende på vad de sannolika följderna skulle bli, om lagen beviljades.

Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt bildades 1906, men redan förut hade en del mindre lokalföreningar och kommittéer arbetat på att bana väg för saken, ehuru deras egentliga verksamhet förskriver sig först från 1905. I Rom arbeta de två föreningarna, *Associazione della Donna* och *Pensiero ed Azione*, ivrigt för rösträtten. I Milano hade *Lega per gli Interessi Femminili* framlagt en petition till förmån för den allmänna rösträtten. Liknande föreningar bildades i andra städer, däribland Neapel och Bari. Alla dessa grundades av socialister, vilka voro de första, som gåvo aktivt stöd åt kvinnans rösträtt i Italien. Nyligen har den dock blivit upptagen av män av andra partier; till och med ett nytt katolskt parti har offentliggjort ett manifest till dess förmån. I Rom finnes huvudkvarteret för *Comitato Nazionale*, som arbetar i föreningen med Den internationella alliansen och understödjer bildandet av lokalkommittéer. Den sluter sig icke till något politiskt parti och den har förbundit sig att arbeta för kvinnans rösträtt med alla

lagliga medel. Dess ordförande är Giacinta Martini, gift med förre guvernören över Rödahavskolonien.

En annan förening, som arbetar för kvinnornas intressen i allmänhet är De italienska kvinnornas nationalförbund. Detta har bildats som en gren av *Federazione Romana*, en sammanslutning av trettiofyra kvinnoföreningar grundad 1898. Då föreningar i andra städer anslötos till den, omorganiserades den till De italienska kvinnornas nationalförbund och ingick år 1904 i Det internationella kvinnoförbundet. Det omfattar nu över hundra föreningar. Den italienska rörelsen har på mindre än fem år hunnit ifatt de andra ländernas.

DEN ROMERSKA KONGRESSEN.

Hur väl vägen blivit röjd under dessa få år visade sig på den lysande kongress, som hölls i Rom 1908 av De italienska kvinnornas nationalförbund. Tusen delegerade från alla delar av Italien jämte en mängd deltagare från andra länder samlades på Kapitolium, denna historiska plats, där så många stora rörelser sett dagen. Det kommunala palatset var ställt till deras förfogande av stadens myndigheter; och det högtidliga öppnandet av kongressen bevistades av drottningen och prinsessan Letitia, Roms borgmästare och undervisningsministern. Kvinnorörelsen i Italien erhöll då för första gången formellt och officiellt erkännande. Även pressen visade intresse, de romerska tidningarna offentliggjorde utförliga redogörelser för förhandlingarna. Skämttidningarna ansågo dem till och med värdiga att karrikeras.

Hela kongressen var lyckad, men det mest lyckade av alla dess möten var utan gensägelse det, som avhandlade rösträtten. Ehuru detta ämne icke blivit upptaget på det ursprungliga programmet, beslöts det på begäran av *Il Comitato Nazionale*, att en eftermiddag skulle ägnas däråt. Det diskuterades i ett allmänt sammanträde under ordförandeskap av donna Giacinta Martini, som är ordförande i rösträttsföreningen. Ihållande applåder hälsade slutorden i hennes vältaliga anförande:

»Att tro och hoppas, detta är framförallt nödvändigt för oss. Tro, tro, tro! Hav förtröstan på vår saks slutliga triumf! Sluten eder tillsammans, organisera eder, verka med den entusiasm, som springer fram ur förtröstan på seger. Detta är vad vi bäst behöva, och våra möten ha skapat ett verkligt gott, om vi, sedan vi skilts åt, ändock äro förenade i tro och endräkt.»

Under diskussionens lopp uppmanade en deputerad, signor Mirabelli, kvinnorna till att arbeta för rösträtten. »Civilisationens stora erövringar ha icke vunnits genom att tigga, de ha blivit tagna med styrka», var hans ämne, och det fann gensvar i hans åhörares hjärtan. När resolutionen lades fram vid mötets slut, var det endast fem personer som röstade mot den. Den lydde sålunda:

»På uppmaning av Föreningen för kvinnornas politiska rösträtt vädjar de italienska kvinnornas kongress till regeringen att bevilja kommunal och politisk rösträtt åt kvinnor på samma villkor som män och uppmanar sina medlemmar att driva en oavlåtlig propaganda enskilt och gemensamt, så att mångas åstundan må bli allas egendom.»

Detta resultat måste ha skänkt friskt mod åt de italienska rösträttskvinnorna, och de äro utmärkt rustade för den kamp, som ligger framför dem. De äga en grupp vänner i parlamentet, och de kunna på visst sätt lyckönskas till att ha kommit sent in i striden, ty det dumma gycklets period är förbi, och vänner och fiender inse i lika hög grad, att rörelsen är en sak, som man måste ta på allvar.

Valen 1909 gåvo de italienska kvinnorna för första gången tillfälle att taga del i offentliga angelägenheter. *Il Comitato Nazionale* utnämnde en särskild kommitté av damer för att understödja kandidater av alla partier, som äro hågade att ge kvinnorna rösträtt. Några begåvo sig till och med till vallokalerna för att begagna sitt inflytande till förmån för sina vänner. År 1909 gav premierministern signor Giolitti ett mycket välvilligt mottagande åt en deputation från rösträttsföreningen och uttryckte sin personliga sympati. Det tycks finnas en allmän stämning till förmån för att som ett första steg bevilja den kommunala rösträtten, och det har väckts en motion härom. Föreningar ha bildats i Turin och Milano, och rörelsen går ständigt framåt. Låt oss därför hoppas, att inom kort den kommunala rösträtten skall bana väg för en större rätt!

SCHWEIZ.

Schweiz är ett av de länder, som senast anslutit sig till Den internationella rösträttsalliansen. Att detta land, som vi äro vana att anse som själva vaggan för frihet och demokrati, skulle komma så sent till insikt om vad dess kvinnor behöva, tycks vid första påseendet förvånande. Men det är troligen just dess fullkomligt demokratiska författning, som gör det svårt för den nya rörelsen att slå rot. Under ett styrelsesätt, vars enhet är kommunalförsamlingen, i vilken varje man över tjugo år hur rätt att infinna sig och som är så ordnad, att den gradvis leder upp till förbundsförsamlingen och skyddas och stärkes av de specifikt schweiziska institutionerna, referendum och förslagsrätten, där kan den anspråkslösaste manliga medborgare göra sitt inflytande gällande och känner icke till några rättigheter och privilegier, som ännu behöva förvärvas. Under dessa omständigheter finns icke något talande skäl för att göra några ändringar i rösträtten, och sanningen tvingar oss att äga, att ända till för kort tid sedan har det icke förefallit som om de schweiziska kvinnorna själva känt behov av att begära något sådant. De rättigheter, för vilka kvinnorna i andra länder fått kämpa så hårt, t. ex. tillträde till universitet och lärda yrken, ha i Schweiz beviljats fritt och villigt. Nöjda med att befinna sig så långt framme i frihetens förtrupper ha de schweiziska kvinnorna endast långsamt insett, att de så småningom blevo efter andra, mindre framskridna länder.

Samma frågor, som väckt oro i andra länder, möta

vi också i Schweiz: de ekonomiska förändringarna, som driva allt flera kvinnor ut på arbetsmarknaden, nödvändigheten av en god yrkesundervisning för flickor såväl som för gossar, behovet av kvinnliga yrkesinspektörer etc. I många kantoner är kvinnans rättsliga ställning långt ifrån tillfredsställande, men den stora olikheten mellan de lagar, som gälla i olika delar av landet, gör det svårt att förena sig i någon fordran på de önskade reformerna. »Kvinnornas rättsliga ställning», sade Fräulein Honegger vid Amsterdamkongressen, »är mycket olika i våra tjugofem kantoner och är överensstämmande endast däri, att i dem alla kvinnans medborgerliga rättigheter ännu icke är vad de borde vara». Detta sakernas tillstånd kommer emellertid att ändras, när år 1912 den nya civillagen, som nyligen blivit fastslagen, träder i kraft.

Här liksom i andra länder funnos naturligtvis föreningar för sociala och filantropiska ändamål. Den första av dessa, De schweiziska kvinnornas förening, grundades år 1885. Sedan 1900 har det funnits ett Nationalförbund av schweiziska kvinnor, som år 1903 anslöt sig till Det internationella kvinnoförbundet. År 1908 funnos 64 anslutna föreningar, och avdelningar ha upprättats för lagstiftning och rösträtt.

Det första omnämnandet av kvinnans rösträtt i Schweiz skedde år 1868, vid det tillfälle, då en revision av författningen i Zürich företogs, och då både män och kvinnor förenade sig i att fordra den. Något vidare tycks icke ha hörts om den, förrän 1897, då den fördes fram för offentligheten av professor Hilty i Bern i en essay över kvinnans rösträtt i schweizisk »Politisk årsbok».

I Schweiz finns det en mängd tillfällen att rösta. Där finnas kommunala och kantonsval, så väl som val till förbundsförsamlingen, för att icke tala om fattigvårds- och skolråden. Rätten att rösta vid kyrkliga val spelar också en stor roll. Denna har för kort tid sedan blivit beviljad i en del kantoner.

Kvinnornas rösträttsförening är en mycket ny institution, ty den bildades först i januari 1909, ehuru en kommitté, som representerade sju särskilda sällskap sökte anslutning i Amsterdam 1908. Nu när denna landsförening är definitivt organiserad, hoppas vi få höra, att dess arbete bär god frukt och att Schweiz' kvinnor skola lära sig värdera och önska de politiska rättigheter, som Schweiz' män, om de älska friheten som i gamla dagar, säkert icke skola neka dem.

BELGIEN.

Belgien är en av de nyanlända staterna till rösträttsalliansen, ty omständigheterna ha i detta land icke varit gynnsamma för rörelsen. Befolkningen är praktiskt taget delad i romersk-katolska och socialister, en omständighet, som gör det svårt för kvinnor av olika klasser att förena sig i en begäran om rösträtt.

Belgien liksom Frankrike lever under trycket av Napoleons lagar, och det första arbetet för ett kvinnoparti skulle nödvändigt bli ett fälttåg mot någon av dess

orättfärdigaste paragrafer. Försök i denna riktning ha gjorts av *La Ligue du droit des Femmes*, vars mål är att förbättra kvinnans rättsliga ställning. År 1905 anslöto sig till den på initiativ av m:lle Marie Popelin två andra föreningar, och man bildade ett De belgiska kvinnornas nationalförbund, som året därpå anslöt sig till Det internationella kvinnoförbundet.

Nationalförbundet är nu ett verksamt arbetscentrum, och dess organ *La Ligue*, som kommer ut kvartalsvis, innehåller många intressanta artiklar om de belgiska kvinnornas verksamhet. Bland det man arbetar för i de många anslutna föreningarna är högre undervisning. *Union des Femmes Gantoises* har nyligen grundat en *Athenée* i Gent, där flickor kunna utbildas till den examen, som ger inträde till universiteten. Dessa äro öppna för kvinnorna i Belgien, ehuru de allmänna skolorna, som leda upp till dem, äro stängda. Här liksom i England blevo de första skolor, som ge högre undervisning åt flickor, upprättade av enskilda. Det finns också en annan likhet. I båda länderna kunna kvinnor avlägga juridisk examen vid universiteten, men tillåtas icke att praktisera vid domstolarna. En mängd vädjanden ha gjorts till deputerade kammarn, och frågan diskuterades där 1901 och åter 1907. Vid det senare tillfället tillsattes en kommitté att studera ämnet, och en motion väcktes i kammarn för att kvinnor, som voro juris doktor, skulle få praktisera som advokater.

NÅGRA REFORMER.

I alla dylika frågor tar nationalförbundet verksam del, och genom mellankomst isynnerhet av *La Ligue du Droit des Femmes* ha några mycket viktiga ändringar blivit gjorda i de lagar, som röra kvinnan. De förnämsta av dessa äro de lagar, som ge gift kvinna av de arbetande klasserna rätt till sin egen arbetsförtjänst, vidare tillstånd i vissa fall till *recherche de la paternité*, som är förbjuden i Code Napoléon, samt tillåtelse för kvinnor att bli medlemmar av fattigvårdsstyrelserna och det allmänna skolrådet i *Ligue d'Enseignement.* Genom dess verksamhet har en lag antagits, enligt vilken butiksägare äro skyldiga att hålla sittplatser åt sina biträden, och ett förslag har väckts i kammarn angående tillåtelse för kvinnor att vara förmyndare och att deltaga i »familjeråd».

I sanning en hel del duktigt arbete utfört!

Nationalrådet förenade sig också med den petition, som begärde rösträtt och valbarhet till *Les Conseils des Prudhommes,* vilka äro inrättade här enligt samma system som i Frankrike. Förslaget gick igenom i kammarn men förkastades av senaten.

De belgiska kvinnorna åtnjuta således icke några valrättigheter, men det är att hoppas, att det icke skall dröja länge, innan senaten ger dem rätt att rösta till *Les Conseils des Prudhommes* och sålunda beviljar de arbetande kvinnorna det beskydd det ger att vara representerad vid dessa skiljedomstolar.

SOCIALISM OCH RÖSTRÄTT.

Ända till för kort tid sedan har rösträttsarbetet huvudsakligen utförts av de socialistiska kvinnorna. Genom författningen av 1893 och 1902 ha alla manliga medborgare över 25 års ålder en röst. De, som äro över 35 år och äro gifta eller änklingar med barn och betala 5 francs i direkt skatt, ha ännu en röst, och en tredje röst ges dessutom till dem, som äga särskilda kunskapskvalifikationer. Socialisterna klandra denna klassindelning och fordra »en man en röst». På deras kvinnliga kamraters begäran, att de skola sätta den verkliga allmänna rösträtten som sitt mål, ha de vanligen svarat, att kvinnorna måste nöja sig med att vänta, tills männen hade fått allt vad de begärde. Det ser dock ut som om kvinnorna vore starka nog att reda sig själva, och de ha stöd av ganska många bland sina manliga kamrater. Då de belgiska kooperativa föreningarnas kongress hade antagit en resolution, som går ut på, att kvinnornas plats är hemmet, och att det därför icke bör tillåtas dem att arbeta på fabriker, lästes en protest i socialisttidningen *Le Peuple.* På sin nationalkongress antog också partiet följande resolution:

»Emedan kvinnorna såväl i sitt eget som i samhällets intresse böra känna till de lagar, under vilka de leva, och taga del i att stifta dem, beslutar kongressen att verka för:

1. En kraftig propaganda bland män och kvinnor för kvinnornas rösträtt.

2. Kvinnornas sociala uppfostran.

3. En direkt kamp för kvinnors rösträtt och valbarhet i yrkesråd och kommunalråd.»

Det är att hoppas, att partiet icke skall svika dessa ypperliga åsikter, när kvinnornas rösträtt blir en fråga inom den praktiska politiken.

En tidning, som försvarar kvinnans rösträtt är *De Stem der Vrouw*. Den ges ut i Gent och är organ för de socialistiska kvinnoföreningarnas förbund.

Rösträttsrörelsen är emellertid spridd även inom andra kretsar. En belgisk rösträttsförening har bildats i Bryssel, och i februari 1908 talade fröken Kramers, sekreterare i Den internationella rösträttsalliansen, på ett av föreningens möten och uppmanade de belgiska rösträttskvinnorna att sända ombud till Amsterdamkongressen. Det beslöts att uppmana alla fackföreningarna i landet att petitionera till de lagstiftande till förmån för rösträtt och valbarhet för kvinnor i *Les Conseils des Prudhommes*, att sända ett memorandum till kommunalråden att börja sitt väntade arbete på utvidgning av rösträtten och begära rösträtt för kvinnor på samma villkor som för män, att försvara kvinnans rösträtt på alla offentliga möten, där man diskuterade valreformen, samt att bilda lokalavdelningar av rösträttsföreningen över hela landet.

I februari 1909 bildades en avdelning av föreningen i Gent, och en början gjordes sålunda till en belgisk landsförening för kvinnans politiska rösträtt, som nyligen blivit införlivad med Den internationella alliansen. Londonkongressen var därför den första kongress, som hälsade våra belgiska systrar välkomna.

RYSSLAND.

I Ryssland är striden för kvinnornas rättigheter i ett avseende olik striden i andra länder. Under många år voro kvinnorna männens likar, ty varken män eller kvinnor ägde några rättigheter. Tillsammans arbetade de mot tyranniet, uppoffrade för sitt lands befrielse rikedom, frihet, ja till och med livet. I detta avseende voro män och kvinnor lika; och den begynnande kvinnorörelsen i Ryssland under mitten av förra århundradet var en del av den allmänna rörelsen bland män och kvinnor för intellektuell och moralisk frigörelse.

Det fanns dock några områden, på vilka kvinnorna voro särskilt under oket. De hade varken rätt till den utbildning eller till de ämbeten och lagstadgade privilegier, som tillhörde männen. Det de först behövde var därför en bättre undervisning, och försöket att erhålla en sådan är en historia om godtyckliga och oupphörligt växlande händelser.

Redan 1857 öppnades den första högre skolan för flickor under kejserligt beskydd, och nu finnas många hundra sådana skolor. År 1861 öppnades några medicinska kurser för kvinnor av en minister; men året därpå stängdes de av en annan. Därpå följde de medicinska studerandenas utvandring till de schweiziska universiteten. År 1872 påverkades regeringen av den brist på läkare, som rådde i landsorten, och instiftade en särskild medi-

cinsk högskola för kvinnor i Petersburg. År 1887 stängdes denna läroanstalt plötsligen.

År 1906 öppnades Rysslands alla nio universitet för kvinnor; ehuru kvinnorna icke i egentlig mening blevo akademiska medborgare, fingo de tillåtelse att inskriva sig och att följa de regelbundna kurserna. I maj 1908 utfärdade undervisningsministern en förordning, som utestängde 2,130 kvinnliga studenter; detta beslut blev nyligen av högre auktoritet ändrat i vad som angick särskilt dessa studerande. Detta är en provkarta på det osäkerhetstillstånd, i vilket både män och kvinnor leva och arbeta i Ryssland.

Dylika svårigheter göra sig också kännbara vid bildandet av föreningar, som åsyfta att förbättra kvinnornas utbildningsvillkor, samt i vad som rör deras ekonomiska och politiska förhållanden. Om dessa föreningar äro lagligen stadfästa, äro de föremål för ständig inblandning; om de icke äro stadfästa, kunna de vilket ögonblick som helst upplösas. Under dessa omständigheter är det i sanning underligt, att så många framsteg kunnat göras.

Trots dessa svåra villkor försökte några få föreningar i Petersburg och Moskva att arbeta för saken. År 1903 erhöll De ryska kvinnornas förening för inbördes hjälp i Petersburg officiel tillåtelse att sammankalla en kongress av personer, som sysslade med undervisningsfrågor och filantropi. Inbjudningar utsändes över hela landet, och allehanda förberedelser voro gjorda, då kriget med Japan bröt ut. Arméns nederlag ökade den allmänna känslan av missnöje, och fordran på politiska rättigheter blev allt högre och starkare. Kvinnoföreningen begagnade

sig av denna stämning för att sända petitioner till åtskilliga myndigheter och begära förbättringar i kvinnornas rättsliga ställning. Då en riksförsamling föreslogs, begärde föreningen lika rätt för män och kvinnor. Ordförandena i guvernementsdagarna och i alla kommunalråden ombådos också att understödja petitionen, och i många fall blev svaret bifallande.

Härpå följde de förskräckliga händelserna i januari 1905. Kvinnokongressen förbjöds, men detta kunde icke häjda rörelsen. Från alla delar av landet hördes ett rop, höjt av både män och kvinnor, om rösträtt och frihet. Ögonblicket att bilda en politisk kvinnoförening tycktes vara kommet.

KVINNORNAS FÖRBUND.

I början av mars 1905 beslöt en liten grupp av 30 personer i Moskva, som arbetade i sociala frågor, att bilda ett förbund till skydd för kvinnornas rättigheter och att skicka en petition till kommunalråden och guvernementsdagarna för att begära lika rösträtt för kvinnor som för män. Medlemmar från andra städer anslöto sig snart, och i maj grundades formligen Det ryska förbundet för kvinnornas rättigheter. Med stor majoritet bestämdes det, att icke blott arbeta för kvinnornas rättigheter utan också att förena sig med den allmänna frihetsrörelsen. De fyra huvudsakliga fordringarna voro:

1. Att kriget skulle upphöra.
2. En nationalrepresentation grundad på allmän röst-

rätt utan avseende på kön, nationalitet eller religion; individens och hemmets okränkbarhet; trosfrihet, yttrandefrihet, församlings- och föreningsfrihet; rehabilitation för alla, som undergingo straff av politiska eller religiösa skäl.

3. Erkännande av egendomsrätt och andra rättigheter för alla nationaliteter i ryska kejsardömet.

4. Lika politiska och civila rättigheter för kvinnor av alla klasser även de gifta.

Man kan i sanning säga, att de ryska kvinnorna icke satte sitt mål lågt.

Det nya förbundet inbjöds att sluta sig till »Förbundens förbund», en sammanslutning av föreningar av akademiskt bildade män, av ombud från bönderna, från judarna m. fl. — i det hela 17 föreningar.

Detta förbunds första verksamhet sammanföll med en period av intensiv politisk upphetsning i Ryssland. År 1905 sammankallades det första mötet av guvernementsdagarna. År 1906 kommo valen till den första duman. Unionen skickade en lista med frågor till mera bekanta medlemmar av guvernementsdagarna för att få veta, om de gillade, att man gåve kvinnorna rösträtt på samma villkor som för män; och, i händelse så vore, om de ansågo det önskvärt, att dessa rättigheter gåves i sammanhang med den första konstitutionella församlingen. Av 169, som tillfrågades, svarade 68. På den första frågan svarade majoriteten ja, på den andra svarade de flesta, att de ansågo frågan om en sådan reform för tidigt väckt. De, som svarade nekande, motiverade detta med de gamla, vanliga argumenten.

Jakande svar kommo från socialdemokraterna, de

revolutionära socialisterna, de akademiska och politiska förbunden samt böndernas förbund. Under trycket av den allmänna opinionen gåvo guvernementsdagarna vika. I november 1905 blevo kvinnornas rättigheter upptagna i förslaget till den nya vallagen, som utgick från guvernementsdagarnas och stadskommunernas representantkommitté.

Under de förskräckliga dagarna i december 1905 och januari 1906 arbetade kvinnornas förbund för frihetens sak. Bortåt 60,000 kronor användes till understödjande av den politiska strejken i Moskva, till organiserande av municipalgardet för att skydda staden mot det svarta gardet och till att sända protestskrivelser till alla Europas parlament.

VÄNNER I DUMAN.

I mars 1906 ägde valen rum till den första duman. Unionen började nu en verksam propaganda för att främja kvinnornas rättigheter och ge sitt understöd åt de verkligen framstegsälskande kandidaterna. På valdagen kungjorde kvinnorna följande uppmaning:

»Medborgare! Vi ryska kvinnor, som leva i den stora tiden för Rysslands pånyttfödelse och många gånger ha bevisat vår gränslösa kärlek till vårt land, känna i detta ögonblick bitterheten av att sakna våra medborgerliga rättigheter. Vi protestera av all makt mot att uteslutas från uppbyggandet av det framtida Ryssland. Vi kvinnor äro liksom ni ansvariga för våra handlingar, men

vi äro berövade våra rättigheter. Vi vädja till ert samvete och er hederskänsla, vi kräva vår andel lika med er i politiska och medborgerliga rättigheter.»

En livlig propaganda fördes också bland lantbefolkningens kvinnor.

»Deras sinnen», säger en dam, »som äro orörda av sofismens gift, kunna icke fatta motståndarnes skäl, och en reform, som kastar åt sidan halva nationens intresse och välfärd, synes dem orättvis och grym.»

Böndernas förbund slöt sig också till kvinnornas sak.

I den första duman, som slutligen konstituerades, funnos inom Folkets frihetsparti, som vid denna tid hade majoritet, många vänner av kvinnans lika rättigheter, och likaså bland arbetarpartiet och de få socialdemokraterna. Många medlemmar av alla partier talade till förmån för kvinnans lika rätt. Under inflytande av en grupp ur Förbundet bildades av dumamedlemmar en underkommitté för Kvinnornas lika rättigheter. Den understöddes kraftigt av Förbundet för kvinnornas rättigheter, och denna grupp bedrev samtidigt en livlig propaganda inom duman. Den företog sig också att samla och ordna alla lagar rörande kvinnorna och göra jämförelser med dem, som rörde männen. Detta besvärliga och viktiga arbete utfördes på sex veckor. Den 21 juli skickades det till den omtalade kommittén i duman. För ett ögonblick tycktes det, som om lyckan skulle le mot Rysslands kvinnor. Den 22 juli upplöstes den första duman.

Under den därpå följande reaktionen stodo kvinnorna åter på samma rättsliga ståndpunkt som männen i den ovan omtalade, sorgliga bemärkelsen. En viss framgång

hade dock saken haft, ty den övertygelsen, att rösträtten måste vara det första steget till frihet, hade slagit fast rot. År 1906 hade Kvinnornas förening för ömsesidig hjälp i Petersburg bildat en rösträttskommitté och understödde arbetet för en petition till duman med 5,000 underskrifter. Förut hade en liknande petition inlämnats till den andra duman, som också blev upplöst.

RÄTT ATT VÄLJA GENOM OMBUD.

Den nya vallagen av 1907 gav en mycket indirekt rösträtt åt gifta kvinnor, i det den egendomligt nog inrangerade dem bland officerare i armén och flottan, vilka just, om man skall tro en del motståndare till kvinnornas rösträtt, äro de enda människor, som i det hela taget ha någon självklar rätt att rösta. I Ryssland äro de uttryckligen uteslutna från denna rätt, men kunna, så vida de äga de nödvändiga förmögenhetskvalifikationerna, rösta genom sina söner, under det att en kvinna i samma omständigheter kan rösta genom sin man eller sin son.

Ett stort steg framåt togs 1908. En kvinnokongress, vars hållande ofta blivit föreslaget och lika ofta vägrats av myndigheterna, blev nu tillåten. Den hölls i december i Petersburg under samverkan mellan Kvinnoföreningen och De ryska kvinnornas förening för inbördes hjälp. Pressen i alla länder hälsade den och redogjorde för dess arbeten, och det tycks finnas alla utsikter till bildandet av ett De ryska kvinnornas nationalförbund, som kan ansluta sig till Det internationella kvinnoförbundet.

Det mest besökta mötet på kongressen var det, som behandlade kvinnornas politiska rösträtt, ty det är i sanning så, att alla, som förstå vad kvinnorna behöva, veta, att denna rätt ligger vid roten av alla reformer. I sin rapport över mötena säger också madame Mirovitch:

»I det hela gav kongressen en mycket fullständig och mycket tragisk bild av kvinnornas ställning inom de olika klasserna i Ryssland. Alla föredragen buro tydligt vittne om det nödvändiga i att ändra de lagar och bruk, som beröva kvinnorna friheten och pålägga dem underkastelsens kedjor.»

Säkerligen gå goda önskningar från kvinnor i alla land till deras ryska systrar i deras hårda kamp för den största av alla gåvor — friheten!

POLEN.

Om Polen kan i många hänseenden sägas detsamma som om Ryssland, eller snarare, att förhållandena där äro ännu hårdare. Det ryska Polen är till namnet representerat i duman, d. v. s. elva miljoner människor representeras av fjorton deputerade. Där finns en verksam grupp kvinnor, som gärna skulle påtaga sig sin bråkdel av representation; men rösträttsarbetet möter här många svårigheter och ända tills för några år sedan var det fullkomligt omöjligt. För tjugo år sedan voro inga kvinnoförbund tillåtna, och det närmaste försöket till ett

sällskap för förbättrande av deras ställning var Kvinnornas arbetsförening, som var organiserad som en avdelning av »Industriföreningen». Intet praktiskt arbete var tillåtet, men något kunde dock göras för att uppfostra kvinnorna.

År 1905, då Ryssland, upptaget av sina egna oroligheter, beviljade något större frihet åt de underlydande folken, blev det möjligt att bilda De polska kvinnornas förbund för likhet i rättigheter under ordförandeskap av fru Paulina Kuczalska-Reinschmit. Dess mål, sådant det tolkas av fröken Lubinska, en av stiftarinnorna, är »att göra propaganda och agitera för den allmänna opinionen och att ändra den för vårt mål, från sömnig liknöjdhet till målmedveten hjälp». Föreningen anordnar möten och diskussioner, ibland särskilt för kvinnor av de arbetande klasserna och står i samarbete med föreningar i andra städer. Kvinnans rösträtt är naturligtvis ett av dess förnämsta mål, och den har ingivit en petition till duman med begäran om den. Denna petition cirkulerade bland de polska kvinnorna åtföljd av följande upprop:

»Polska kvinnor!

Bakom oss ligger det förflutnas döda slummer. Rättfärdighetens visare på frihetens ur pekar äntligen på befrielsens timme. Med en högljudd protest kastar kvinnan bort den slaviska lydnaden ur sin tillvaro. Hon kan icke uppfylla sina plikter som medborgare, så länge hennes röst icke kan förklara arten av dessa plikter.

Kvinnorna böra bli fria mödrar till fria barn. Rösträtten, som på grund av könsolikheten vägrar att kalla

kvinnorna till valurnorna, är icke allmän; den är ett privilegium, som en minoritet av männen lagt beslag på. I sanningens namn, emedan kvinnornas uteslutande från lagstiftningen är ett dödande av det allmänna samvetet, sänker samhällets sedlighet och hälsa samt är orsak till många orättvisor mot kvinnornas värdighet, sända vi alla polska kvinnor detta upprop.

Låt oss samla all vår styrka för att väcka kvinnans samvete till att förstå den stora orätt, som begås mot henne, och hos mannen väcka en önskan att undfly den förebråelsen att göra henne orätt. Låt oss till detta mål samla underskrifter från alla kvinnor och män för att visa, att vi begära en verklig likställighet och en lag om allmän rösträtt med direkta och hemliga val och utan åtskillnad på kön, trosbekännelse eller nationalitet.»

Polens kvinnor ha tydligen fullkomligt insett det hårda i sin ställning och nödvändigheten av att ge ett direkt uttryck åt sina önskningar. Men under närvarande förhållanden tycks det finnas föga utsikt till, att man snart kan bilda en polsk förening för kvinnans rösträtt. Det är emellertid lyckligt, att uppfostringsarbetet fortgår, ty en gång kan politikens hjul medföra möjlighet till en organisation, och då kommer där i alla händelser att finnas en grupp kvinnor färdiga att begagna sig av tillfället. Vi kunna endast hoppas, att denna dag icke skall vara långt borta.

BULGARIEN.

Det är precis tretti år sedan Bulgarien förvärvade sitt oberoende, och på visst sätt är den kvinnliga rösträttsrörelsen äldre än författningen, ty några kvinnor sände en petition till den allra första representantförsamlingen och begärde, att lika rättigheter skulle beviljas dem som männen. De bulgariska kvinnorna spelade en viktig roll i landets befrielse och bistodo de politiska ledarna i arbetet för folkets uppfostran. Men då friheten var försäkrad, sköto Bulgariens män, likt männen i så många andra länder, kvinnornas krav åt sidan. De icke endast vägrade dem likställighet utan berövade dem också den ena efter den andra av de få rättigheter de under någon tid åtnjutit.

I trots av dessa motgångar utförde dock Bulgariens kvinnor sin del i den intellektuella frigörelse, som följde på förvärvet av den politiska. Efter 1878 bildades föreningar för en bättre undervisning, föreläsningar ordnades, bibliotek inrättades, och särskilda studiekurser upprättades,

År 1889 började Föreningen för de bulgariska kvinnornas emancipation att ge ut en tidning med namn *Kvinnans röst*, som ofta hånande kallas »Den ropande rösten i öknen». År 1900 inbjöd föreningen alla andra sällskap, som arbetade för kvinnans bästa, att sammansluta sig och bilda Det bulgariska kvinnoförbundet. Detta förbunds syften, vilka i början voro uteslutande välgörenhet och undervisning, utvidgades snart, så att de omfattade kvinnornas sedliga och intellektuella framåtskridande och

förbättrandet av deras sociala villkor. Nästa steg, vilket blev oundvikligt här liksom i alla andra länder, var antagandet av en ny paragraf i förbundets stadgar, som förpliktade dess medlemmar att arbeta för lika rättigheter och borttagande av de gamla lagar, som rörde kvinnorna. Detta utgör för närvarande dess förnämsta strävan. Petitioner ingåvos till riksförsamlingen, och slutligen blev det nödvändigt att ta dessa fordringar i betraktande. Några stycken av de mest misshagliga lagarna blevo upphävda.

År 1908 anslöts förbundet till Den internationella, kvinnorösträttsalliansen. På dess sjunde kongress samma år uppsattes ett klart och tydligt program. En av kongressens vice ordföranden, fru Boschilova-Pateva, uppmanade i ett vältaligt och slående anförande de församlade att strida för sina rättigheter. Ehuru rörelsen var ny, sade hon, hade likställigheten nu kommit att betraktas som en politisk rättighet, och det var av största vikt, att känslan för rättvisan vaknade bland kvinnorna.

»Förvisso äro frihet och politiska rättigheter de bästa medlen till uppfostran för mänskliga varelser. Finns det någon, som gör anspråk på sunt förnuft, som ännu tvivlar på detta? De bulgariska kvinnorna ha förvärvat större mogenhet i politiska ämnen, än de ägde för trettio år sedan. Våra mönsterföreningar och filantropiska institutioner bära vittne om kvinnornas fruktbärande verksamhet. De bulgariska kvinnorna äga vida mer kunskaper i dag, än de bulgariska männen hade för trettio år sedan. Om vi nu intaga en lägre ståndpunkt än andra europeiska kvinnor, är detta icke därför, att hos oss endast män åtnjuta och utöva politiska rättigheter?»

Det beslöts, att man först skulle arbeta för att erhålla den kommunala rösträtten och rätt att tala och rösta angående nykterhet och sedlighet. Om möjligt skulle några kvinnliga kandidater uppsättas på de liberala föreningarnas listor. »Framför allt måste vi strida för våra rättigheter och icke tigga om dem som en nåd.» Dessa ord gillades livligt av mötet, och följande resolution antogs:

»Kongressen gillar förslaget att arbeta för den kommunala rösträtten och uppdrar åt styrelsen att ordna agitation i detta syfte.»

Genom att ansluta sig till de båda internationella allianserna ha de bulgariska kvinnorna uttryckligen ställt sig i leden med västerns nationer. Att detta gjordes överlagt och målmedvetet framgår tydligt av det anförande, som deras ombud höll i Amsterdam.

SERBIEN.

Serbien är åter en nykomling, ty dess rösträttsförening bildades först 1909. Men de serbiska kvinnorna ha länge varit verksamma i andra riktningar. De intaga dessutom en mycket gynnsam ställning och ha nästan i alla avseenden lika rättigheter med männen. En kvinna kan till och med bli hövding för sin stam, och det finns knappast någon bana eller något arbete, som icke står öppet för henne.

Rösträttsfrågan är icke heller ny. Den väcktes så snart en parlamentarisk styrelse blivit införd i Serbien. En vädjan till den högsta domstolen avslogs genom en enda röst på den grund, att en sådan begäran endast kunde beviljas av parlamentet. År 1902 antog senaten ett förslag att ge kvinnorna rösträtt, men händelser inträffade, som hindrade dess verkställande.

I den nyligen timade politiska krisen spelade kvinnorna en viktig roll; de erbjödo sig till och med att såsom frivilliga i händelse av krig tjänstgöra i armén, vilket erbjudande också antogs. Alla partier tyckas i sanning gynnsamma för reformen, och den uppskjutes endast genom de förvecklingar, som orsakas av den internationella situationen. När denna är klargjord, väntas det, att såsom ett av de första inre ärendena en motion skall väckas om rösträtt för de serbiska kvinnorna.

KANADA.

Från England spred sig naturligtvis rösträttsrörelsen till dess kolonier och rönte växlande framgång alltefter de skiftande politiska och sociala förhållandena. I Kanada lågo många hinder i vägen för rörelsens spridning. Till de förnämsta av dessa måste man räkna de olika rösträttsförhållandena i de skilda provinserna, det stora avståndet mellan de viktigaste befolkningscentra samt rasblandningen. Vad det engelsktalande Ontario var förberett för, det var det

fransktalande Quebec icke villigt att antaga. Alla dessa omständigheter göra propagandan och det uppfostrande arbetet synnerligen svårt.

En av Kanadas statsmän insåg i alla fall behovet av kvinnans medverkan i statens angelägenheter. År 1883 väckte den dåvarande premierministern sir John Macdonald ett valförslag i Dominion-parlamentet, vilket förslag innehöll bestämmelser för utsträckande av rösträtten till ogifta kvinnor, som innehade samma kvalifikationer som män. Förslaget blev icke lag förrän 1885, men den paragraf, som skulle givit kvinnorna rösträtt, avslogs efter en debatt, som räckte trettisex timmar.

Det är troligt, att landet vid denna tidpunkt knappast var förberett på en sådan ändring. Sedan dess ha en del framsteg gjorts, och kvinnorna ha fått rätt att överallt i Kanadaväldet rösta till kommunalråd och skolråd.

De kanadensiska kvinnorna äro i hög grad verksamma i allmänna och filantropiska företag. Kvinnornas nationalförbund, som bildades under lady Aberdeens inflytande och 1887 anslöt sig till Det internationella kvinnoförbundet, är centrum för en livlig verksamhet. Undervisning, allmän hälsovård, hjälp till emigranter och dylikt arbete har upptagit de kanadensiska kvinnorna, och ända till för kort tid sedan har det endast varit några få, som insett, i hur hög grad detta arbete skulle underlättas genom rösträttens inflytande.

Det var först 1906, som de kanadensiska kvinnornas rösträttsförening anslöt sig till Den internationella alliansen, men sedan dess har det gått raskt framåt. Isynnerhet år 1909 vittnade om viktiga framsteg. I mars över-

lämnade en deputation av nära tusen män och kvinnor till premierministern sir James Whitney en petition med 100,000 underskrifter från Ontario. Ordföranden i rösträttsföreningen dr Stove Gullen understöddes av representanter för kyrkan, politici, män och kvinnor ur arbetarklassen och alla möjliga skiftande meningar inom allmänna opinionen. Till svar på petitionen yttrade premierministern som sin mening, att »ingen kvinna har rätt att rösta, och ingen man har rätt att rösta», och att skälet, varför endast män röstade var, att folket hade så beslutat — ett ganska besynnerligt påstående, då allra högst endast hälften av folket kunde ha deltagit i detta beslut. Emellertid mottog han deputationen vänligt och upprepade icke sin gamla invändning, att »den bästa delen av kvinnorna önskade icke rösträtt».

En motion om politisk rösträtt för skattebetalande änkor och ogifta kvinnor väcktes i april i New Brunswicks lagstiftande provinsförsamling och avhandlades under en tre timmars debatt. Fjorton medlemmar röstade för motionen och tjugufyra emot densamma.

Det bästa beviset för, hur intresset för frågan växer, kan man se i pressens hållning. *The Toronto World*, en av de största veckotidningarna i Kanada, har bestämt sig för att innehålla en särskild rösträttsspalt, som skötes av mrs Flora McDonald Denison, första viceordförande i rösträttsföreningen. Men det, som kraftigast drivit rörelsen framåt i Kanada, var måhända den internationella kvinnokongressen i Toronto, då icke endast ombud från trettiosex länder, utan också hela den talrika församling, som fyllde universitetets högtidssal den 21 juni, enhälligt

antogo den resolutionen, »att rösträtten må utsträckas till kvinnor på samma villkor som den ges åt män». Ty i trots av alla hinder och alla farhågor, skola alla, som arbeta för kvinnans bästa, så småningom komma att instämma med alla talarna för det stora mötet, att »beviljandet av rösträtt för kvinnor är grundvalen till allt vidare framåtskridande».

SYDAFRIKA.

I Sydafrikas kolonier finns en livlig rösträttsrörelse, ehuru den är av ganska sen datum. Men då rösträttsfrågan måste räkna med de tre elementen — engelsmän, boer och infödingar — bli förhållandena och svårigheterna på intet sätt desamma, som dem vi möta i Storbrittanien.

Rösträttsrörelsen förskriver sig från tiden efter kriget. Det var år 1902, som Natal grundade sin rösträttsförening. Den började med ett uppfostrande arbete, men år 1904 företogs en regelbunden propaganda medels föredrag, allmänna möten och petitioner. Den första av dessa senare inlämnades till representantförsamlingen i juni detta år av mr Henry Ancketill, ombud för Durban. Ehuru hans anförande vid detta tillfälle mottogs gynnsamt, påyrkade han icke någon omröstning, vilket säkert också på detta tidiga stadium varit gagnlöst.

Det tycks som om det låge särskilda svårigheter i vägen för rösträttsarbetet i Natal. Där finns icke någon stor klass arbetande kvinnor, som alla känna behovet av

del i lagstiftningen starkare än de, som leva i lyckligare omständigheter. Icke heller finns där en klass akademiskt bildade och intellektuella kvinnor, sådana som de, vilka utgöra huvudmassan av rösträttsförkämparna i andra länder. Icke ens lärarinnorna kunna understödja saken, ty de äro alla i regeringens tjänst och därför avstängda från att ta del i politisk agitation.

KAPKOLONIEN.

Ehuru Kapkolonien började sent med sin rösträttsrörelse, har denna dock gått hastigt framåt. Kvinnornas rösträttsförening bildades i april 1907 med avdelningar i femton städer utom i huvudorten Kapstaden. Den började med att hålla möten, och mrs Olive Schreiner, som är en av dess vice ordföranden, ordnade några synnerligen lyckade sällskapssammankomster. Samma år ägde den första kvinnliga rösträttsdebatten rum i Kap-parlamentet. Vid detta tillfälle röstade 24 medlemmar för reformen, 12 av regeringspartiet och 12 från oppositionen.

Under valen 1908 vände sig föreningen till varje kandidat angående hans ställning till frågan. Med vart och ett av dessa frågobrev följde ett flygblad, som innehöll ett avtryck ur *The African Mouthly* av mrs Macfadyen. Ehuru frågan var ny, sände många ett gynnsamt svar och omnämnde kvinnornas rösträtt i sina valtal.

I augusti väckte mr Cronwright Schreiner en motion,

som gick ut på att »den politiska rösträtten icke längre skall vägras kvinnorna på grund av kön». I ett vältaligt anförande tillbakavisade han många av de argument, som blivit framförda året förut av mr Merriman, när dr Viljoen väckt en liknande motion. Mr Merriman hade förklarat, att de män, som tillbragte sitt liv utsatta för sol, blåst och regn, sågo icke något skäl att ge kvinnorna rösträtt.

»Och general Botha?» frågade mr Schreiner. »Och förslagsställaren? Ingen vill väl påstå, att han är förkvinnligad. Och mr Malan? Och de gamla Vortrekker framförallt, vilka den 10 juni 1859, då de grundlade sin republik, förklarade, att hustrun till en borgare måste vara »borgarinna» med samma rättigheter som en borgare.

Han förlöjligade det gamla skälet den fysiska styrkan. Om styrkan vore det, som ytterst avgjorde, så kunde han lätt finna ett band av 107 zulukaffrer, som kunde kasta ut ombuden ur samlingssalen. Många män med ringa fysisk styrka ha varit intellektuella jättar. »Världen styres i längden icke av styrka utan av ideal.» Om det dessutom gällde att slåss, så kunde kvinnorna slåss. Många av dem hade tagit plats i löpgravarna under det senaste kriget. Den starkast rotade invändningen mot kvinnornas rösträtt, påstod han, var männens motvilja mot att uppge »det brutala herraväldet i hemmet».

DEN NYA UNIONEN.

Samma dag hölls ett möte ordnat av en kommitté ur Transvaals kvinnoföreningar, och där antogos resolu-

tioner, som yrkade på, att, i anseende till möjligheten av närmare sammanslutning, ett försök skulle göras att försäkra sig om rösträtt för kvinnor på samma villkor som för män.

Med detta mål för ögonen fördubblade suffragisterna sitt arbete. Kvinnornas rösträttsförening i Kapstaden utsände ett manifest, som framhävde de grunder, på vilka de sydafrikanska kvinnorna begärde rösträtt, och uppmanade alla dem, som gillade saken, att underteckna en petition till nationalförsamlingen för att begära »att medborgarskap i Sydafrika skulle beviljas kvinnor, som innehade samma kvalifikationer, som fordras för män».

Unionsakten i dess slutliga form försorsakade de sydafrikanska rösträttskvinnorna en bitter besvikenhet. Eftersom representationen i de olika provinserna är grundad på antalet »europeiska myndiga män» och icke på befolkningen i dess helhet, komma kvinnorna icke ens att åtnjuta den indirekta representation, till vilken de annars skulle ha rätt. Det är dock överlämnat åt unionsparlamentet att bestämma de »personer», åt vilka rösträtt skall tilldelas, och vi äga generalprokuratorns auktoritet på att ordet i detta sammanhang kan omfatta kvinnor. Det står därför i det sydafrikanska parlamentets makt att bevilja kvinnorna rösträtt, om det behagar. Men detta kommer att bli ett svårare och mer invecklat värv, än att ge kvinnorna rösträtt i de olika kolonierna. Under det att Kapkolonien har en rösträtt beroende på förmögenhet och kunskaper, har Transvaal och Orangestaten rösträtt för alla vita män. Under dessa omständigheter blir det svårt nog att åstadkomma en kompromiss för

bestämmandet av den manliga rösträtten, och en ny förevändning erbjuder sig till att uppskjuta på obestämd tid uppfyllandet av kvinnornas krav.

Men här som annanstädes tjäna nya svårigheter endast till att egga de arbetande till livligare verksamhet. En unionskommitté har bildats av representanter för föreningarna i de fyra kolonierna; och en petition skall ordnas och framlämnas till unionsparlamentets första session. Men det är nödvändigt att även finna stöd och sympati över hela landet.

Ehuru rösträttsrörelsen är ny i Sydafrika, intaga kvinnorna här en bättre ställning än i många andra länder, ty den romersk-holländska lagen är mildare mot dem, än både den engelska allmänna lagen och paragraferna i Code Napoléon. Döttrar ärva lika med söner, och äktenskapet skänker hustrun många viktiga rättigheter. Isynnerhet boerkvinnorna intaga en mycket oberoende ställning, och deras män, liksom de gamla germaner, som Tacitus skildrar, rådfråga sina hustrur i alla viktiga angelägenheter. Det påstås till och med, att så snart boerkvinnorna begära rösträtt, skola de få den. Det är att hoppas, att man snart skall få deras hjälp, och att kvinnorna av båda nationaliteterna sålunda kunna arbeta sida vid sida för gemensam befrielse och för hela landets välfärd.

AUSTRALIEN OCH NYA ZEELAND.

»Hav förtroende för kvinnorna, moder, så som jag har haft!» Dessa ord stodo inskrivna på en av de fanor, som buros genom Londons gator i »De tio tusen kvinnornas tåg», och de voro en hälsning från Australien till moderlandet. I Europa och Amerika ha vi att följa strävandena efter friheten och kampen för den; det är till antipoderna vi måste vända oss för att få se dess fullbordan. Det faktum, att Australien har en fåtalig befolkning, underlättar studiet av dess problem, ty här kunna vi i mindre skala se just de frågor, som Gamla världen har att behandla. Australien, som startade med engelska lagar och engelska seder, kan visa oss de gamla institutionerna ändrade och utvecklade i nya omgivningar. De, som vilja lära känna verkningarna av kvinnans rösträtt i ett brittiskt land, måste studera förhållandena i Australien och på Nya Zeeland.

De första kolonisterna började naturligt nog med engelska fördomar såväl som med engelska lagar. Och en av de djupaste fördomarna under förra hälften av adertonhundratalet, då drottning Viktoria just hade kommit på tronen, var ringaktning för kvinnornas förmåga och intelligens. Det föll av sig självt, att staterna, då de antogo sina författningar, skulle fatta bestämmelser endast angående den manliga rösträtten. Den första idén om rösträtt för kvinnor kom från England genom John

Stuart Mills skrifter. Tänkande sinnen, både män och kvinnor, kände sig tilltalade av de klara och övertygande skälen i »Kvinnans underordnade ställning». De frön, som då såddes, buro ymnig skörd, ty kvinnorna åtnjuta nu rösträtt på Nya Zeeland och i Australiens förbundsstat såväl som i de särskilda staternas parlament.

NYA ZEELAND.

Även här i detta nya land, tog det dock trettio år att fullborda verket. Det var 1878, som den första verkliga agitationen började, och Nya Zeeland var medelpunkten därför. Mrs Mary Müller, en vän till John Stuart Mill, hade brevväxlat med honom i ämnet, och hon var den första, som tolkade hans idéer för sina landsmaninnor, och med sin entusiasm övertygade de männen. »Kvinnornas rösträtt existerar på Nya Zeeland», sade premierministern sir Joseph Ward, »emedan det gått upp för tänkande män, att de dagligen lämnade en nästan obegränsad fond av intellektuell och sedlig kraft obegagnad.» År 1878 väcktes ett vallagsförslag, som innefattade rösträtt för kvinnor och som gick igenom i andra kammaren men förkastades i lagrådet.

På Nya Zeeland har ingen fråga tagit kvinnornas verksamhet i så hög grad i anspråk som nykterhetsfrågan, och dess förkämpar tyckas från början ha insett

vikten av att äga inflytande på lagstiftningen, så vida någon verklig reform skall uppnås. Då Kvinnornas kristna nykterhetsförbund bildades 1886, var ett av dess första företag att bilda en rösträttsavdelning, som under mrs Kate W. Sheppars skickliga ledning samlade alla sakens anhängare. År 1887 gick ett förslag igenom i andra läsningen men förkastades i den tredje.

Man bedrev nu en livlig propaganda och samlade underskrifter till en petition. Sir John Hall kunde år 1891 inlämna en sådan, som var nära 94 meter lång. Den rullades ut från den ena ändan av kammaren till den andra, och en rad parlamentsledamöter ställde sig på ömse sidor för att granska namnen. Mot sin förväntan funno de icke två gånger detsamma. Där voro 9,000 underskrifter på en befolkning av 900,000 människor. Det var icke längre möjligt att tvivla på, vad Nya Zeelands kvinnor önskade, och år 1893 gick vallagen igenom i båda kamrarna. Ett allmänt val förestod, och två månader efter det motionen blivit genomförd gingo 90,000 kvinnor till valurnorna.

SYDAUSTRALIEN.

Ehuru Nya Zeeland har visat vägen i fråga om att ge kvinnorna rösträtt, var det i en australisk stat, staten Viktoria, som reformen först föreslogs och genom en besynnerlig ironi sist gick igenom. År 1873 hade mr George Higinbotham, som sedan blev överdomare, föreslagit röst-

rätt för kvinnor i Viktorias lagberedning, och år 1885 bildades den första rösträttsföreningen i Melbourne. De övriga staterna följde exemplet och bildade även dylika föreningar. Men innan någon sådan förening var bildad i Sydaustralien, hade en motion om kvinnans rösträtt blivit väckt år 1885 i representantförsamlingen. År 1866 gick en motion igenom i andra läsningen men erhöll icke den absoluta majoritet av hela kammarn, som var nödvändig för en författningsändring. Detsamma upprepades 1888, 1889, 1891 och 1893. Under dessa år arbetade en rösträttsförening för att inverka på allmänna opinionen. År 1894 framlade dr (nu sir John) Cockburn på regeringens vägnar ett tilläggsförslag om rösträtt åt myndiga kvinnor. Då det tycktes vara föga utsikt, att ett regeringsförslag skulle bli förkastat, ville oppositionen störta det genom att söka få bort den paragraf, som förbjöd att kvinnor sutto i parlamentet. Till dess förvåning blev dock denna paragraf antagen, och nu hade både vänner och fiender att rösta för förslaget. På så sätt blevo kvinnor valbara till parlamentet i Sydaustralien.

VÄSTAUSTRALIEN.

Rörelsen hade nu spritt sig till Västaustralien, där den först diskuterades 1893. Här gick saken fort. År 1899 hade man bildat en förening för kvinnans rösträtt, som innan årets slut förvandlades till ett Kvinnornas valförbund — en sammanslutning av väljare.

FÖRBUNDSSTATSPARLAMENTET.

År 1899 hänsköto Australiens Förenta stater sin konstitutionsakt till valmännen i de olika staterna; och i de stater, i vilka kvinnor hade rösträtt, uppmanades även de att avge sin röst i denna betydelsefulla fråga. Och än mer: förbundsstatens rösträttsvillkor voro så avfattade, att de skyddade alla existerande rättigheter. Hädanefter blev Sydaustralien, den mest framåtskridna kolonien, förebilden; icke endast rösträtten inom förbundsstaten blev utsträckt till alla Australiens kvinnor, utan även valbarheten, såvida ett tillräckligt antal av deras landsmän och landsmaninnor voro hågade att sända dem till parlamentet. Ännu har dock Australien icke haft någon kvinnlig parlamentsledamot.

NYA SYD-WALES.

Den ledning förbundsstyrelsen givit följdes snart. I Nya Syd-Wales var upphovsmannen till rörelsen statsmanveteranen sir Henry Parkes. År 1890 väckte han sin första motion, och året därpå bildades Den kvinnliga rösträttsföreningen för att stödja de ansträngningar, som gjordes av sakens vänner i parlamentet. Under tio år arbetades ihärdigt, och år 1901 gick motionen igenom i representantförsamlingen men förkastades i tredje läsningen i lagstiftande rådet. Detta var nästan en seger,

och då, under inflytande av beslutet i förbundsparlamentet, motionen åter kom före följande året, gick den igenom.

QUEENSLAND.

I Queensland togs det första steget av kvinnorna själva. År 1894 bildade de en förening och började den vanliga propaganden. Men trots förbundsstatens och de övriga staternas exempel, krävde det dock elva år att erövra rösträtten. Den beviljades 1905.

TASMANIEN.

I Tasmanien fingo kvinnorna rösträtt 1904, sedan frågan varit före i landet i nitton år. Den gamla världens kvinnor skola säkert fatta mod, när de höra huru lång tid det tar att föra fram reformen även i ett nytt land, fritt från föregående och tradition.

VIKTORIA.

Det kan tyckas besynnerligt, att den stat, i vilken rörelsen började, var den sista, som fick se dess triumf. Den huvudsakliga svårigheten här var överhusets motstånd. Om och omigen väcktes motioner och förkastades. Till slut stodo endast två röster mellan kvinnorna och segern men även dessa två måste man övervinna. Sedan 1903 hade rösträttsmotionen varit ett enskilda medlemmars företag och som sådant gått upp till lagstiftande rådet utan tillräcklig prestige. Efter en mängd framställningar av rösträttskvinnorna i Viktoria under miss Goldsteins skickliga ledarskap samtyckte premierministern i september 1908 att göra frågan till ett regeringsförslag. Den 14 oktober försiggick andra läsningen, och den 21 antogs förslaget med 45 röster mot 9. Den 18 november gick förslaget igenom i överhuset, så lätt gick saken, när regeringen tog den i sin hand.

RÖSTRÄTTENS RESULTAT.

Nu några ord om följderna av den politiska likställigheten mellan män och kvinnor. För det första ha de oroligas farhågor icke blivit besannade. Kvinnorna ha icke vårdslösat sina hem, de ha tvärtom haft ett intelligentare intresse för dem nu, när de inse, huru nära förenat hemmet och staten är. Vad det angår, att tiden upptas av politik, äro vi vissa om, att arbetet i det offentligas tjänst icke är på långt när så skadligt för hemlivet, som den

vanliga nöjesvirveln. Rösträtten har icke heller förorsakat splittring i hemmen. Kvinnorna rösta vanligen med sin manliga omgivning, ibland rösta de dock annorlunda i frågor, vilka angå dem särskilt såsom kvinnor. Men detta blir icke något tvistefrö mer än olika åsikter i något annat ämne. Och vad de neddragande verkningarna av politiska intressen angår, försäkrade de australiska ombuden i Köpenhamn, att »politiken har icke dragit ned kvinnorna, utan kvinnorna ha höjt politiken».

Tydligt är, att kvinnorna själva icke kunna lida av att utöva rösträtt. Men vilken verkan har det på landet? Ty detta är onekligen det viktigaste. Det finns en mängd reformer, som ha ett särskilt intresse för kvinnorna, och de försöka att befrämja dessa med hjälp av »The National Australian Women's Political Union», som utan att sluta sig till något särskilt parti arbetar på att åstadkomma enig handling i fråga om den lagstiftning, som rör sociala frågor och familjen, såväl i förbundsstatens som i de särskilda staternas politik. Bland punkterna på denna förenings program märkas: 1. likställighet inför äktenskaps- och skilsmässolagen, 2. föräldrarnas lika rätt över barnen, 3. lika rätt att testamentariskt förordna om egendom, 4. lika lön för lika arbete. Skydd av barn och en förbättrad undervisning anses särskilt viktiga, liksom reformen av lagen om spritdrycker och internationell skiljedom. De australiska kvinnornas program kommer troligen att väcka kvinnornas instämmanden i hela den civiliserade världen.

Dessa reformer kunna naturligtvis icke alla utföras genast. I förbundsområdet ha de huvudsakliga vinsterna varit följande: 1. lika lön för lika arbete i regeringens

departement; 2. lika naturaliseringslag för män och kvinnor; 3. en motion har väckts om äktenskap och skilsmässa, vilken skulle gälla i hela förbundsstaten och utplåna de olika staternas lagar med deras skärande olikställighet.

I de särskilda staterna har man vunnit: lönedomstolar, barndomstolar, ålderdomspensionering, skydd för barn inom industrien, gift kvinnas äganderätt, hjälp åt ogifta mödrar samt ändringar i fråga om sprithandeln.

Sålunda ha de australiensiska hustrurna och mödrarna på några få år, som de haft rösträtt, erhållit ett visst mått rättvisa, som kvinnorna i England ännu begära förgäves. Som mr Zangwill skulle säga oss, så är det emedan »deras bössor äro laddade». Till och med gamla England har börjat ta lektioner från Australien, och ålderdomspensionering och lönedomstolar ha kommit även till oss. Man har kanske icke alltid insett, hur mycket av denna sociala lagstiftning, som blivit befrämjad genom kvinnor.

Till slut måste vi fråga: vad tycka männen om förändringen? Lyckligtvis kunna vi svara med deras egna ord. År 1907 skickade miss Goldstein på uppdrag av »Women's Political Association» i Melbourne brev till medlemmarna i förbundsstatens och de särskilda staternas parlament i Australien med förfrågan om deras mening angående resultatet av kvinnornas rösträtt. De svar hon fick publicerades, och vi få veta att

»det gynnsamma vittnesbörd, som redan givits, kunde upprepas hundra gånger om. Ingen enda av dem, som voro bittra motståndare till kvinnornas rösträtt, när den var ett ämne för teoretiserande och profetior, har höjt sin röst mot dess praktiska verkningar.»

Sir Alfred Deakin, premierminister i Australien säger:

»Det tycks vara visst, att vilka förändringar, som än åstadkommits genom upptagandet av kvinnornas röster på våra vallistor, så ha de varit i den rätta riktningen.»

Från mr Best, vicepresident i Executive Council:

»Rörelsen i Australien har hållit stånd, och jag tror, att varje år skall alltmer visa, att det var klokt att omfatta den.»

Från mr Waddel, Colonial Secretary i Nya Syd-Wales:

»Jag var en av dem, som satte mig emot förändringen, men jag måste nu ärligt tillstå, att jag misstog mig. Kvinnorna i denna stat utöva sin rösträtt med klokhet, och jag är övertygad om, att deras inflytande på det offentliga livet alltid skall kunna försvara sig.»

Från mr Peake, Attarney-General i South-Australia:

»Min mening är, att ingen större gåva har beviljats kvinnorna i vår stat, än då vårt parlament skänkte dem rösträtt.»

Det sista uttalandet är av biskopen i Tasmanien:

»Det skulle vara svårt att bevisa, att någon väsentlig ändring i jämvikten mellan partierna blivit det direkta resultatet av rösträttens utsträckning. Men man kan märka en del fina ändringar i det allmänna tänkesättet, vilka jag anser som helt och hållet lyckliga:

1. Kvinnornas ställning har avgjort förbättrats, sedan man allvarligt räknade med den nya politiska kraften.

2. Kvinnorna själva ha vunnit genom att bära ansvaret för fullt medborgarskap.

3. Den övertygelsen tilltar alltmera, att statens mo-

raliska funktioner skola ge försäkran om mera jämnstarka verkningar.

4. Lagstiftningen i vad som angår barn, unga flickor och kvinnor kommer att bli lämpligare och verksammare.

Australien skördar således sin belöning för att det lyssnade till rättvisans ovedersägliga maning.»

Dessa ord säga helt säkert nog för kvinnornas rösträttssak!

Stockholm 1911, Isaac Marcus' Boktr.-A.-B.